

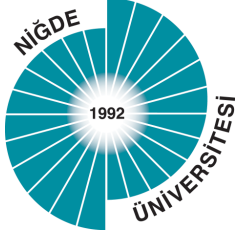
**T.C.
Niğde Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

Seçme Şiirleriyle Özbek Şair Şevket Rahman

**Hazırlayan
Recep Kiliç**

2011-Niğde

**T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEÇME ŞİİRLERİYLE ÖZBEK ŞAİR ŞEVKET RAHMAN

HAZIRLAYAN

Recep KILIÇ

DERS SORUMLUSU

Doç. Dr. Hikmet KORAŞ

2011-NİĞDE

ONAY SAYFASI

Doç. Dr. HİKMET KORAS danışmanlığında RECEP KILIÇ tarafından hazırlanan “Seçme Şiirleriyle Özbek Şair Şevket Rahman” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Anabilim Dalı TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

28 / 01 / 2011

JÜRİ :

Danışman : Doç. Dr. Hikmet KORAS

Üye : Yrd. Doç. Dr. Duygu UĞRAN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ahmet KÖTÜKAKAŞ

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

/ /

Prof. Dr. Selen DOĞAN
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Çalışmada Özbek Şair Şevket Rahman'ın hayatı, eserleri ve seçme şiirleriyle tanımaya çalıştık. Şimdiye kadar hakkında çok fazla çalışmanın olmadığını düşündüğümüz Rahman'ın, Acık Künler ve Uygak Tağlar adlı şiir kitaplarından hareketle şiir poetikası hakkında bir şeyler söyleme durumuna geldiğimiz aşikârdır.

Yirmi birinci yüzyılı beş yeni Türk Cumhuriyeti ile karşılayan Türk dünyasının geleceği, bu ülkelerin birbirlerini tanımaları, anlamaları ve müspet ilişkileri ile şekillenecektir. Bu Türk topluluklarının birbirlerini tanınması da, sanatçı ve şairlerin eserlerinin tanınması okunması ve ortak bir heyecanın oluşması ile mümkün olabilir. Geçmişte, büyük devletler kurup büyük medeniyetler oluşturan Türk milleti, Türk topluluklarıyla oluşacak duygu birliğiyle tekrar kanatlanacak, bölge ve insanlığa geçmişte olduğu gibi huzur ve mutluluk getirecektir.

Çalışmanın sonunda başta beni, babamın iş yerinden neredeyse kulağımdan tutup okula getiren ve bilgi birikimini üzerimden eksik etmeyen değerli hocam Doç.Dr. Hikmet Koraş'a, sonra üzerimde gölgesini başkentten hissettiren değerli hocam Prof.Dr. Nâzım Hikmet Polat'a sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Recep KILIÇ

Ocak, 2011

ÖZET

Bu çalışmada Çağdaş Özbek edebiyatının güzide şairlerinden olan Şevket Rahman, hayatı, eserleri ve seçme şiirleriyle tanıtılmaya çalışılmıştır. Şairin 1984 yılında yayınlanan Açık Künler ve 1986 yılında yayınlanan Uygak Tağlar adlı şiir kitaplarından alınan şiirleri bu çalışmanın temelini teşkil etmiştir.

Çalışma kapsamında Şevket Rahman'ın bu iki kitabındaki bazı şiirler Latin alfabesine aktarılmıştır. Latin harfleriyle gösterilen şiirler çalışmada ikinci bölümde yer almıştır. İnceleme yapılırken Acik Künler kitabındaki tüm şiirler alınırken Uygak Tağlar adlı şiir kitabından ilk dokuz şiir incelenmiştir. Girişte ise Özbek Edebiyatı ve XX. yüzyıl Özbek şiiri hakkında değerlendirmeden sonra gösterilen şiirlerin incelemesine geçilmiştir.

İnceleme kısmında şiirler şekil, ahenk ve muhteva özellikleriyle değerlendirilmiştir. Şekil özellikleri değerlendirilirken Rahman'ın bir arayış içinde olduğu dolayısıyla birçok şekilde şiirler yazdığı saptanmıştır. Ahenk kısmında ise dörtlüklerde sağlam bir kafiye düzeni görülmüştür. Serbest şiirlerde ahenk, mısraların kırılmasıyla, kelime ve ifade tekrarlarıyla sağlanmıştır. Muhteva bölümünde belli semboller kullanılarak özgürlük, istiklâl arzusu dile getirilmiş, esaretin mutsuzluğu gibi konuların işlendiği görülür.

Şevket Rahman'ın ilk dönem eserleri tabiat şiirleri olarak dikkat çekse de Özbek edebiyatının lirik şiir alanındaki mihenk taşlarından olduğu eserlerinden anlaşılmaktadır.

ABSTRACT

In this study of contemporary literature in Uzbek, Sevket eminent poet Rahman, his life, his work and tried to introduce poetry selection. On the poet in 1984 and published in 1986 Künler and poems taken from books of poetry published by Tags Uygan constituted the basis for this study.

Working within the scope of some of the poems in the book, these two Sevket Rahman transferred to the Latin alphabet. Shown in Latin letters, poems study took place in the second part. During the review of all poems in the book Open Künler poetry book by getting the first nine poetry Tags Uygan investigated. Uzbek Literature in the entrance, and XX. Uzbek-century poem, poems about the reviews shown after the investigation started.

Study at the poems form, harmony and content features were evaluated. Figure features evaluated in a quest that Rahman had written poems so many ways. A rhyme scheme of the quatrains were part harmony sound. Free poems in harmony, lines, breaking, word and phrase has been *tekrarlariyla*. Content section using certain symbols of freedom, independence, voiced a desire, such issues as unhappiness captivity are processed.

Sevket Rahman's first term draws attention to the works of nature poems, lyrical poems in the Uzbek literary works, is understood to be a cornerstone in the touchstone.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ÇALIŞMADA KULLANILAN KISALTMALAR	viii
ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ	ix
GİRİŞ	1
0.1. Özbekistan Edebiyatı.....	1
0.2. XX. Yüzyıl Özbek Şiiri Hakkında Değerlendirme	4
1. ŞEVKET RAHMAN’IN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ.....	14
1.1. Seçme Şiirlerinin Yapıldığı Kitaplar Hakkında Genel Değerlendirme.....	24
2. ŞEKİL.....	25
2.1. Nazım Birimleri	25
2.1.1. Serbest Mısralarla Yazılmış Şiirler/Serbest Şiirler	26
2.1.2. İkilik veya Beyit Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler.....	27
2.1.3. Üçlük Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler	28
2.1.4. Dörtlük Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler.....	30
2.1.5. Hece Vezni Dörtlük Nazım Birimi Kullanılarak Yazılan Şiirler.....	34
2.1.6. İki Dörtlülle Yazılan Şiirler	35
2.1.7. Üç Dörtlülle Yazılan Şiirler	35
2.1.8. Dört Dörtlülle Yazılan Şiirler.....	37
2.1.9. Beş Dörtlülle Yazılan Şiirler.....	40
2.1.10. Yedi Dörtlülle Yazılan Şiirler	41
2.1.11. Sekiz Dörtlülle Yazılan Şiirler	42

2.1.12. Beşlik Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler.....	44
2.1.13. Altılık Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler.....	45
2.1.14. Altıdan Fazla Mısralı Bentler Hâlinde Yazılmış Şiirler	46
2.1.15. Bentleri Düzensiz Olan Şiirler	46
3. AHENK UNSURLARI	50
3.1. Vezin	50
3.1.1. Vezin Hakkında Genel Değerlendirme.....	50
3.1.2. Yedili Hece Vezniyle Yazılan Şiirler	50
3.1.3. Sekizli Hece Vezniyle Yazılan Şiirler	51
3.1.4. Dokuzlu Hece Vezniyle Yazılan Şiirler	51
3.1.5. On Birli Hece Ölçüsüyle Yazılan Şiirler	53
3.1.6. Serbest Şiirler	53
3.1.7. Bentleri Belirli Sayıda Mısradan Oluşan Serbest Şiirler	54
3.2. Tekrarlar	57
3.2.1. Ses Tekrarları	58
3.2.2. Ünsüzlerde Ahenk	58
3.2.3. Takip Eden Mısralarda Mısra Başı Ünsüz Tekrarları.....	58
3.2.4. Çıkış Noktaları Yakın Ünsüzler	61
3.2.5. Mısra İçi Ünsüz Tekrarları.....	61
3.2.6. Ünlülerde Ahenk	62
3.2.7. Mısra Başı Ünlü Tekrarları	62
3.2.8. Mısra İçi Ünlü Tekrarları.....	64
3.3. Mısra Sonu Ses Tekrarı- Kafiye	66
3.3.1. Yarım Kafiye.....	66
3.3.2. Tam Kafiye	68

3.3.3. Zengin Kafiye.....	69
3.3.4. Tunç Kafiye.....	70
3.3.5. Bentlerde Kafiye Mısraların Dizilişi.....	71
3.4. Yansıma Kelimeler.....	71
3.4.1. Kelime ve İfade Tekrarları.....	73
3.4.2. Mısra İçi Kelime Tekrarları	73
3.4.3. Mısralar Arası Kelime ve İfade Tekrarları	75
3.4.4. Serbest Şiirde Ahenk	77
3.4.5. Mısraların Kırılması ve Kesilmesiyle Oluşan Ahenk.....	77
4. MUHTEVA	81
5. LATİN ALFABESİNE AKTARILMIŞ SEÇME ŞİİRLER	92
SONUÇ.....	182
KAYNAKLAR.....	183

ÇALIŞMADA KULLANILAN KISALTMALAR

age.	adı geçen eser
agm.	adı geçen makale
agt.	adı geçen tez
agy.	adı geçen yazı
bk.	bakınız
çev.	Çeviren
hzl	hazırlayan
vd.	ve diğerleri
ÖTİL	Özbek Tilining İzahlı Lügati
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
TDAY	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDK	Türk Dil Kurumu
TİSAV	Türk Dünyası İktisadi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı

ÇEVRIYAZI İŞARETLERİ

Çevriyazı ¹ İşaretleri	Özbek ² Kiril Alfabeti	Özbek Latin Alfabeti
Ä ä	А а	A a
B b	Б б	B b
V v	В в	V v
G g	Г г	G g
D d	Д д	D d
É é	Е е	E e
Yâ yâ	Ё ё	-
C c	Ж ж	C c
Z z	З з	Z z
İ i-I ı	И и	I i
Y y	Й й	Y y
K k	К к	K k
L l	Л л	L l
M m	М м	M m
N n	Н н	N n
Å å	О о	O o
P p	П п	P p
R r	Р р	R r
S s	С с	S s
T t	Т т	T t

¹ Çevriyazı işaretleri ve Özbek Latin Alfabetinin sıralanması Özbek Kiril alfabetinin alfabetik sıralanması dikkate alınarak verilmiştir.

² Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya.

U u-Ü ü	У у	U u
F f	Ф ф	F f
X x	Х х	X x
T s-t s	Ц ц	-
Ç ç	Ч ч	Ch ch
‘	Ъ ъ	-
E	Э э	-
Yä yä	Я я	-
O o-Ö ö	Ӧ ӧ	O'o'
Q q	К к	Q q
Ġ ġ	Г г	G'g'
H h	Х х	H h
NG ng	НГ нг	NG ng

GİRİŞ

0.1. Özbekistan Edebiyatı

1991 yılına bağımız bir hüviyetle giren Özbekistan'da resmi dil Özbek Türkçesidir. Özbek lehçesi Bolşevik devriminden sonra geçerlilik kazanarak, edebiyatıyla birlikte Özbek Edebiyatını oluşturur³.

Türkistan'da yaşamını sürdüren Türklerin bir kısmı için kullanılan Özbek adı, Altın Orda Devleti hükümdarı Özbek Han'dan gelmektedir. Özbek adı, Türkistan'ın güneyinde yaşayan Oğuz, Karluk, Kıpçaklar başta olmak üzere, hayat boyu buraya gelip yerleşen Türk topluluklarını ifade eden bir isimdir. XX. yüzyılın yirmili yıllarına kadar kullanılmayan bu kelime yerine hep Türkçe ve Çağatayca kelimeleri kullanılmıştır⁴.

Özbek kelimesi ise, H. Vambery'e göre öz-bek kelimelerinden meydana gelmiş olup, "kendi kendinin beyi, bağımsız, müstakil" anlamındadır⁵. Denis Sinor'a göre Özbek<Oğuz+bek kelimelerinden ortaya çıkmış, Hasan Eren'e göre Özbek<özü+berk kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir anlamı, "özü sağlam" demektir⁶.

XX. yüzyılın ilk yıllarına kadar, zaman zaman siyasi bölünmeler eşiğinde Doğu ve Batı bütün Türkistan'da kullanılan ortak dil Çağatayca'dır. Bu ise, bazı bölgelerde küçük farklılıklarla kullanılan, Uygurcadır. Bölgedeki bir diğer bütünleştirici unsur ise buraların ismidir. 1925 yılından sonra Sovyetler Birliğinin "Orta Asya" ve "Kazakistan" olmak üzere isimlendirdiği coğrafya, yakın zamana kadar, herkes tarafından, bir bütün olarak "Türkistan" adıyla biliniyordu⁷.

XIX. yüzyıl ortalarına kadar ortak bir yazı dili kullanan ve ortak bir edebiyata sahip olan Türkistan Türkleri, yüzyılın ortalarında yerel şivelerle şahsi edebiyatlarını

³ Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy.29

⁴ Ahmet Buran-Ercan Aklaya, Çağdaş Türk Lehçeleri, TİSAV Elazığ Şubesi Yayınları, Elazığ 1999, s. 129.

⁵ Ahmet Buran-Ercan Aklaya, Çağdaş Türk Lehçeleri, TİSAV Elazığ Şubesi Yayınları, Elazığ 1999, s. 129.

⁶ Bozkurt, age, s. 367.

⁷ bk. Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy .30.

oluşturmaya başlarlar.⁸ XIX. yüzyılda, mahalli şivelerle yeni edebiyatlar oluşturmak şeklinde fiilen başlayan bu parçalanma, gerçekte, 1552’de Kazan’ın Ruslar tarafından işgaliyle başlamıştır⁹. Kazan’ın bu işgali ile başlayan, Türkistan’daki Türkleri Ruslaştırma düşünceleri, Kazan İlahiyat Fakültesi Profesörü misyoner Türkolog Nikolay İvanoviç İlimsky’nin 1850’de ortaya attığı teorinin, Çarlık Rusyası tarafından 1864 yılında uygulamaya başlanmasıyla, daha da çoğalmış, Sovyetler Birliği Döneminde de şiddeti yükselerek süre gelmiştir¹⁰.

Yerel şivelerle yeni eserlerin çıkarılmasının birçok sebebi vardır. Bunların birincisi, bütün Türkistan’da müşterek bir anlaşma dilinin kullanılmasını kendi geleceği açısından tehlikeli gören Çarlık Rusyası’nın bölünmeyi teşvik edip bunu destekleyen “Milliyetler Politikası” ile ilgili uygulamalarıdır¹¹.

Bunun haricinde de, Osmanlı Devletinde matbuatın gelişmesiyle kitap basımının kolaylaşp, yaygınlaşması ve Batı Türkçesinin kabul edilir etkisi, bu hususla alakalı olarak Türkistan’daki müşterek yazı dili Çağatay Türkçesinin giderek önemini yitirmesi, o yıllardaki siyasi gelişmeler ve milliyet şuurunun sonucu sayılabilir¹².

Çağdaş Özbek edebiyatının temeli, Hoca Ahmet Yesevî, Ali Şir Nevâî, Bâbüür Şah ve Şîbânî Han gibi sanatçıların temsil ettiği Çağatay edebiyatına dayanır¹³. Bu edebiyata temel teşkil eden dil, XX. yüzyıla kadar bütün Türkistan’ın ortak yazı dili olan Çağatay Türkçesinden çok başkadır. Bu günkü Özbek edebiyatı, Rusların Türkistan’ı istila etmek için bir araç olarak kullanmak üzere yayımlamağa başladıkları “Turkestanские Vedomosti” gazetesinin müdürü N. P. Ostroumov’un bütün gayret ve inadıyla, Taşkent ve Fergana’da konuşulan Türkistan’ın bir mahalli

⁸ A. Zeki Velidi Togan, Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi, Enderun Kitabevi, İstanbul 1981, s. 487-492;

⁹ Gönül Alpay, “XIX Yüzyıl Özbek Edebiyatına Genel Bir Bakış”, TDAY Belleten 1973-1974, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1974, s. 253-263.

¹⁰ Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy.31

¹¹ Rasonyi, age, s. 274.

¹² Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy.31.

¹³ Metin Akar-Şabihat Deniz vd., Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatı, Yesevi Yayıncılık, İstanbul 1994, s. 143.

şivesiyle meydana getirilen edebiyattır. Bu, Özbek edebiyatının bir dönemi kabul ettiğimiz, bütün Türkistan'ın ortak edebiyatı üzerine bina edilen yeni bir dönemdir¹⁴.

Özbek edebiyat tarihini yazma çalışmaları Abdurrauf Fitrat'ın 1928 yılında basılan "Özbek Edebiyatı Nemuneleri 1" adlı eseriyle başlar¹⁵. Özbek edebiyatı üzerine çalışan bilim adamları, Merhan (2007; 2008), Açık (2007), Kocaoğlu, (1998), Kasımov (1997), Mirzayev-Şermuhamedov (1993), Johannes Benzing (1991) vd. Özbek edebiyatı üzerine çeşitli tasnif denemeleri yapmışlardır. Bunlardan hareketle muhtevası göz önüne alınarak Doç. Dr. Hikmet Koraş şöyle bir tasnif yapar.

I. Sözlü geleneğe dayanan Özbek Halk Edebiyatı

II. Yazılı Özbek Edebiyatı

II.1. İslam'ın kabulünden önceki müşterek yazılı edebiyat

- a. Orhun Alfabesiyle meydana getirilmiş yazılı edebiyat (8.yüzyıl)
- b. Uygur Alfabesiyle meydana getirilmiş yazılı edebiyat (8-11.yüzyıl)

II. 2. İslam'ın kabulünden sonraki yazılı müşterek edebiyat

- a. Karahanlı Türkçesiyle meydana getirilmiş edebiyat (12-13. yüzyıllar)
- b. Harezmi Türkçesiyle Meydana getirilmiş edebiyat (13-14 yüzyıllar)
- c. Müşterek Türkistan Edebiyatı (15-20. yüzyıllar)
 - c.1. Çağatay Edebiyatı (15-16. Yüzyıllar)
 - c.2. Hanlıklar Dönemi Edebiyatı (17-19. Yüzyılın ilk yarısı)
 - c.3. Müşterek Türkistan Edebiyatından Özbek Edebiyatına Geçiş yarısı-20. yüzyılın 10. Yılına kadar)

II. 3. Çağdaş Özbek Edebiyatı

¹⁴ Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy.32.

¹⁵ Tahir Kahhar, "Giriş" Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Özbek Edebiyatı I, C. 14, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 25-31.

- a. Cedit Dönemi Özbek Edebiyatı (1910-1930)
- b. Sovyet İdaresi Dönemi Edebiyatı (1920-1990)
 - b.1. Stalin Dönemi Suskunluk Edebiyatı (1920-1953)
 - b.1.1. İkinci Dünya Savaşı Öncesi Dönemi (1920-1940)
 - b.1.2. İkinci Dünya Savaşı Yılları ve Sonrası Dönemi (1940-1953)
 - b.2. Yeniden Uyanış Dönemi (1953-1970)
 - b.3. Bağımsızlık Öncesi Dönem (1970-1990)
- c. Bağımsızlık Dönemi (1991-...)¹⁶

0.2. XX. Yüzyıl Özbek Şiiri Hakkında Değerlendirme

Edebiyatın manzum yönünü oluşturan şiiri diğer türlerden ayırmak mümkün değildir. Özbek şiiri de, edebiyatın diğer türleri eşliğinde gelişmeye devam etmiştir. Bunun sonucu olarak, keskin kırılmalar dikkate alınarak, şiiri Klasik ve Çağdaş Özbek şiiri şeklinde iki başlıkta değerlendirmek doğru olacaktır.

Klasik tarzda edebiyatın varlığına sürdürdüğü Hanlıklar Devrinde, bütün Türkistan'ın Rusya tarafından işgal altında olması, Türkistan'da 1884 yılından başlayarak Rus-Tüzem Okullarının açılması ve burada Rus çocuklar yanında Türk çocuklarının da okuması, edebiyattaki ilk değişimin işaretleri olarak yorumlanmalıdır¹⁷.

Sonucunda bu dönemde verilen eserlere bakıldığında, şairlerin bir kısmı, klasik edebiyatın türleri olan gazel, müstezat, muhammes, müseddes ve rubailerde, toplumsal hayat, insanların günlük gaileleri, sıradan insana özgü imgelerle ve halkın konuştuğu dille gelenekten farklı olarak işlemeye başlarlar¹⁸. Vatan, hürriyet, Özgürlük geri kalmışlık, eğitim ve ilmin önemi şiirde işlenen yeni konulardır. Şiirin konusundaki yenilikler kısa zamanda şekle de etki eder.

¹⁶ Koraş, Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi

¹⁷ Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy.34

¹⁸ Açık, age, s. 14-15; Merhan, age, S. 34.

Abdulla Avlani ve Hamza Hekimzade ilk defa şiirde hece ölçüsünü kullanmayı denemişler, Hekimzade ayrıca serbest nazımı ilk tecrübe eden kişi olmuştur. Sonraki dönemde hece veznini kullanmak Türkçüler arasında ayırıcı bir özellik de kabul edildi¹⁹.

Matbuat, Çağdaş Özbek edebiyatının doğuşunda önemli bir yer teşkil eder. Bu yıllarla ilgili bütün eserler önce gazetelerde basılır. Konusu, aydınlanma, eğitim, bağımsızlık, vatan sevgisi, insan hakları, kişisel ve toplumsal haklarla toplumsal eleştiri olan edebiyatın, dolayısıyla şiirin amacı milli bilinçten uzak olan insanları şuurlandırmak ve bağımsızlık için hazırlamaktır.

Şiir ise şekil ve ölçü olarak eskiye bağlı kalmakla birlikte, tema olarak değişmiştir. Türkçülük şuurunun aşırıya varan etkisiyle birlikte şiirde hece vezni de kullanılmaya başlar. Hayatın kendisi bizzat şiire girmiş, toplumsal ve kişisel bütün konular, yeni sembollerle, halkın gündelik hayattaki kullandığı dille bezenmeğe başlamıştır. Çağdaş Özbek şiirinde şekille ilgili değişikliğe, önce meydana gelen özdeki değişiklik sebep olmuştur²⁰.

Çağdaş Özbek şiirinin ilk basamağını teşkil eden bu dönemde verilen eserler zamanın yönü yüksek olmayan, öğretici ve aydınlatıcı eserlerdir. Özbek edebiyatı bu dönemde sadece mahalli kaynaklardan değil, aynı zamanda Türkiye ve Rusya aracılığıyla batıdan ve başta yine Türkiye olmak üzere diğer Türk topluluklarından beslendi. Yine başta Türkiye olmak üzere, İdilboyu Tatarları ve Azerbaycan'daki değişiklikler Özbekistan'daki, başta edebiyat olmak üzere, siyasi ve sosyal yaşamdaki gelişmeleri de etkiledi²¹.

Bu dönem aynı zamanda edebiyatın aşırı irdelendiği, mazmun, tür, dil, şekil ve üslubun da tartışıldığı bir dönemdir.

¹⁹ Bk. Koraş, Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi (2009),Konya, sy.35

²⁰ Açık, age, s. 14-15; Merhan, age, S.28.

²¹ Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy.36.

I. Dünya Savaşı, gelişme döneminde olan yeni Özbek şiirine bir canlılık getirdi. Bu canlanmada “Merdikarlık Olayları” da etkili oldu. Bu dönemi anlatan ona yakın şiir antolojisi yayımlanmıştır²².

1918 yılında Abdurrauf Fıtrat’ın oluşturduğu “Çağatay Gürüncü” dönemin bütün yazar ve şairlerinin toplandığı Ceditçi Hareketin, sanatçılar arasındaki merkezi olur²³. Sadece dil ve edebiyat meselelerini tartışmak için kurulan birlik, milli meselelerle uğraşmaktan kendilerini alamadıkları için 1921 yılında, Sovyetler Birliği aleyhinde bir politika takip ettikleri gerekçesiyle kapatılır ve yerine “Özbek Bilim Heyeti” kurulur²⁴.

1917 Bolşevik İhtilali, sosyal hayat başta olmak üzere hemen hemen her konuda bir başlangıç olurken, ilk zamanlar pek hissedilmez. Fıtrat, “Yaş Özbek Şairler” antolojisinde çıkan şiirlerinden dolayı yargılanır. Yeni Özbek şiiri, 20’li yıllarda Çolpan’la yüksek bir seviyeye ulaşır²⁵. Çolpan, yeni Özbek şiirinde lirik şiirin temsilcisi olur.

1916 yılında Türkistan’da başlayan Milli Hareket 1924 yılında bastırıldıktan sonra Ruslar Ceditçileri ortadan kaldırma programı başlattı. “Çağatay Gürüncü” yerine 1921 yılında “Özbek Bilim Heyeti”nin kurulması ve Şura Hükümet’nin, genç şairleri tarafına çekmek için 1926 yılında “Kızıl Kalem” cemiyetini kurması, Rusların niyetini açıkça gösteriyordu²⁶.

1917 Bolşevik ihtilalinden sonra sanatçılar kesin çizgilerle ikiye ayrıldı. Fıtrat, Çolpan ve onların tarafında olanlar milli çizgiyi devam ettirirken, diğer taraftakiler Bolşeviklerin saflarında yer aldılar. 1929-1930’lu yıllarda, Özbek

²² Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy.36.

²³ Özbay, age, s. 14.

²⁴ Şuayip Karakaş, “20.yüzyıl Türk Dünyası Edebiyatı Üzerine Bir Deneme”,Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, S.2,Güz 1996, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1996,sy. 279-317; Açık, age,s.30.

²⁵ Karakaş, agm, s. 279-317.

²⁶ Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy.37.

aydınlarının çoğunun içeri atılıp yargılanması, 1910'lu yıllarda başlayan Cedit edebiyatının sona ermesi oldu²⁷.

1920'li yıllara, Gayratiy, G. Gulam, Aybek, H. Alimcan, Uygun, Elbek, Batu, Yaşın, Mirtemir, Sabir Abdulla gibi öncülerle başlayan Sovyet Devri Özbek şiiri, 20'li yılların ikinci yarısında Umsan Nasir, Mirtemir, Gayretiy ve Şeyhzade gibi şairlerle zirveye ulaşır. Ele alınan konular, devrin içtimai ve siyasi gelişmeleriyle, çerçevesini Sovyet yöneticilerinin şekillendirdiği, emekçiler, Sovyet halklarının kardeşliği, kadın hakları gibi konulardır²⁸.

1930'lu yıllarda edebiyat adına en önemli olay Sovyet yönetiminin 23 Nisan 1932 yılında aldığı karar uygulaması ile “Memleket Yazuvçılarının Bütün İttifak Birinçi S'edzi”nin 1934 yılında toplanmasının ardından Mart 1934 yılında “Özbekistan Yazuvçılar Uyuşması” Özbekistan yazarlar Birliği kurulur. Kurulan SSCB yazarlar birliğinin yaptığı toplantıda Sovyet edebiyatı için “Sosyalistik Realizm” yöntem olarak bilinmeye başlanır. Alınan kararlar gereği artık sanat tamamıyla rejimin yönetimine girmiştir. “Saf lirikaya” karşı “gracdanlik şe'riyatı” ikame edilmiş ve sanatçılar zorla sovyet rejimin propagandacısı haline getirilmiştir. Bundan sonra meydana gelen eserlerin, tamamına yakına propaganda edebiyatının ürünüdür²⁹.

Edebiyatın konusu, yönetimin belirlediği devrimci yaşam anlayışı, çalışma hayatı, rejim açısından insanlar arasındaki beşeri ilişkiler, emekçiler, tarım işçileri, devletleştirme hareketleri ile rejimin oluşturmak istediği insan ve aile tipidir³⁰.

30'lu yıllarda ismi öne çıkan şairler, Umsan Nasır, Emin Umeriy, Hasan Polat, Sultan Cora, Elbek, Temur Fettah ve Zülfiye'dir. Şiirin konusu yine siyasi ve

²⁷ Bk. Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy.37.

²⁸ Saydulla Mirzayev, XX. Asr Özbek Adabiyati, Yangi Asr Avladi, Taşkent 2005, s. 18-19; Seydulla Mirzayev-Said Şermuhamedov. Hazirgi Zaman Özbek, Adabiyati Tarihi, Özbekistan Neşriyatı, Taşkent 1993, s. 8.

²⁹ Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy.38.

³⁰ Şuayip Karakaş, Özbek Hikayeci Mirkerim Asım, Kırgız-Türk Manas Üniversitesinin Çıgarmaları, Bişkek 2002, s. 7.

içtimai meselelerle, tabiat, ezilen insan tabakası, halkların kardeşliği, yani rejimin sınırlarını çizdiği temlerdir³¹.

1930'lu yıllar aynı zamanda ballada ve destan türünde bolca eserlerin verildiği yıldır. Tür olarak, ballad/ballada ve destan rejimin isteği doğrultusunda en kolay yazılabilecek tür olarak görülebilir³².

1940'lı yıllar, Özbek Edebiyatına, II. Dünya Savaşının önemini hissettirdiği yıllardır. Edebiyatın konusu ve şiirin teması, Sovyet vatanperverliği, kahramanlığı, fedakarlığı, çalışkanlığı, sadakati, vefakarlığı gibi konulardır³³.

Mevcut Özbek şairleri de, büyük Sovyet birliğinin bir ferdi, Sovyetlerin meydana getirdiği medeniyetin ortağı, Sovyet halklarının bir kardeşi olarak, gerçek vatan olarak gösterilen Sovyet sınırlarını korumayı bir borç kabul edip kalemlerini bu doğrultuda seferber ederler. Şiir de, bütün herkesi Almanlardan nefret etmek ve komünist partisi ve büyük vatana olan borçlarını ödemek için teşvik eder.

Bunun dışında, savaş olan yıllar folklorik unsurlarla, bilhassa tarihi ve milli kahraman tiplerinin tekrar gündeme geldiği günlerdir. Bunun sebebi de, Sovyet kahramanlığını, vatanperverliğini, sadakatini, yüceliğini, halkın milli değerlerinden hareketle inandırıcı kılmaktadır.

Şairler, halkın kafasında var olan milli kahraman tiplerinden hareketle halk şiiri tarzında şiirler yazdılar. Hatta bahşlar köy köy dolaşarak söyledikleri kahramanlık destanlarıyla Özbek halkını büyük Sovyet yurdunu korumaya teşvik edildiler.

G. Gulam, H. Alimcan, Aybek, Uygun, A. Kahhar, M. Şeyhzade, Mirtemir, Yaşin, Zülfiye gibi yazar ve şairler, savaş yıllarında verdikleri eserlerle büyük ün sahibi oldular³⁴.

³¹ Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy.39.

³² Ballada/ballad türü için bk. (Hamidiy-Abdullayeve-İbrahimova, 1967: 40; Çetin, 2004:153, Karataş, 2004:62; Kudret, 1980:417).

³³ Bk.Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy.39.

³⁴ Karakaş, age, s. 8.

Savaş yıllarının en çok göze batan şairleri Aybek, Mirtemir, Zülfiye, T. Fettah, R. Babacan, A. Muhtar, Şühret, Şükrulla, T. Tola, Y. Mirza, Sultan Yora, Gayretiy, S. Abdulla, Çustiy, A. Umariy, H. Polat, H. Said, Nazarmat, Z. Diyar'dır³⁵.

Bu savaş edebiyatının öneme değer bir diğer özelliği de, serbest düşünce ve kanaatlere sahip yeni insan tipinin ortaya çıkması, Sovyet rejimine olan güvenin azalması ve işlenen konularla, küllenen milli şuurun tazelenmesidir³⁶.

Savaş yıllarında, halkı savaşa yönlendirme ve askerleri cesaretlendirmek için milli kahramanların eserlere konu olmasına izin veren ve bir vatan ve özgürlük edebiyatının ortaya çıkmasına kısmen göz yuman merkezi idare, savaşın sona ermesiyle eski baskıcı tavrını alır ve propaganda edebiyatına yeniden dönülür³⁷.

Savaş sonrasında dikkati çeken bir diğer konu ise, savaş yıllarında önem verilmeyen satirik şiir, hiciv ve manzum masal türünün tekrar harekete geçmesidir. Sami Abdukahhar, Yemin Kurban ve Alim Kaçkarbekov manzum masal türünde eser veren, en dikkat çekici isimlerdir³⁸.

Savaş sırasında Almanlara esir düşen genç Özbek yazar ve şairleri, Türkistan lejyonunda görev yaparken şiirlerini Berlin'de yayımlarlar. Bu şekilde esir düşen Özbek şairi Hoşnud yeteneğiyle dikkat çeken şairlerdendir³⁹.

1920'li yıllarda başlayıp 1990'a kadar devam eden Sovyet gözetimindeki Özbek Edebiyatında, Stalin'in öldüğü 1953 yılı bir başlangıç kabul edilebilir. 1959 yılında Şeref Raşidov'un lider olmasını da Özbekistan için bir şans olarak kabul etmek gerekir. Stalin'in ölümüyle, insana kul olma, baskı, ikiyüzlülük, iftira atma veya jurnalleme yoluyla insanları ezme, sosyal adaletsizlik dönemi kapanır⁴⁰.

³⁵ Karakaş, age, s. 16.

³⁶ Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy.40.

³⁷ Saydulla Mirzayev, XX. Asr Özbek Adabiyati, Yangi Asr Avladi, Taşkent 2005, s. 18-19; Seydulla Mirzayev-Said Şermuhamedov. Hazirgi Zaman Özbek, Adabiyati Tarihi, Özbekistan Neşriyati, Taşkent 1993.

³⁸ Mirzayev, age, s. 46; Mirzayev-Şermuhamedov, age, s. 41.

³⁹ Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy40

⁴⁰ Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy40

50'li yılların önemli bir diğer olayı ise, 1956 yılında toplanan Komünist Parti'nin 20. genel toplantısında, otuz yıldır varlığını sürdüren düşünceler yoğunlukla tenkit edilerek, 30'lu yıllarda katledilen yazar, şair ve devlet adamlarının itibarı geri verilmesidir. Bununla beraber 1934 yılında edebiyat için benimsenen "Sosyalist Realizm" yöntemine de başvurulmaz.

Sovyetlerin ekonomik olarak düşüşe geçmesi, 1960'lı yıllarda tekrar baskıcı bir yönetime dönülmesine sebep olur. Fakat bu, halkta harekete geçen milli şuuru bastırmaya yetmez. II. Dünya Savaşı yıllarında gelişmeye başlayan milli ruh, 1960'lı yıllarda yeni bir edebiyatın doğmasına ve farklı bir neslin yetişmesine ortam hazırlar. Yeni nesil, sosyalist yaşam tarzını ve halkların kardeşliği aldatmacasını tenkit eder, vatan, millet sanatçıları yeniden değerlendirilir⁴¹.

1960'lı yıllar Özbek şiirinde lirik şiirin yeniden doğduğu ve ideolojik propaganda şiirinin yeterince önem görmediği yıllardır. Bu yıllarda yazılan şiirlerde, zamanı yeniden anlamak, vatan, millet gibi milli çözümlenmeleri yeniden ele alma, günlük hayat, hakların dostluğu gibi temalar işlenir⁴².

60'lı yıllardan sonra, klasik şiirin gazel, tuyug, rubai türleri ile masal; Sabir Abdulla, Uygun, Habibiy, Hamid Gulam, Erkin Vahidov, E'tibar Ahunova, Vasit Sadulla Cemal Kemal tarafından sosyal hayatın eksikliklerini anlatmak için kullanılan nazım türleridir⁴³.

Aybek, Mirmuhsin, Gayretiy, M. Ali, D. Feyziy, S. Ekberiy, Nazarmat, h. Şeripov, A. Hacıyeva, C. Kemal ve E. Semender destan türünde eser veren şairlerdir. Destanların teması ise genellikle günlük hayat ile ahlaki ve manevi konulardır. Remz Babacan'ın Türkistan cumhuriyetlerindeki çöllerin yenilenmesini anlatan destanıyla,

⁴¹ Yelok, Veli Savaş(2006),Erkin Vahidov'un Şiirleri Üzerine Dil ve Üslup Çalışması(Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi),Ankara

⁴² Yelok, Veli Savaş(2006),Erkin Vahidov'un Şiirleri Üzerine Dil ve Üslup Çalışması(Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi),Ankara

⁴³ Saydulla Mirzayev, XX. Asr Özbek Adabiyati, Yangi Asr Avladi, Taşkent 2005, s. 18-19; Seydulla Mirzayev-Said Şermuhamedov. Hazirgi Zaman Özbek, Adabiyati Tarihi, Özbekistan Neşriyati, Taşkent 1993,sy 48.

Aybek'in nukleer bir savaşa engel olma konusunu işlediği destanlar genelin dışında sayılabilir⁴⁴.

Adil Yakubov, Pirimkul Kadirov, Ölmez Umarbekov, Hüsniddin Şeripov, Abdullah Aripov, Erkin Vahidov, Şükür Halmirzayev, Ötkir Haşimov, Muhammed Ali, Cemal Kemal, Aman Metcan ve Rauf Parfi bu yılların en göze batan şairleridir. Bunlardan, Erkin Vahidov, Abdulla Aripov, Cemal Kemal, Aziz Abdürezak ve Rauf Parfi, Çolpan'ı hatırlatan derin bir hayal gücü ile 1960'tan sonraki Özbek şiirinin en lirik ve güzel şiirlerini yazdılar⁴⁵.

Daha önceki yıllar propaganda şiirleri yazan, eski kuşaktan Mirtemir, Uygun, Zülfiye, H. Gulam ve diğerleri de lirik şiire tekrar dönüş yaptılar, fakat yazdıkları şiirler zevkten uzak tabiat manzaraları olmaktan öteye geçemedi⁴⁶.

70'li yıllar bütün Sovyetlerde ekonomik olarak bir iflas döneminin yaşandığı, buna bağlı olarak rejimin katılaştığı ve Stalin dönemi yöntemlerinin geri geldiği yıllardır. Bu yıllarda yüzlerce Rus aydını vatan haini ve halk düşmanı ilan edilerek hapsedilir veya sınır dışına gönderilir⁴⁷.

60'lı yıllarda gelişen milli hareket, 70'li yıllarda yeni bir şekle dönüşür. Şiirdeki sosyopolitik ve açık ifade, metaforizm olarak adlandırılan kapalı ve karmaşık ifade şekline bürünür. Şiirin, kapalı ve karmaşık bir ifadeye bürünmesinin sebebi, artan siyasi yönetim baskıdır⁴⁸.

Çolpan'ın şiirlerinde, kuş, bülbül, kelebek, bahar, yaz, gül, bağ-bahçe, güneş, yıldızlar; özgürlük, bağımsızlık ve mutluluğu, sonbahar, dökülen yapraklar, kış, kar, fırtına, rüzgar, karanlık ise tutsaklık, esaret ve mutsuzluğu ifade eden semboller;

⁴⁴ Bk.Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy.41.

⁴⁵ Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy.41.

⁴⁶ Bk.Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy.42

⁴⁷ Yelok, Veli Savaş(2006),Erkin Vahidov'un Şiirleri Üzerine Dil ve Üslup Çalışması(Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi),Ankara

⁴⁸ Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy.42.

karga, kar, kara bulut, garp gibi kelimeler ise sömürgecileri, Rusları ve Sovyet idaresini ifade eden sembollerdir⁴⁹.

20 ve 30'lu yıllarda Çolpan, Aybek, Elbek gibi şairlerin şiirlerinde kullandıkları kelebek, kuş motiflerinin yerini 60'lı yıllardan sonra aslan, kartal gibi semboller alır. Bunun nedeni, 60'lı yıllarda eser veren şairlerin 20 ve 30'lu yıllardaki Stalin faktörünü yaşamamış olması ve yumuşama döneminin verdiği rahatlık olmalıdır⁵⁰.

70'li yıllardan sonra, Rauf Parfi, Sürrealizm anlayışıyla ve Avrupai tarzda verdiği eserlerle geleneksel Özbek şiirini bütünleştirmiş ve Türkçülük doğrultusunda yazdığı şiirlerle Özbek edebiyatında "Milli Şiir" akımını başlatmıştır. 60'lı yıllarda başlayan Özbek edebiyatındaki yenileşme cereyanını Rauf Parfi olmaksızın izah etmek mümkün değildir⁵¹.

Abdulla Aripov, Erkin Vahidov, Rauf Parfi, Aman Metcan, Muhammed Salih, Miraziz A'zam, Çolpan Ergeş, Tilek Cora, Yoldaş Eşbek, Şevket Rahman, Osman Azim, Hurşid Devran, Azim Süyün, Süleyman Rahman, Şükür Kurban, Tahir Kahhar ve Halime Hidayberdiyeva 70'li ve sonraki yıllara damgasını vurmuş, milliyetçi ruhla eserler veren şairlerdir⁵².

1970'lerde rejim hakkındaki karşıtların yükselen sesleri, Sovyetlerin içinde bulunduğu çalkantıyı da göstermektedirler. Üretim neredeyse bitmiş ve ekonomik gelişme sınırlanmış, buna bağlı olarak iltimas, dolandırıcılık, sahtecilik, zimmet başını almış yürümüştür. Halkın isteklerine cevap vermeyen yönetim bütün şartlarını ABD ile silahlanma yarışına seferber etmiştir. Bütün bunlar, baskı imparatorluğunun

⁴⁹ Kocaoğlu, Timur(1996)"Çağdaş Özbek Şiiri" Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi,S.1,Bahar 1996,TDK yayınları, Ankara,sy3-53.

⁵⁰ Kocaoğlu, agm, s. 3-53.

⁵¹ Bk.Koraş Hikmet, Özbek Şairi Rauf Parfi,(2009),Konya sy.42.

⁵²Yelok, Veli Savaş(2006),Erkin Vahidov'un Şiirleri Üzerine Dil ve Üslup Çalışması(Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi),Ankara.sy.1.

çökmekte olduğunun göstergeleridir⁵³. Bu olumsuzlukların hepsi komünist sisteme karşı olan güveni iyice azaltır ve Sovyet Birliğinin sonunu getirir.

Bağımsızlıkla birlikte milli ve manevi duygular yeniden ön plana çıkar. Bağımsızlığı desteklemek ve övmek, geleceğe güven ve inanç, kahramanlık, ahlaki konularla sevgi şiirde en çok işlenen konulardır. Şiirde işlenen kayda değer bir konu ise Özbek Türkçesinin devlet dili olması meselesidir. Bağımsızlık döneminde şiir tema, dil ve üslup bakımından da gelişir. Şiir dilinde yabancı kelimelerin kullanılmaması en önemli konudur denebilir. Propaganda döneminin sona ermesiyle, şairler bağımsızlık, vatan, millet gibi temaların yanında gelişmek, ilerlemek, medeniyet, tarih ve tarihi olaylarla dini konuları şiirlerinde yoğun bir şekilde işlerler⁵⁴.

Özbek edebiyatı, Aman Muhtarov, Erkin A'zamov, Hurşid Devran, Osman Azim, Halime Hudayberdiyeva, Murad Muhammed Dost, Şevket Rahman, İkrâm Atamurad, Abduveli Kutbiddin, Eşkabil Şükür, Salim Aşur ve Kaçkar Narkabil gibi yeni isimlerle varlığını sürdürür⁵⁵.

Çağdaş Özbek şiirini dikkate alarak şunu söylemek mümkündür: Klasik şiirin nazım şekillerinden gazel, kaside, muhammes, rubai, tuyug aruz vezniyle günümüze kadar kullanılmış, bunun dışında, hece ölçüsü ile dörtlükler şeklinde yazılan klasik şekil daha da yoğunlaşmıştır. Avrupai tarzı nazım şekillerinden sone en çok beğenilen ve kullanılan şekil olurken, balladlar da etkisini iyice göstermiştir. Geleneksel türlerden destan da en çok sevilen ve sıkça denenen nazım şeklidir. Manzum masallar ve mesnevinin devamı kabul edebileceğimiz manzum romanları da unutmamak gerekir. Bunların dışında şairlerin kişisel deneme ve arayışları hep var olmuştur.

⁵³ Uçar, Fuat (2007), Dış Türkler Türk Dünyasının Parlayan 5 Yıldızı Orta Asya Türklüğünün Tarihsel ve Kültürel Yapısı, Fark Yayınları, Ankara, 2007.

⁵⁴ Saydulla Mirzayev, XX. Asr Özbek Adabiyatı, Yangi Asr Avladi, Taşkent 2005, s. 18-19; Seydulla Mirzayev-Said Şermuhamedov. Hazirgi Zaman Özbek, Adabiyati Tarihi, Özbekistan Neşriyati, Taşkent 1993, sy 74-82.

⁵⁵ Yelok, Veli Savaş (2006), Erkin Vahidov'un Şiirleri Üzerine Dil ve Üslup Çalışması (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Ankara

1. ŞEVKET RAHMAN'IN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ ŞAHSİYETİ

XX. yüzyıl Özbek şiirinin kendine has vekili, 80'li yıllardan itibaren yenileşmeye başlayan Özbek edebiyatının ünlü şairi ve mütercimidir. Milletperver şair şiirleri, tercümeleri ve Ğafur Ğulam adındaki Edebiyat ve Sanat Neşriyatı müdürü sıfatıyla Özbek şiirindeki gerekli değişikliklerin gerçekleşmesinde, başarıyla hizmet vermiştir⁵⁶.

Şevket Rahman 1950 yılında Oş şehrinde dünyaya gelmiştir. Şairin babası Rahmanverdi'nin aslı Şehrihan muhitinden Saray kışlasındandır. Annesi Aftabhan'dır. Şairin gerek annesi gerekse babası sevda işlerini bilen, gönül ehli kişilerdir⁵⁷.

Şairimiz Şevket Rahman için eğitim çok önemlidir. Kendisi ortaokulu doğduğu şehirde 1966 yılında bitirip, bir otomobil fabrikasında, basım evinde ve il gazetesinde çalışmıştır. Daha sonra Moskova'ya giderek Gorki Edebiyat Enstitüsünü bitirdi.1975 yılında Taşkent'e gelerek Bediî Edebiyat Neşriyatı ve Özbekistan Yazarlar Birliğ'in'de çalıştı. Bununla beraber El Milletletarası örgütünün vize işleri başkanlığını yaptı⁵⁸.

Şevket Rahman şiirle çok erken yaşta tanışmıştır. İlk şiir kitabı olan Renkli Lahzalar (Renkli Anlar), 1978 yılında basılmıştır. Bu kitabıyla o, Rauf Parfi, Muhammed Salih gibi şairlerin Özbek şiirine getirdikleri gelişmiş Avrupa şiiri müşahede ve ifade şekliyle yönelişini güçlendirdi. Bu yöneliş, donuk bir hâle gelen meddahlığı, fikirde tekdüzeleşmeyi, düşük şairliği, şiir sanatından söküp atmaya amaçlamıştı. Bunun içindir ki o yıllarda Avrupa tarzı şiire hızlı bir yöneliş görülür⁵⁹.

Şevket daha sonraki yıllarda eserler vermeye devam etmiştir.1981 yılında Yürek Kırralari (Yürek Kirleri), 1984'te Açık Künler (Acı Günler), 1985'te

⁵⁶ K. Yoldâşév, C.Yoldâşbékâv, B. Turdiqulâv, U. Musäévâ, Özbek Edebiyatı 7, Almati 2008,s.235.

⁵⁷ K. Yoldâşév, C.Yoldâşbékâv, B. Turdiqulâv, U. Musäévâ, Özbek Edebiyatı 7, Almati 2008,s.235.

⁵⁸ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Özbek Edebiyatı 3, c. 16, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.306.

⁵⁹ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Özbek Edebiyatı 3, c. 16, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.306.

Gülleyatgen Taş (Gül Açan Taş), 1986'da Uyğak Tağlar (Uyanık Dağlar), 1987 'de Hulva gibi şiir kitaplarını araka arkaya yayımlamıştır. Dünya şiirinin önemli temsilcilerinden olan İspanyol şair Federiko Garsia Lorke'nin şiirlerini milletine ilk kez o tanıtmıştır. Lorke'nin şiirlerini Rus dilinden Özbek Türkçesine tercüme ederek 1979'da Saylanma (Seçmeler) sını yayımladı. Yine Lorke'nin etkisiyle İspanyolca öğrendi.1986 yılında Lorke'nin En Kayguli Şadlik (En Kaygılı Gelenek)adlı şiir kitabını tercüme etti.1996 yılında şaire Özbekistan'a Hizmet Gösteren Medeniyet Mumuru unvanı verildi⁶⁰.

Şevket Rahman okurunun estetik zevkini değiştirmeye ve geliştirmeye çalışan bir şair olarak bilinmektedir.

Türkane havlilar	Türkäne avlular
Künge karegen,	Güneşe bakan,
Aççık mevediden şirin balı köp,	Acı meyvesinden şirin balı çok
Körimsiz eşikler mengü yapılmas,	Bakımsız eşikler ebediyen kapanmaz,
Teregiden köre	Ağacından ziyade
Mecnuntali köp...	Yere eğilen dalı çok
Sabr daratiday ösgen adamlar	Sabır ağacı gibi yetişen insanlar
Saksavul siñari çidamli, çayır,	Saksavul gibi dayanıklı, kuvvetli,
Yerge batib ketgen bahadirlarday	Yere batıp giden bahadirlar gibi
Künlerge karaydi	Günleri gözler
Sınık ilcayip.	Acı acı tebessüm edip ⁶¹ .

Gelişmekte olan Özbek şiirinin estetik duygularla nasıl şekillendiğini gösterir bu dizeler, sabır ağacı gibi yetişen insanlar benzetmesi, acı meyve şirin bal

⁶⁰ K. Yoldâşév, C.Yoldâşbékâv, B. Turdiqulâv, U. Musäevä, Özbek Edebiyatı 7, Almati 2008,s.235

⁶¹ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Özbek Edebiyatı 3, c. 16, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.307.

karşılaştırması ile Özbek şiiri, yere batan bahadırlar gibi değil de güneşe bakan aydınlığı arayan bir çocuk edasını gösterir niteliktedir.

Şevket Rahman her bir şiire sorumluluk ile yaklaşır, şiiri yontup söyleyeceklerini kılıç gibi kestikten sonra oluştururdu. Bu yönü ile devrine örnek bir şairdi⁶².

Sözlerni kayraylik,	Sözleri keskinletelim,
Abdan tablaylik,	Güzelce ısıtalım
İdrakla savutib tağın kayraylik,	Anlayışla soğutub yine keskinleştirelim,
Özbekniñ karaköz balarige	Özbek'in kara gözlü çocuklarına
Bitte dünya kalsin hayretlik.	Bir dünya kalsın hayranlık verici.
Bitte dünya kalsın müstahkem,	Bir dünya kalsın müstahkem,
Eşilgen polatday deryalar kalsın,	Tavlanmış çelik gibi ırmaklar kalsın,
Çakılmas taşlarday bir tağlar kalsın,	Parçalanmaz taşlar gibi dağlar kalsın ⁶³ .

Sözler kılıç gibi sert ve sağlam olmalı, çocukları korumalı şiir, sözler kılıç gibi keskin olmalı, çocuklara tertemiz hayaller semalar kalmalı. Özbek neslinin geleceği için çelik gibi ırmaklar, dağlar gibi taş olunmalı.

Şairimiz vatan aşığı, vatan için çalışan ve millî bilinci uyandırmaya çalışan, halkının daha iyi bir medeniyet çevresinde olmasını amaçlayan şiirler yazmıştır.

Hali bir işni	Henüz bir işi
Üddelemedim,	Beceremedim
Hali heç kimseni kılmadım razı,	Henüz hiç kimseyi edemedim razı,
Behude ötibdi güzel ümrimniñ	Beyhude geçmiş güzel ömrümün
Kaңçalab çirayli bahari, yazi.	Onca güzel baharı, yazı.

⁶² Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Özbek Edebiyatı 3, c. 16, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.306.

⁶³ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Özbek Edebiyatı 3, c. 16, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.306.

Men aram barlığın unutub koydim Ben istirahatı unuttum,
Bağrıme çakınlar tegdi def'eten, Bağrıma yıldırımlar düştü defalarca,
Senden-de uluğrak nerde yokluğın Senden daha büyük bir şey olmadığını
Saçım akargender añladım, vatan! Saçım ağırınca anladım vatan⁶⁴!

Bir borçluluk ifadesi, bir suçluluk hissi kaplamış içini vatanı için yapacaklarını biraz geç algılamasından yakınıyor.

Şiirlerindeki ruhla, halkını uyanmaya, zulme ve haksızlığa, vicdansızlığa, yalakalığa, rezaletlere karşı durmayı çağırır. Hayattaki riyakârlıktan, ihanetten bezmiş milliyetçi bir şairdir⁶⁵.

Şevket Rahman kısa bir ömür geçirdi. 1996 yılında vefat eden ünlü şair Taşkent'teki kabrine defnedildi⁶⁶.

Oş şehrinde doğan şair için hem mahallesine hem de okuduğu ortaokula kendi ismi verilmiştir⁶⁷.

Şevket Rahman'ı anlamak, onu bilmek, onu tanımak ancak onun eserlerini tanımakla mümkün olacaktır. Onun hayatını bilmek Özbek halkının sıkıntılarını bilmekle sağlanacaktır.

İnanıldığı davası uğrunda şiirler yazmıştır. Bazı Avrupacı şairler gibi körü körüne bağlanmaktan daha ziyade kendi millî şiirdeki kafiye ve heceyi bozmadan, eski hece ölçüsünün çeşitli şekillerine başvurarak yeteneğini sergilemiştir. Özbek şiirinin şekline sadık kalmış, yeni düşünceler, yeni renkler, duyular, duygular ve tipler sayesinde şiire ayrı bir keyif vermiştir⁶⁸.

⁶⁴ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Özbek Edebiyatı 3, c. 16, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.310.

⁶⁵ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Özbek Edebiyatı 3, c. 16, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.306.

⁶⁶ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Özbek Edebiyatı 3, c. 16, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.306.

⁶⁷ K. Yoldâşév, C. Yoldâşbékâv, B. Turdiqulâv, U. Musäévâ, Özbek Edebiyatı 7, Almatı 2008, s.237.

⁶⁸ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Özbek Edebiyatı 3, c. 16, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.306.

Şüpheşiz bir şair için en önemli hususlardan birisi etkilendiği şahsiyettir. Bu manada şairimiz Şevket Rahman için Federiko Garsia Lorke çok önemlidir. Edebî zevkin gelişmesinde ve şiir anlayışının oluşmasında şair için özel bir yere sahiptir.

Bu köhnä sädâimdir⁶⁹,
Quyuq aççıq soqlärni tâtımägän sädâim.
Mänä, yälär, yälär tāvānlärimni
Nämçil, zäif qırqqulâqlär ärä cim.
Vây, cévgimning köhnä sädâsi,
Vây, häqıqätim sädâsi,
Vây, yırtılğan bıqınlärim sädâsi,
Tillärimdän âqärdi xob öşä künläri
Älämning bär gülläri,
Bépärvä ät cägıning bir tékis qırsilläşi
Mäysälärning tüşigä
Kirmägändi hättäki.
Qānlärimni içärlär bundä,
İçädilär bälä ruhim şāvqı mädärin
Älyüminiy vä mästlärning şāvqını ilä
Közlärimni sindirgändä bu dünyāning şāmāli.
Ötkäzvāring mēni qāpqādän,
Māmā Hävā çümālilär yeyädırgän mākāngä kiräy,
Ädäm Ätä äq bāliqlär bāqädırgän mākāngä
kiräy,

⁶⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 66.

Elimizdeki şiiirlerden hareketle şairin aruz veznini hiç kullanmadığını söyleyebiliriz. Fakat şairin aruzu bilmediğini söylemek doğru sayılmaz. Niçin aruz veznini kullanmadığı sorusunu ise hecenin millî vezin olması ve Cedit Dönemi Türkçü şairlerin hece ile yazmaları şeklinde cevaplamak mümkündür.

Yâşâb bolmäs bu gämgin bâgdä⁷⁰

Qâtib qâlgän qârä çäqmâqdäy.

Quş tângriyä väzmin, xâtircäm

Yolgä tüşär qârli soqmâqdän.

Yol yürsä häm mol yürär, âxır

Çâr âtrâfgä sévinib qârär-

Bägri tolär säyrâq quşlärgä,

Yänib säyräy başläydi däräxt.

Şairin dokuzlu hece ölçüsüyle yazdığı şiiirleri çoğunluktadır. Bununla beraber yedili hece ölçüsüyle de şiiirleri vardır. Fakat incelediğimiz eser içerisinde çok sayıda serbest tarzda şiiirler de vardır.

Qızim häli yâşsän⁷¹,

Änglärsän häli,

Bu yollär – mâşinläär yürügüçi yolmäs,

Bu küräş yolidir,

Tälé yolidir,

Lénin bu yollärdä yürmäsä ägär,

Ägär bir däqiqä yumsä közini,

Bu rävvän yollärni bâsib kêt mäsmi

Qılviri, oğrilär,

⁷⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 3.

⁷¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 37.

Åláböcilär.
Quläy väqt kütärkän
Ulär hâzirçä
Sâfdil ädämlärning imânin yülär.
Lénin közlärigä bérâlmây bärdaş,
Pänä-pänälärgä yaşrinär ülär.
Ulärning subrätin yâdingdä säqlä,
Undäylär cüdä köp häyétimizdä
Sâfdillär Léningä yüzmä-yüz türär,
Pänä-pänälärdä
E'tiqâdsizlär.

Sağlam bir kafiye anlayışına sahip olan şair, hiçbir zaman şiiri kafiye kurban etmemiş, dilin bütün imkanlarını da şiirdeki ahenk için kullanmıştır. Şiirdeki ahengi sağlama konusunda kafiyeyle yetinmeyen şair, mısralarda ve bentlerde yaptığı kelime tekrarları ile mısra ve bentlerdeki ünlü ve ünsüz tekrarları ile şairane bir ahenk yakalamıştır.

Qârâtâllär⁷²,
Qärigän tâllär,
Qädingi târ köçälär böyläb,
Törttä fâsl dâiräsidadä
Äylänärkin nêläрни öyläb,
Esimdä bâr,
Sâylär yâqäläb,
Köçälärgä bir sävlät qoşib,

⁷² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 59.

Öygä bätib fäyläsüflärdäy,
Türärdilär kün täftin töсіб,
Bir xorsiniq bilän eslädim,
Körärkänmän kéksä tällärni,
Törttä fäsl päiräsidadän
Çiqıb këtğän dänä çällärin.

Beyit esasına dayanan aşığıdaki şiiri kafiye zenginliğinin, ahengin güzel bir örneğidir. Şiirin bütünü kafiye ve redifle bezenmiştir. Aynı zamanda bağır, kahır, dert ve gam sözcükleri özenle seçilmiş ve leff ü neşir sanatı oluşturulmuştur.

Bägri yâmân bättällärgä bâr⁷³,
Qähri yâmân qättällärgä bâr;
Qân yälägän qässäblärgä bâr
Söz oynägän kazzäblärgä bâr;
İmānidän kéçğänläwrgä bâr,
Bâr-yogını yeçğänlärgä bâr;
Négä méngä kéläsän, ey därd,
Négä méngä kéläsän, ey gäm!

Şevket Rahman kısa şiir konusunda da oldukça başarılıdır. Anlatmak istediği konuyu şiirin dizelerine sınırlı kalmadan, anlam bütünlüğü ve yoğunluğu içerisinde aktarmaktadır.

Yürägim⁷⁴,
Päézdilər, täyyârlärdä
Séndän âlisläbmän häddän ziyädä,

⁷³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 52.

⁷⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 51.

Ming yillik yllärdän şaşib, entikib
Sén tãmân qäytyäpmän
Endi piyädä.

Fäqät yolbärs
Kézär äsäbiy,
Qärämäs sim çiviqlär aşä,
Nécä yilki
Yolbärs cânigä
Tékkän edi bir xıl tãmâşä.

Ömürden bahsederken şair kum saatine benzetiyor. Doğmakla başlayan kum saati vardiyası... Bir taraftan Bolşevik baskıları bir taraftan hayata tutunmak, kum saatinin alt haznesi yaşadıkların, üst haznesi ise yaşayacakların. Kısa bir ömür geçiren şair için bu şiir Türk edebiyatındaki Cahit Sıtkı'nın Otuz Beş Yaş Şiiri ...

Ümr – qumsäät häm⁷⁵
Yärimläb qäldi...
Könglim tölgäni yoq bilgänlärimdän.
Yädimni äğritär keçirgänlärim,
Köpdür qılmägänim qılğänlärimdän.
Kéçälär tábärä äydinläşädi,
Közingdä quyâşning çéçägi solmäs,
Yäşäging kélädi,
Fäqät ümrni
Qumsäät singäri tönkärib bolmäs.

⁷⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 55.

Gözällär yâdimdän öçdilär bir-bir,
Dostlärim yâdimdän öçdilär bir-bir,
Yillärim üzilib tüşdilär bir-bir,
Fäqät bu köngilni
Toldirib bolmäs.
Kün kælde,
Ähläring üçädigän kün,
Yüräging älämgä siğmäydidigän kün,
Yüzingni bäsänä yerning yüzigä,
Silkinib-silkinib
Yıgläydidigän kün.
Kimni baxtli qıldim,
Kimni ümidvâr,
Kimlärgä könglimni yârib söylädim.
Mén nimä bérâldim, mâziy qâ'ridän
Çözilgän sänâqsız âciz qollärgä?!
Quyâş däläsidadä egilgänläarning
Yengilrâq qıldimmi âğırligini?
Äytdimmi kimläarning äsl dostligin,
Kimläarning häqıqıy yâğıyligini?!
Kün kælde,
Bâşingni egädigän kün,
Hättâki özgälär günâhi üçün
Yüzingni bäsänçä yerning yüzigä,
Silkinib-silkinib

Yıgläydidgän kün méndän nimä qâlur,
Äbädiy nurlär
Bärq ürib yaşnägän dünyâ tãmändä?
Ürinib-sürünib, sirä tolmägän
Bir köngil qälädi
Qâlsä häm méndän.

Her canlının ölümü tadacağını, ama sadece bazılarının hayatı tadacağını bilmeli insan. İşte böyle yaşamalıdır insan, kum saatini rafa kaldırmadan.

Tarihî Buhara'yı anlatan şiir, özgür bir hayat ve medeni bir dünyanın timsalidir.

BUXARADÄ⁷⁶

Köhnä şähär,
Köhnä mäydänlär,
Köhnä cimlik yüräkni ezär,
Bu sukutgâf dünyâ âräläb
Fäqät ginä säyyählär kézär

Eski şehir, eski meydanlar, yürekleri ezen eski sessizlik, bu sessizlik dünyasında sadece seyyahlar gezer. Şair mutluluğu düşünerek kedere dalar.

1.1. Seçme Şiirlerinin Yapıldığı Kitaplar Hakkında Genel Değerlendirme

İncelediğimiz ilk kitap Acı Günler 1979 yılından Gül Açıan Taş kitabının basıldığı yıl olan 1985'e kadar olan şiirlerini ele alıyor. Özbek Türklerinin Bolşevik baskıları altında kaldığı günleri acı günler olarak nitelendiren ve bunu eserine ad olarak veren Şevket Rahman eserinde bazı şiirlerde isim yoktur. İsimsiz şiirleri bu kitabında az yekûn tutmaktadır.

⁷⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 14.

Dikbaşı Ağaç Őiri ile başlayan Şir kitabı Er ile Sırlarım Őiriyle kendi Őirleri son bulmuştur. Bu Şirden sonra Federiko Garsia Lorke'nin dört Őirini daha zbek Türkçesine çevirip bu kitabında yayımlamıştır.

Acı Günler kitabında Süleyman Dağında Düşüncelerim adlı Şirden önce bir epigraf vardır. Epigraf Şirin kurgulanmasında önemlidir.

İncelediğimiz ikinci kitap ise 1986 yılında yayınlanan Uyanık Dağlar adlı Şir kitabıdır. Bu Şir kitabı 1972 tarihli isimsiz Őirle başlar ve 1985 yılında yazılmış Őirle son bulur. Bu kitapta epigraf ve ithaf yazısı bulunmamaktadır.

2. ŞEKİL

2.1. Nazım Birimleri

Yeniliğe açık ve yenilik peşinde koşan Şevket Rahman, Őirde etkili olduğunu düşündüğü veya etkili olacağına inandığı için iki mısradan oluşan nazım birimi beyitten altı mısralık nazım birimine kadar hepsini denemiştir. Dörtlükler kadar serbest Őiri deneyen Şevket Rahman ikilik, beşlik, altılık kullandığı diğer nazım birimleridir.

İkilikten altılığa kadar kullandığı bütün nazım birimleriyle, hem tek bir nazım birimi hem de birden fazla sayıda nazım birimi kullanarak Şiirler yazmış, Şiirdeki arayışını devam ettirmiştir.

Serbest Şir dışında, kullandığı nazım birimlerini ağırlıklı olarak hece ls ile yazmış olmasının yanında, aynı nazım birimleri ile ölçsüz olarak da Şiirler yazmıştır.

Şevket Rahman yaşamı boyunca yazdığı Őiirlerdeki muhtevasıyla dikkat çekmiştir, hiçbir zaman Őiri ideolojiye ve fikre kurban etmemiş her zaman lirik bir Şir arayışında olmuştur.

2.1.1. Serbest Mısralarla Yazılmış Şiirler/Serbest Şiirler

Şevket Rahman'ın ağırlıklı olarak hece ölçüsüyle dörtlüklerle, bunun yanında hiçbir nazım birimine bağlı kalmadan Erkin Şiir denilen serbest tarzda yazdığı şiirleri mevcuttur.

Serbest tarzda yazılan şiirlerinin büyük çoğunluğunun 1983 yılına ait olması dikkat çekicidir. Bunun dışında 1980'de bir ve 1982'de yazılmış beş şiiri vardır.

Kırk sekiz adet başlıklı şiiri yanında otuz iki tane isimsiz şiiri vardır. İki şiirde ise epigraf kullanılmıştır.

Acik Künler adlı şiir kitabındaki Federiko Garsia Lorke çevirilerinin ise ikisi dörtlük ikisi ise serbest tarzda yazılmıştır.

Göyâ bundâ⁷⁷

Här bir närsäning

Közläri bär – xâtiräsi bär,

Yäyräb-yäšnüb qäräşläri gäh

Şäfqät söräb cävdiräşi bär.

Közi bärday nüräniy tägning,

Xâtirämğä sänçilib qälär

Närsälärning ötkir nigâhi.

Qärägändäy

Här bittä närsä

Här bir şärpä tävüşlärimğä,

Suv içämän,

Yäruğ nigâhlär

Tölib kätär hävüçlärimğä.

⁷⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 48.

Göyâ şu yer
Körmäydi déb oylämäq xätâ.
Göyyâki yer ülkän bir közdir,
İlgäb türär oyingni hättâ.
Göyâ şu yer
Şu xâkisâr yer
Färqlär yâxşi, yâmân – bärini,
Tänib âläb bir kün bäribir
Özin äsl cällâdlärini:
Tölgänlär ülkän ädirlär,
Dâv-däräxtlär yâpilär läk-läk,
Qättâl дәvr, äsrlärni u
Säläbäti bilän ezäcäk.
Neki yâlgân,
Âmânätbolsä,
Häläk bölär bəri bir zümdä,
Qulär, çökär, tözângä dönär
Eng ädli vä qät'iy hükmdän.

2.1.2. İkilik veya Beyit Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler

Beyit veya ikilik, Rahman'ın en az kullandığı nazım birimidir. İkilik nazım birimini kullanarak yazdığı şiir sayısı sadece birdir. Bu şiirin yazım tarihi kesin olmamakla beraber bir önceki ve bir sonraki şiirlerinde 1983 tarihinden dolayı bu yıla ait olduğunu söyleyebiliriz.

Bu şiir bâr rediflidir ve aa aa aa bc şeklinde uyaklanmıştır.

Bägri yâmân bättällärgä bâr⁷⁸,
Qähri yâmân qättällärgä bâr;
 Qân yälägän qässäblärgä bâr
 Söz oynägän kazzäblärgä bâr;
İmânidän kéçgänlärgä bâr,
Bâr-yoğını yeçgänlärgä bâr;
 Négä méngä kéläsän, ey därd,
 Négä méngä kéläsän, ey gäm!

2.1.3. Üçlük Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler

Rahman şiirlerinde hiçbir zaman müstakil üçlüklerden kullanmamıştır. Buna rağmen serbest yazılmış şiirler içerisinde bir adet üç mısralık bend bulunmaktadır. Bu da şiirin son dizeleridir.

Ävväligä qoşilib kuldik⁷⁹,
Käydän kélđi déyä bu xocä.
Song toxtädik, külälmäy uzâq,
Qähqähäsin toxtätmäş öcär,
Gäpni burdim:
Buxârâ qädim,
Här ağabeydä cäxängä nä'lum,
Şundän bälki Tâşkéntgä kétmäş
Buxârâlık Sädriddin Sälim.
Bäri békâr,
Xocä Näsridin
Hämân bizdän külärdi qätib,
Xıçälätdä söridän türdik,

⁷⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 52.

⁷⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 16.

Özimizni säl-päl yoqâtib,
Kétdik “Läbi Hâvuz”boyidän
Ötirib düç kélgän täksigä.

Cärânglärdi
Kämbär köçälär
Näsridinning qähqähäsidadän.

Şevket Rahman en az kullandığı üçlüklere F.G.Lorke'den tercüme ettiği bir şiirde daha rastlanır. Üçlükle başlayan bentlerden sonra iki dize sonrasında ise tekrar üçlükle devam bentler vardır.

FÉDÉRIKÅ GÄRSIÄ LÅRKÅ⁸⁰

Fäqät bir bâr
Eşitmâqqä Vélä câmini,
Séngä sâvgä qıldim tizimgüldän tâc.
Qulmâqlärgä öränib âlgän
Bir ây edi Gärnâtä.

Fäqät bir bâr
Eşitmâqqä Vélä câmini
Kärtäxén bağını äylädim päyhân.
Pärpiräklär ârtidä püşti
Buğu edi Gärnâtä.
Fäqät bir bâr
Eşitmâqqä Vélä câmini,

⁸⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 69.

Qäysi äguş ekänin bilmäy,
Séning äguşingdä tånggäçä yändim.

2.1.4. Dörtlük Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler

Dörtlük Şevket Rahman'ın en çok kullandığı nazım birimidir. Hem hece ile hem de serbest tarzda yazdığı şiirlerde dörtlük nazım birimi çok sık olarak kullanmıştır.

Şevket Rahman'ın incelenen kitaplarında yirmi adet dörtlük nazım birimiyle yazılmış şiirleri vardır. Bu yirmi şiirin on altısı dokuzlu hece ölçüsüyle yazılmıştır.

Bälälärning közläri këräk⁸¹,
Cüdä këräk häyrätli çoğlär
Bu dünyâning bär gözälligin
Fäqät sözlär u qârä közlär.

Bälälärning qolläri këräk
Däräxtlärdä, érgä, mäysägä,
Bälälärning tilläri këräk
Dünyâgi här bir närsägä.

Rahman'ın üç şiiri hecenin yedili kalıbıyla yazılmıştır.

Kättä şähär uyqudä⁸²,
Körär rängin tüşçälär.
Päydä böldi sähärdä
Yäşil, säriq quşçälär.

Bogâtlärni täläşib,
Säyrädilär gämlä-gäl.

⁸¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 3.

⁸² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 6.

Kättä şähär goldiráb,

Közlärini açdı sál.

Säyrädilär tinimsiz,

Mázax qılıb gurräxni

Kättä şähär miriqıb,

Väränglätär xurräkni.

Sürekli bir arayışın içinde olan Şevket Rahman on birli hece ölçüsünü de bir kez kullanmıştır. Eski Mahalle şiiri altı artı beş duraklarıyla on birli ölçüyle yazılmıştır.

ESKİ MÄHÄLLÄ⁸³

Kimdir át yetäkláb ötar äzändä,

Üzilär köçäning sähärgi tüşi.

Tösätdän át kişnáb yürärgän ändä

Şaşilib eşinki açdı bir kişi.

Tängdä át yetäkláb ötib bärär kim,

Qâp-qârä âlâvdäy lâvillär yâllär.

Kämpirlär älängláb qulâq sâldi cim,

Bir séskänib kétđi

Nurâniy Çállär.

Şairin Uyanık Dağlar kitabından alınan bu şiirin son dizesinde nur yüzlü yaşlılar anlamına gelen Nurâniy Çállär ahengin sağlanması açısından bir sonraki dizenin sonuna yazılmıştır. Bir bakımda Nurâniy Çállär'a ithaf için böyle yapılmış olabilir.

⁸³ Rahman, Şevket (1986) Uygak Tağlar, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 6.

Şairin digər iki şiirinde ise dördlük nazım birimi ve dokuzlu hece ölçüsü kullanılarak gelinen şiir beşlik bir dize ve serbest heceyle kesiliyor sonra tekrar dördlük ve dokuzlu hece ölçüsüyle devam ediliyor.

Közläringdän tänidim sēni⁸⁴,
Yoliqqändik mâziydä bisyâr
Köngli açiq pählävân edim,
Sēn-bätiniy münâfiq, äyyâr.

Şâh qızining şartigä körä
Né dévlärgä sâldim täxlikä,
Çäväqläding uxlägän çâgım
Sēngä xâtin böldi mälikä.

Öldirgänsän köp bärä mēni,
Ġâh âğuläb,
Ġâhâ piçâqläb,
Uygâtärdi här gäl ölimdän

Öcär tupraq uzâq quçâqläb.
Tägın bizlär dünyâgä kēldlk,
Ey, huzurin öyläydiğän zât;
Mēn- yupägi läng açiq şâir

⁸⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 9.

Dåim k zib yurgu i f ry d.
 ld  q n a u r şuvl r b r,
B rliq  sl h lig  q yt r:
U r ş rmiz ming yild n k yin
C ngg hl rd   qt lib n yz ...

E yoq,
 ş  p yt h m izimd n
 rm l rs n b misli il n,
Y  y t rm n  yd n v diyd 
K r gimd  d d m ng bil n...

Bu Őirde son d rtl kten sonra yine  l y e uyulmaksızın beşlik bir b l m vardır. Aş ğıda verilen diğer Şiirinde ise son d rtl kten sonra yine  l s z bu kez dokuz mısralık bir b l m vardır.

Q nimg , q dimgi q nimg ⁸⁵
B qırdim: - K t ylik m ziyg ,
K t ylik t rk l r  ytişib,
Y ş ylik Yusuf H s-H cibd y.
Y  m ml k b l ylik, e q nim,
K t ylik y   nd n n rig ,
T ş ylik  d mz t q nining
H miş  m s ff  q 'rig .
C hill r,
C ll dl r yerid n

⁸⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik K nler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 61.

Yırâqdâ yâşâylik öylänib,
...Bir tirik pãncärä misâli
Yüksälär bälälär qolläri...
Şiddätli nälälär, sädälär
Gürkiräb yüksälär yänimdä.
Gürkiräb yüksälär Bãxgä xäs
Qudrätli müsiqä qänimdä.
...Yüldüzlär tinimsiz qoläydi
Boşliqni kësärâq lãvülläb,
Qäydädir bähäybät köllärdä
Üçgänin sëzämän pãvilläb.
Yâ tinsiz çekärmi zäminning
Bu zäbün hãlidän gängiräb,
Sänâqsiz säyyärä –
Tãşlãrdä
Këngäşib çtirgän tängrilär?

2.1.5. Hece Vezni Dörtlük Nazım Birimi Kullanılarak Yazılan Şiirler

Dörtlük nazım birimi kullanılarak yazılan şiirlerin çoğu hece vezni ile yazılmış olup, nazım birimi sayısı ikiden yirmi beşe kadar değişmektedir.

Bu şiirlerin sekiz tanesi dört, iki tanesi beş, dört tanesi sekiz, iki tanesi üç, dört tanesi de iki dörtlükten oluşmaktadır.

Şevket Rahman'ın eserlerinde tek dörtlükten oluşan şiir kullanmamıştır.

2.1.6. İki Dörtlükle Yazılan Şiirler

İki dörtlükten oluşan dört şiirin ikisi başlıklı ikisi ise Seher ve Eski Mahalle isimli olmak üzere başlıklıdır. İsimsiz şiirin birinde tarih yokken diğerinin tarihi 1973'tür. Eski Mahalle 1973'te Seher ise 1974'te yazılmıştır. Bu şiirlerin üç tanesi dokuzlu hece ölçüsüyle yazılmış, Eski Mahalle şiiri ise daha önce örnekte verildiği üzere on birli hece ölçüsüyle yazılmıştır.

Hece ölçüsüyle iki dörtlük olarak yazılan şiirlerin genelinde abab şeklinde çapraz kafiye düzeni vardır.

Bolsä hämki täxır aççıq⁸⁶,
Yäşirmäsdän bär-yoq äybimni,
Häyât, bäsdim läbinggä qättiq
Härâratgä täşnä läbimni.
Âçiq külib, söyläb yaruğ söz,
Quyâş, yergä şükranä äytä,
Mén här kéçä yümäyärmän köz,
Tuğlyärmän här sähär qäytä.

2.1.7. Üç Dörtlükle Yazılan Şiirler

Üç dörtlükten oluşmuş iki şiiri vardır. İlk şiir 1975'te yazılmış ve başlıksızdır. Hece ölçüsü serbesttir. abab cdcd efef şeklinde çapraz uyaklıdır.

Közingizni açing, qorqmäng⁸⁷,
Ziyädän qämäşsin, âgrisin, mäyli,
Mäyliğä yaşämäk bolsin qiyinraq
Âçıqlığı tufäyli.

⁸⁶ Rahman, Şevket (1986) Uygak Tağlar, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 9.

⁸⁷ Rahman, Şevket (1986) Uygak Tağlar, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy,

Ləzzät bär här qändäy ağriqdä,
Kəcälär ağriqdän ingrüb yätämän
Vä öşä ağriqsız yüzlärgä ätämän...
Äğriqsız yuzlärgä ätämän...
İzgiringä yüring, açing kökräkni,
Yiqiling, bäribir këräksiz.
Qıynäng, öz hâligä qoymäng yüräkni
Yäşämäslik üçün yüräksiz...

İkinci şiir ise 1982 yılında yazılmış olup yine başlıksızdır, hecenin dokuzlu ölçüsüyle yazılmıştır.

Kirâlmäsdi bu uygä ölim⁸⁸,
Bölmäsäydik kibrli, âlgır,
Bölmäsäydik tâşbägır, xudbin,
Ägär âdäm qâlmäsä yâlgız.

Kirib kätدی qâp qârä şärpä,
Kirib kätدی u mämnun bölib,
Därvâzä häm läng açiq edi,
Birâr kimsä tösmädi yolin.

Mänä, âxır birläşib kældik,
Hâl söräşdik köz qırımizdä...
Cäbrlängän kimsäni körib,

⁸⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 23.

Uy lm dik bir-birimizd n.

2.1.8. D rt D rtl kle Yazılan Şiirler

Şevket Rahman'ın d rt d rtl kle yazılmış yedi adet Şiiri vardır. İlki 1979 yılında yazılmış Dikbaşlı AĞağ Şiiridir. Hecenin dokuzlu  lĖüsüyle yazılmış olup kafiye Şeması abcb Şeklindedir.

QuŐlarid n  yrilg n d r xt⁸⁹

Cimlik bil n y Ő lm s birg .

K z t nid  k zin r Ėudr b,

H r k nik   lm y t qdirg .

Ė r  tr fg  q r r d rg z b:

H tt  songgi quşi s rg ydi.

K t rg nĖ  bom-boş qull rni,

U t Őb Ėır k zni q rg ydi.

İkinci Şiiri 1981 tarihli fakat başlığı olmayan bir Şiirdir. Dokuzlu  lĖüyle yazılmış kafiye Şeması ise abcb Şeklindedir.

B l l rning k zl ri k r k⁹⁰,

C d  k r k h yr tli ĖoĖl r

Bu d ny ning b r g z lligin

F q t s zl r u q r  k zl r.

B l l rning qoll ri k r k

D r xtl rd ,  rg , m ys g ,

⁸⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik K nler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 3.

⁹⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik K nler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 3.

Bälälärning tilläri këräk

Dünyâgi här bir närsägä.

1981 tarihli bir diğər şiiri başlık konmadan yazılmıştır. Daha önce verilen dörd dördlülkü şiir örnekleri gibi dokuz heceli olup aaba şeklinde kafiyelenmiştir.

Bârgänimdä här säfär Öşgä⁹¹,

Ärävângä, Nâvqät yâqlärgä,

Eng abbälâ, nâzârim tüşär

Dâvruğı yoq kiçik tâğlärgä.

Kiçik tâğlär bir zämânlär häm

Mä'lum bölgän kop insânlärgä,

Nägä ösmäy qâlgän bu tâğlär,

Téng kélmägän Tiyâşânlärgä?

Sihirbaz Kız adlı şiiri 1981 yılı tarihlidir. Yine dokuzlu hece ölçüsüyle yazılmış olup kafiye şeması abab şeklinde çapraz uyaklıdır.

SÉHRGÄR QIZ

Déräzängdän bâqäsän sirli,

Titrâq sâlib kündüz cänigä.

Sâçlâringni yâzäsän – tunni

Kirgizäsän ästä xânänggä.

Birdänigä bärçä dârxätlär

Qâvcirätib tokädi bârgin,

Uxlâb qâlär şox öspirinlär

Xäfä bölgän bälälär kâbi...

⁹¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 5.

Nur adlı 1981 tarihli şiiri dokuzlu hece ölçüsüyle yazılmış olup abab şeklinde kafiyeleşmiştir.

NUR⁹²

Kainatning cavuq qä'ridän

Kälär bizdän xäbär älgäni,

Kälär çeksiz boşliqdä kézgän

Söqıb yerdä mängu qälgäni...

Här gäl özgä säyyärälärdän

Bizgä yaruğ sälämlär äytär,

Bırâq néçün yerni erni zulmätgä

Täşläb, täğın ärtigä qäytär?

Dar Sokak adlı 1981 tarihli şiiri de dokuz heceli dizelerden oluşmaktadır. abcb şeklinde kafiyesi vardır.

TÂR KÖÇÄ⁹³

Kün çiqädi-hürävêrär it,

Kün bâtsä häm hürävêrädi.

Yäräqletib tiğdäy tişlärin,

Târ köçädä türävêrädi.

Yüräksizlär türär bozärib,

Cäsurlärning türär bärdâşi,

Néçä yılki birâvlär kirär

Öz uyigä dévârdän äşib...

⁹² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 7.

⁹³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 8.

1980 tarihli bir digər dört dörtlük ile yazılmış şiiri abcb şeklinde kafiyelenmiş ve başlıklı bir şiirdir.

Qr şml uxlr břid⁹⁴,

Qulqlri tyyrghdir.

Sfinksning şhrsi-yzi

Yrmi qr, yrmisi qdir.

Kzlrid qtgn yildirim,

smnlrni rngg qrdir.

Crngltib sngklrini,

Bornlrini yirtib brdir.

2.1.9. Beş Dörtlükle Yazılan şiirler

Hece vezniyle beş dörtlükten oluşan şiir sayısı ikidir. İlkinin başlığı bulunmazken şiir iin tarih dşlmemiştir. abcb şeklinde kafiyelenmiş olup dokuzlu hece vezniyle yazılmıştır.

Krgnmisiz m'yus bhrin⁹⁵?

Gh-gh m'yus kldi bhr –

ř trfi-dir, qırlrd

ni m'yus kördim n br.

r-şir tng şgi hr yil

Pyd blr hrir kylkd-

Rngi ciniq, slri yziq-

Misil şrp, misil klnk.

⁹⁴ Rahman, şvket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 16.

⁹⁵ Rahman, şvket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 4.

Beş dörtlükle yazılmış ikinci ve son şiiri ise Şehler'e Kaside başlığını taşımaktadır. İlki gibi bu şiir de her dizesinde dokuz heceye sahiptir ve şiirin yazılış tarihi eserde yer almamıştır.

ŞAXLÄRGÄ QÄSİDÄ⁹⁶

Tämäritning därextzâridä
Päydä boldi qäläyi itlär,
Bu şaxlärning sâlinmâgını,
Bu şaxlärning sinmâgın istäb.

Tämäritdä bir tüp älmä bâr,
Här méväsi limmâlim zârgä,
Ündä üçgän bolbol äxini
Qırğävüllär kömâr gubârgä.

2.1.10. Yedi Dörtlükle Yazılan Şiirler

Şevket Rahman'ın yedi dörtlükle yazılan tek şiiri vardır. Avcılar adını taşıyan bu şiir 1981 yılında kaleme alınmıştır. Kafiye şeması abcb şeklindedir.

ÅVÇİLÄR⁹⁷...

Qırçillägän yigitlär
Qomsäb ävning gäştini,
Mäst ätlärni oynätib,
Késdi dälä-däştlärdä.

Kün näyzägä kélgändä
Räsä térgä bättilär,
Gâhâ quyân, gâh çittäk,

⁹⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 67.

⁹⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 35.

Gâhâ çümçüq âtdilər...

2.1.11. Sekiz Dörtlükle Yazılan Şiirler

Sekiz heceli dörtlüklerden oluşun dört şiirden ilki “Nadir’in Şiiri” adlı şiirdir. Hecenin yedili kalıbıyla yazılan şiir 1981 yılında kaleme alınmıştır. abab şeklinde uyaklanmıştır.

NÂDIRÄNING ŞÉ’Rİ⁹⁸

Kättä şähär uyqudä,

Körär rängin tüşçälär.

Päydä böldi sähärdä

Yäşil, säriq quşçälär.

Bogâtlärni täläşib,

Säyrädilər gämlä-gäl.

Kättä şähär goldiräb,

Közlärini açdı säl.

İkinci şiir ise başlıksız bir şiirdir. 1981 yılında yazılmış olup abcb şeklinde kafiye düzenine sahiptir. Hecenin dokuzlu kalıbıyla kaleme alınmıştır.

Tägäm bâplär imârat qordı⁹⁹,

Säyqällädi här bir gıştini.

Körâlmägän qoni-qoşnilär

İcrâqomgä bärrib äytişdi.

Tägäm esä pärvâ qılmädi,

Örtänmädi piçir-piçirdän,

Külib tursä hämki közläri,

⁹⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 6.

⁹⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 11.

Birâq yânâr edi içidân...

Sekiz dörtlükten oluşmuş bir diğér şiir ise ‘‘Devre’’ adındaki 1981 yılında yazılmış şiirdir. Dokuzlu heceyle yazılmış şiirin kafiye şeması abac şeklindedir.

DÄVRÄ¹⁰⁰

Bu ğarâyib dävrrä qızığän

Ulfätlärning käyfläri çâğ:

Ġäp câtişär yüksäk ä’mäldän,

İçlärigä quyärkän äräq.

Gâhâ ötmiş, ğâh kéläcäkkä

Yol-yoläkây kirib çiqışlar,

Häl qılışär âläm täqdirmi,

Kimni qoyib, kimni yiqışär.

Sekiz dörtlükten oluşan son şiiri ise yine 1981 yılına ait ve hecenin dokuzlu kalıbıyla yazılmış ‘‘Rivayet’’ adındaki abcb şeklinde uyaklanmış şiiridir.

RİVÂYÄT¹⁰¹

Bir ämäldâr uzâq ötirdi

Xeşdän qâlgän täxti rävändä.

Qâlmägändi birâr pâyä häm

Täxtgä tütäş témir närvändä.

Xâhlägänin qılär ämäldâr,

Qâr yağdirär, yamğır yağdirär.

Özin büyük qudräti bilän

¹⁰⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 12.

¹⁰¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 13.

Köpçilikni esdän âgdirär.

2.1.12. Beşlik Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler

Şevket Rahman'ın beşlik nazım birimiyle yazılmış serbest ölçüyle olan şiirleri de vardır. 1979 yılında beşlik nazım birimiyle yazılmış başlıksız bir şiiri vardır.

Köylälmädim¹⁰²

Yäprâqlär kâbi,

Quruq şâxdäy titrär âvâzim

Solib qâldi yänä bir bähâr,

Suvgä çokdi yänä bir yâzim.

Köylälmädim,

Küz kélidi, mänä,

Qolin çözdi riyâhgä, gülgä,

Säyrädilär song bärä, bağlär

Tolib kétidi olik bülbülgä...

Qârlär yâgdi,

Âgridi cânim,

Uxlâyâtgän bağlär pâyidä

Küylälmäsdim vä eng yâmâni

Yâşil edim yävär' âyidä...

Beşlik nazım birimiyle yazılan bu şiir üç bentten oluşmaktadır. Şevket Rahman'ın şiirlerinde çok rastlanır bir durum değildir.

¹⁰² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 25.

2.1.13. Altılık Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler

Rahman'ın altılık nazım birimiyle yazılan tek şiiri vardır. Başlıksız olarak yazılan bu şiir tarihsizdir. Serbest tarzda yazılan bu şiir üç altılıktan oluşmuştur.

Közättim¹⁰³,

Här älmä-rängin säyärä,

Sällänib türär hür şabbädälärdä,

Limillägän änhâr eşilib âqär

Şämäldä tébrängän

Şäläbbä pärdä.

Tün kélär,

Qârangi, äsäyiştä tün,

Äy häydär bulutlär

Tévälärini,

Sänâqsiz qärämtir qälqânlär bilän

Däräxtlär yaşirär mévälärini.

Tünning qâq yärmidä

Bägning içidä

Büzilä başläydi tösätdän sukun,

Tinimiz töpillär...

Sähärgä qädär

Rängin älmälärni üzib yürär tün.

¹⁰³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 18.

2.1.14. Altıdan Fazla Mısralı Bentler Hâlinde Yazılmış Şiirler

Bentler hâlinde yazılmış bentlerdeki mısra sayısı altıdan fazla olan şiirlerden bazılarının bentleri düzenli bazılarının ise düzensizdir. Şevket Rahman'ın şiirlerinde bentleri düzensiz olan şiirler digere oranla daha fazladır.

Bentleri düzenli olan şiiri incelenen bu kitaplarında yoktur.

2.1.15. Bentleri Düzensiz Olan Şiirler

Bentlerindeki mısra sayısı farklı olan şiirlerden birincisi, başlıklı olup 1982 yılında yazılmıştır. Bentleri oluşturan mısra sayıları 23, 16 ve 3'tür. Bentlerde kafiyeli mısralar olmasına rağmen belli bir kafiye düzeni yoktur.

“LÄBİ HÂVUZ”DÄ¹⁰⁴

Tün yärmidä
Şärqänä, köhnä
Târ köçälär tinçini buzgän
İkki şâir, ikki ägäyni
Kélib qâldiq “Läbi Hâvuz”gä.
Ätrâf cimcit,
Kézgändäy fäqät
Mähâbätli säyälär, ruhlär,
Titrâb-qäqşâb közgi äyâzdän,
İkki şâir başlädik suhbät:
Mänä, endi ertädän başlâb
Bu moysäfid minârlär ärä
Şé’rlärimiz cäränglâb kêtär

¹⁰⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 15.

Qâyil qâlâr âzim Buxârâ.
Mänä mundäy çäpäklâr bölâr,
Mänä mundäy közli qızläri
Mänä mundäy tünlâr üxlämäy
Şivirläydi bizning sözläri.
Nâgâh şundâq yânginämizdän
Bäländ qoyıb şox qâhqâhâni,
Eşäk mingän Xocä Näsriiddin
Zir titrätödi bütün dâhâni.

Bu şekilde yazılmış ikinci şiir ise Fikir başlığını taşır 1983 tarihlidir. Bentleri 5, 11 ve 10 şeklindedir. Bu da belirli bir kafiye düzenine sahip değildir.

FİKR¹⁰⁵

Däryâgä äyländim,
Oyçän däryâgä,
Ruhimdä gäläti âsâyiştälik.
Qä'rimgä bérkitdim dâlgälärimin,
Ruhimgä böysündi dünyâ işläri...

Öyläymän yâşâmâq mâhiyätini,
Qättiq nigâhlärim âsmân xätidä...
Vucudim sézmäymän,
Läzzät âlämân
Här fikr-ruhinning hâräkätidän.

¹⁰⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 17.

Bir aq  c r k nd z
T vln r ek n,
Y şil z mz m li yir q t gl rd n
K zl ri c dug  t lg n qızl rni
B şl b k l r t şz r
Qır aql rimg 

Şevketin bu tarzda yazılan diğ r Şiirleri: ‘‘Şarkın Uyanışı’’ adını verdiği Şiir 5, 6, 5 Şeklinde dizelere sahiptir ve tarihsizdir.

1982 yılında başlıksız olarak yazılmış birisi 12 diğ ri 34 mısralı Şiirlerdir.

Şairin ‘‘Sevali’’ adını verdiği bir diğ r Şiiri 2 bentten oluşmaktadır ve ilki 11 ikinci ise 31 mısradır. Şiir 1983 yılında kaleme alınmıştır.

Şairin ‘‘Su Başında’’ Şiiri ise 1983 tarihlidir 7 bentten oluşmaktadır. Bu bentler 4, 6, 4, 6, 4, 4, 4 Őeklinindedir. Şiirin d rtl k olan bentlerinde kafiyeden s z etmek m mk nse de, altılık bentler i in aynı durum s z konusu değildir.

Bir de Şairin S leyman Dağında D ş ncelerim adlı Şiirinde epigraf yer almaktadır. Bunu iki bentten oluşan bir Şiir olarak d ş nebiliriz. Epigraf 14 mısra geriye kalan kısım ise 54 mısradır.

‘‘...H v si xob v   h r s yi f r v n¹⁰⁶ -
d r. B x ri bisy r y xşi b l r.  şning
f zil tid  x yli  h dis v rdi b libt r.
Qorg nining ş rqıy -c n biy c nibid 
bir m vz n t ğ t ş bt r, b r k hg 
m vs m. Bu t ğning qull sid  Sult n
M hmudx n bir h cr  s libt r,ul h c-

¹⁰⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik K nler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 46.

rädin quyirâq üşbu tâgning tümşügüdä
tärix toqqız yüz ikkidämén bir äyvânliq
hücrä sâldim. Ägärçi ul hücrä mündin
mürtäfé' dir. Vâlé bu hücrä bisyâr yaxşirâq
vâqé bölübtür: tamâmi şähr vä mähällât
âyâg âstindädür..”.

Bâbür, 1495 yil.

Yüksäkdä bolsä-dä,
Bâşim egilgän –
Yüksäkkä çıqdım déb, kérilgänim yoq.
Bir dâm külgänim yoq,
Süyülgänim yoq,
Sâkin lähzälärgä bérilgänim yoq.
Yâ bégäm yânbâşlâb törälär kâbi,
Ötkir kân'yäk içib,
Qâzi yemädim,
Yâki bärmâgımni pästlikkâ nuqıb,
“e, äfsüs, şülär häm xälqmi?”, démädim.
Öylädim:

3. AHENK UNSURLARI

3.1. Vezin

3.1.1. Vezin Hakkında Genel Değerlendirme

Şevket Rahman, ağırlıklı olarak hece vezniyle şiirler yazmıştır. Aruz veznini kullandığı şiiri tespit edilmemiştir. Heceyle yazdığı şiirler yanında belli bir kafiye düzeni olmayan üçlük, dörtlük, beşlik nazım birimiyle ve tamamen serbest tarzda yazdığı şiirleri de vardır.

Rahman, hece vezniyle yazdığı şiirlerde yedili, dokuzlu ve on birli hece vezinleri kullanmıştır. Çağdaş Özbek şiirinde yedili, sekizli, dokuzlu, on birli, on üçlü hece vezni yaygın olmak üzere dörtten on altıya kadar hece vezniyle şiirler yazılmaktadır.

3.1.2. Yedili Hece Vezniyle Yazılan Şiirler

Rahman'ın, elimizdeki mevcut şiirlerinden yedili hece vezni ile yazılmış iki şiiri vardır. Şiirlerin her ikisi de dörtlük nazım birimiyle yazılmıştır. İlk şiir Nadir'in Şiiri adlı şiirdir. Şiir 1981 yılında yazılmıştır.

Säyrädilär tinimsiz¹⁰⁷,

Mäzäh qılıb ğurräxni

Kättä şähär miriqıb,

Väränglätär xurräkni.

Birân bälâ bolgänmi,

Yâ cänidän töygänmi,

Yâ kécägi bäyrämdä

Koprâq içib qoygänmi?

¹⁰⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 6.

Yedili hece ölçüsüyle yazılmış ikinci şiiri ise yine 1981 tarihli “Avcılar” adlı şiiridir. Şiir dördlük nazım birimiyle yazılmıştır.

Qırçillägän yigitlär¹⁰⁸

Qomsäb ävning gäştini,

Mäst ätlärni oynätib,

Késdi dälä-däştlärdä.

Kün näyzägä kélgändä

Räsä térgä bättilär,

Gähâ quyân, gâh çittäk,

Gähâ çümçüq ätdilär...

3.1.3. Sekizli Hece Vezniyle Yazılan Şiirler

Şevket Rahman, temin edebildiğimiz şiir kitaplarında görmekteyiz ki sekizli hece ölçüsüyle şiirler yazmamıştır. Bu özellik çağdaş özbek şiirine bağlı kalışındandır.

3.1.4. Dokuzlu Hece Vezniyle Yazılan Şiirler

Rahman’ın dokuzlu hece ölçüsüyle yazdığı toplam on altı şiiri vardır. Bunlardan bir tanesi F.G.Lorke’den tercüme ettiği şiiridir. Altında tarih düşülmemiş şiir için “Şehlere Kaside” başlığı verilmiştir. Diğer on beş şiirin sekiz tanesi başlıklı diğer yedi tanesi başlıksızdır.

Başlığı olan ilk şiiri “Dikbaşlı Ağaç” adlı şiiridir. 1979 tarihlidir.

Yäşäb bolmäş bu gämgin bağdä¹⁰⁹

Qätib qälgän qärä çäqmâqdäy.

Quş tângridä väzmin, xâtircäm

¹⁰⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 35.

¹⁰⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 3.

Yolgä tüşär qârli soqmâqdän.

Yol yürsä häm mol yürär, âxır

Çâr âtrâfgä sévinib qârär-

Bâgri tolär säyrâq quşlârgä,

Yânib säyrây başlâydi dâräxt.

Diğer başlıklı şiirleri 1981 yılında yazılan “Sihirbaz Kız” yine 1981 yılında yazılan “Dar Sokak”, tarihi belli olmayan “Devre” adlı şiiri, 1981 yılında yazılan “Rivayet” adlı şiir, 1980 yılında yazılan “Evtapartret” adındaki şiir ve son başlıklı şiir olarak 1974 yılında yazılan “Şehir” adlı şiiri vardır.

ŞÄHÄR¹¹⁰

Duçâr kélîb qändäydir gämğä,

Tinmäy çekdi, kézdi tün boyi,

Häsrät qılın uzâq yâlkämğä

Témir-bétân qollärin qoyib.

Sähär päyti, közläri tâlib,

Bir däqiqä müdrägän kézdä,

Uning cindék dârdini âlib,

Cönâb kétdim tânggi pâézddä.

Rahman’ın dokuz heceli şiirlerinden başlığı olmayan yedi şiiri vardır. İlk şiiri 1981 yılında yazılmış olanıdır.

Bâlälärning közläri këräk¹¹¹,

Cüdä këräk häyrätli çoğlär

Bu dünyâning bâr gözälligin

¹¹⁰ Rahman, Şevket (1986) Uygak Tağlar, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 8.

¹¹¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 3.

Fäqät sözlär u qärä közlär.

Bälälärning qolları këräk
Däräxtlärdä, érgä, mäysägä,
Bälälärning tilläri këräk
Dünyâgi här bir närsägä.

Bunun dışında yine 1981 tarihli şiirleri vardır.

3.1.5. On Birli Hece Ölçüsüyle Yazılan şiirler

Rahman'ın on birli hece ölçüsüyle yazdığı bir şiiri vardır. Eski Mahalle adını verdiği şiir 1973 tarihlidir.

ESKİ MÄHÄLLÄ

Kimdir ät yetäkläb ötar äzändä,
Üzilär köçäning sähärgi tüşi.
Tösätdän ät kiŝnäb yürärgän ändä
ŝäŝilib eşinki açdi bir kişi.

Tängdä ät yetäkläb ötib bärär kim,
Qâp-qärä âlävdäy lâvillär yällär.
Kämpirlär älängläb qulâq sâldi cim,
Bir séskänib kétidi

Nurâniy Çällär.

3.1.6. Serbest şiirler

şevket Rahman'ın belli ölçüye bağlı kalmadan yazdığı şiirleri iki grupta toplayabiliriz.

3.1.7. Bentleri Belirli Sayıda Mısradan Oluşan Serbest Şiirler

Dörtlük bentlerle yazılmış vezinsiz ve belli bir kafiye düzeni olmayan şiirleri vardır. 1981 yılında yazılan şiirde bent sayısı altıdır. İlk iki bent dokuzlu hece ölçüsü kullanılarak yazılmış ve kendi içinde kafiyelidir. Sonra serbest bir beşlik, beşliğin ardından yine kendi içinde kafiyeli ve dokuzlu hece ölçülü iki dörtlük sonrasında ise serbest bir beşlik vardır. Şiir başlıklıdır.

BUQÄLÄMUN BİLÄN UÇRÄŞÜV¹¹²

Közläringdän tänidim séni,
Yoliqqändik mâziydä bisyâr
Köngli âçiq pählävân edim,
Sén-bâtiniy münâfiq, äyyâr.
Şâh qızining şartigä körä
Né dévlärgä säldim täxlikä,
Çäväqläding uxlägän çağım
Séngä xâtin böldi mälikä.
Öldirgänsän köp bârâ méni,
Gâh âguläb,
Gâhâ piçâqläb,
Uygâtärdi här gäl ölimdän
Öcär tupraq uzâq quçâqläb.
Tägın bizlär dünyâgä kéldik,
Ey, huzurin öyläydigän zât;
Mén- yupägi läng âçiq şâir
Dâim kézib yurguçi färyäd.

¹¹² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 9.

Åldä qãnçä uçråşuvlär bår,
Bårliq åsl håligä qåytår:
Uçråşårmiz ming yildån káyin
Cånggåhlårdä öqtålib nåyzå...
E yoq,
Öşå påyt hām izimdån
Örmålårsån bāmislilån,
Yå yåtårmån åydin vådiydä
Kürågimdä dūdåmång bilån...

Ölçünün olmadığı serbest şiirde ahenk, genellikle mısralardaki, vurgulu söylenmek istenen mısraların kırılması ve dizilmesi ile sağlanır. Yani bu tarz şiir görüntüye dayanan şiirdir.

Rahman'ın 1982 yılında yazdığı başlıksız bir şiirde bu tarz kırılmalar dikkat çekmektedir.

Bir pārixān¹¹³
Kābi sözlādim
Toprāq yāgān gozāgā qārāb:
“Åvlādlārning xāqqi-hürmāti
Ösgin,
Ösgin,
Pākānā dārāxt”.

Bu kez 1983 tarihli “Koşuk” adlı şiirinde aynı tarzı görmekteyiz.

¹¹³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 21.

QOŞIQ¹¹⁴

Gängä sâhilidä

Hindu qızları

Äbädiy müzlägän tağlärgä qarab,

Bir qoşiq äytädi qädim-qädimdän,

Bir qoşiq äytädi dünyâgä qarab.

Uluğvâr,

Nurâniy tağlar ârtidä

Térän tāmirlärin üzgän,

Günâhkâr

Tâzä bulâqlärdän bēnäsib dünyâ,

Ädäşgän, yıglägän

Bittä dünyâ bâr.

Yine 1983 tarhli ve başlıksız bir şiirinde aynı durum söz konusudur.

Källäklängän tütlär –

Birädärlärim,

Åsmânni kötärib türibsiz hāmân

Mäyişib kätibdi qāmätläringiz,

Ezib täşlägändäy şäfqätsiz åsmân.

Türäsiz sänâqsiz

Xäbäşlärdäy, yoq,

Türäsiz bir türkiy pählävânlärdäy,

Ätä bābälärdän mērās-düzlärni

¹¹⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 23.

Bälâ-qâzâlardan säqlâyâtgändây.

Tilimni,

Dilimni tüşüngüçilär,

Eng sädiq,

Eng säbir birädärlärim.

Şämäl bolgän edim

Rahman'n Lorke'den tercüme ettiği kısımda da bu tarz şiir örnekleri bulunmaktadır.

Vây, cévgimning köhnä sädâsi¹¹⁵,

Vây, häqîqätim sädâsi,

Vây, yirtilgän biqınlärim sädâsi,

Tillärimdän âqärdi xob öşä künläi

Älämning bär gülläri,

Bépärvä ât cägıning bir tékis qırsilläşi

Mäysälärning tüşigä

Kirmägändi hättäki.

3.2. Tekrarlar

Şevket Rahman, şiirde ahengi sağlamak, konu bütünlüğünü bozmama ve ana temadan uzaklaşmamak için sık sık tekrara başvurmuştur. Kafiye ve redif mısra sonlarında ilk akla gelen tekrarlardır. Bunun dışında kelime tekrarı sıkça yapılmıştır.

Bu tekrarlar zaman zaman anlamdaki vurguyu artırmak için mısra içinde ve devam eden mısralarda veya bentlerde devam eder. Mısra tekrarları hem ahengi sağlamak hem de mısradaki anlamı vurgulamaya yöneliktir.

¹¹⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 66.

Genellikle bent sayısı çok olan şiirlerde ve birden fazla bölümden oluşan şiirlerde ilk bent veya ilk bendin bazı mısraları tekrar edilir.

3.2.1. Ses Tekrarları

Şiiri nesirden ayıran en önemli özelliklerden birisi kelimelerin istifi, bu istifte kelimelerdeki seslerin oluşturduğu ahenktir. Bu ahenk, mısra içinde, mısra başında, mısra sonlarında veya bendin bütününde de olabilir.

Şiirde ahenk unsuru kabul edeceğimiz hususları Şevket Rahman'da görmek mümkündür. Bu manada Rahman'ın şiir tekniğini çok iyi bildiği söylenebilir.

3.2.2. Ünsüzlerde Ahenk

Şiiri diğer sanat unsurları ile iç içe gören şair dilin bütün imkanlarını şiirlerinde kullanmıştır. Rahman'ın şiirleri mısra başı ünsüz tekrarları dikkat çekmektedir.

3.2.3. Takip Eden Mısralarda Mısra Başı Ünsüz Tekrarları

Alt alta gelen mısraların aynı ünsüzle başlaması da şiirde bir ahenk oluşturur ve müzikaliteyi artırır.

Öz kolim özimni mähv etdi bugün¹¹⁶,

Öz yerim özimning qānimni içdi.

Mäqtäblär yağıldı āqquş päridäy¹¹⁷.

Mén esä yıglädım enä yerimning

Qārätällär¹¹⁸,

Qārigän tällär,

¹¹⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 59.

¹¹⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 59.

¹¹⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 59.

Qädimgi tär köçälär böyläb,

Qätib qalgän qärä çäqmäqdäy¹¹⁹.

Quş tängridä väzmin, xätircäm

Kättä şahär gödiräb,

Közlärini açdı säl.

Yä cänidän töygänmi¹²⁰,

Yä keçägi bäyrämdä

Bizgä yaruğ sälämlär äytär¹²¹,

Bırâq neçün yerni erni zulmätgä

Ġäh äğuläb¹²²,

Ġähâ piçäqläb,

Biridä mäl, biridä emäk¹²³,

Bittäsidä tongiz tüyâği,

Böri päncä ösär biridä,

Başqäsidä tülki äyâği...

Köhnä şahär¹²⁴,

¹¹⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹²⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹²¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹²² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹²³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Köhnä mäydánlär,

Köhnä cimlik yüräkni ezär

Bulutlär üstidä däm álayátgän¹²⁵

Bähäybät dévning bir áyâgımikin?

Nigâhimiz kätlä¹²⁶,

Nursiz zindánlär –

Birâq äziz tâg yüksälib türär¹²⁷

Bir elätning büyük yâdidäy,

Küzätärkän ârsiz, vicdânsiz¹²⁸

Kimsälärdän töygän künlärni,

Birdän yetib kélär qızılâskärlär¹²⁹.

Bir lävhä söylädim sizgä mâziydän,

Bu açılğan el qämäl tüşgäni,

¹²⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹²⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹²⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹²⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹²⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹²⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

3.2.4. Çıkış Noktaları Yakın Ünsüzler

Mısra başındaki aynı ünsüzlerin tekrarı yanında, teşekkül noktaları birbirine yakın olan veya birbirinin sedalı- sedasız olan ünsüzler de mısra başında tekrar edilebilmektedir. k-q, g-k, m-b gibi.

Kimmiz özimiz¹³⁰,

Qızılâskârlârni kütâimiz négâ?

Müzlâr mäskâni¹³¹,

Büyük âlişüvlâr qızıgân mäydân

Küz keldi, mänâ¹³²,

Qolin çözdî riyâhgâ, gülgâ,

Göyâ özgâ säyyârâlärdân¹³³

Kélgändäydi,

3.2.5. Mısra İçi Ünsüz Tekrarları

Mısra içinde veya bentteki ünsüz tekrarı aliterasyon, basit bir ünsüz tekrarı değil, mısra veya bentte tekrar eden seslerle ifade edilen mana arasında bir bağ kurmaktadır.

Çâr âtrâfgâ **q**ârâr dârgâzâb¹³⁴:

Hättâ songgi **q**uşi särgäydi.

Kötârgänçâ bom-boş **q**ullârni,

¹³⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹³¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹³² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹³³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹³⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

U t şb g r k zni q r g ydi.

 iirin b t n ne hakim olan q ve g  ns zleri aliterasyon i in  rneklerdir.

 ft b  iq r b l l r   n¹³⁵,

B l l r- n y ş ydi  am l.

D ny  t r r bir b ndi k bi,

K ksid  g m, k zid  m l l.

d rtl g n ilk iki m srasında    ns z , ikinci iki m srasında ise k  ns z , d rtl g n tamamında ise l  ns z  ahengin yakalanması i in  nemlidir.

Birid  m l, birid  em k¹³⁶,

Bitt sid  tongiz t y gi,

B ri p nc   s r birid ,

B şq sid  t lki  y gi...

kelime ba larında ve ortalarında kullanılan b  ns z  ile t  ns z  adeta d rtl k i in aliterasyon olu turmak adına bir lokomotif g r n m ndedir.

3.2.6.  nl lerde Ahenk

3.2.7. M sra Ba   nl  Tekrarları

 zbek T rk esindeki  nl  sayısının azlıg  ve bazı  nl lerin tek i aretle g sterilmesi, bazı  nl lerin kalın ve ince kabul edilen  ns zler yanında farklı telaffuzu bir takım aksaklılılara da sebep olmaktadır¹³⁷.

Sayısı ve oranı  ns zler kadar olmasada arka arkaya gelen m sraların olu masında  iir ahengi i in  nemlidir.

¹³⁵ Rahman,  evket (1984) Acik K nler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Ne riyatı, Ta kent.

¹³⁶ Rahman,  evket (1984) Acik K nler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Ne riyatı, Ta kent.

¹³⁷ Hikmet Kora ,  zbek  airi Rauf Parfi, K men Yayınları, Konya 2009, s. 114.

Äväyläng, héç zävâl étmäsin¹³⁸,

Ulär kélär...

Öttiz üç yaşimdä¹³⁹

Öttiz üç ming yil

Ärâl göyâ¹⁴⁰ –

Érning böğzidä,

Ériyätgän äsmängä bāqār –

Äriyät¹⁴¹,

Ändişä fé'limdä küçli,

Äsliğä qäytädi ädäm,

Älämgä tikilär bälälärdäy sáf.

Entikib söyläysän şamālgä¹⁴²:

Ärzülär çéçägisöldi déb,

Ulärning subrätin yādingdä säqlä,

Undäylär cüdä köp häyétimizdä

¹³⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹³⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁴⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁴¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁴² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

İnsâflimi¹⁴³,

İmâni bütmi,

Äcâblänib yürmäng, başärängizgä

Ertägä birântä bälä tüpürsä.

Öz kolim özimni mähv etdi bugün¹⁴⁴,

Öz yerim özimning qânimni içdi.

Äylänärkin nêläрни öyläb,

Esimdä bär,

Älib kêtđi äyâqlärini¹⁴⁵,

Ädämniki edi äyâğı...

3.2.8. Mısra İçi Ünlü Tekrarları

Mısra içinde tekrar eden ünlüler aynı zamanda mısranın ahengini ve müzikalitesini artırmakta, ses ile anlam arasında bir bütünlük oluşturmaktadır.

Quşläridän äyrilgän dăräxt¹⁴⁶

Cimlik bilän yaşalmäs birgä.

Küz tünidä kėzinär güdräb,

Hér künikä älmäy täqdirgä.

¹⁴³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁴⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁴⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁴⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

dörtlüğünde ilk mısradaki ä ünlüsü mısrayı oluşturan dokuz ünlünün altısını teşkil etmektedir. Dörtlüğün tamamında da aynı ses sıkça varlığını sürdürmektedir.

Qârlâr qârâyâdi¹⁴⁷ ...

Ârqädä qâlâr

Qämçinlâr âvâzi,

bu üçlükte ise gerek dize başında gerekse dize ortasında olsun â ünlüsünün tekrarları dikkat çekmektedir.

Şârq uyqudân¹⁴⁸

Uygânir-gözâl,

Quyâş çiqşigä öxşâydi bu hâl,

Hâzirçä u yâzgi câzirâmädä,

Hâzirçä dünyâgä bâqâdi müdrâq.

bu bentte ise u ünlüsünün ilk üç dizedeki varlığı söz konusudur.

Tutilgân ây, qâdimgi¹⁴⁹

Fânârsân, ânâr.

Yâqut tölä qıp-qızıl

Qânârsân, ânâr.

Gâhâ qârâl, gâhidä

Puštisân, ânâr.

Érning qângä böyâlgân

Müştisân, ânâr.

¹⁴⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁴⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁴⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

başı başlı başına bir şiir olan bu mısralarda ise â ve ä ünlülerinin ahengi ve şiire kattığı müzikalite ayrı bir güzelliğe sahiptir.

Mâmâ Hävâ çümâlilär yeyädirgän mäkängä kiräy¹⁵⁰,

Ädäm Ätä âq bälilär bâqädirgän mäkängä

kiräy,

3.3. Mısra Sonu Ses Tekrarı- Kafiye

Mısra başı ünlü ve ünsüz tekrarlarında bolca örnek gösterdiğimiz Rahman, mısra sonlarındaki ses benzerlikleri konusunda da oldukça başarılıdır. Mısra sonlarındaki ses benzerliklerinde doğan aksaklıklar ise sedalı ve sedasız ayrı işaretlerle gösterilen ünsüzler ile aynı işaretle gösterilen ünlülerden kaynaklanmaktadır.

Redif klasik şiirimizdeki gibi, şiire adını verecek kadar sık kullanılmaz, Ancak iki mısra arasında ilk kelimededen sonra tekrar edilen redifler vardır. Redifler, kelime tekrarından çok kafiyelerden sonra gelen çekim eklerinden oluşur. Zaman zaman, kafiye olmadan kullanılan rediflerin olduğunu da belirtmek gerekir.

3.3.1. Yarım Kafiye

Şiirlerinde tam ve zengin kafiye için daha sık kullanan Rahman yarım kafiye de kullanmıştır. Mısra ve bentlerde, ünlü, ünsüz ses ve kelime ve ifade tekrarı ile ahengi daha çok yakalayıp ille tam ve zengin kafiye kullanmak için şiiri zorlamamış ve bununla beraber yarım kafiye de kullanmıştır.

U qäbristân cimligi çökkän¹⁵¹

Äfsänäviy kénglikdä kézär:

Tävâf qılär här bir äskäni,

Soqmäqlärni gullärgä bészär.

¹⁵⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁵¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy. 66.

şiiirin bu dörtlüğünde ikinci ve dördüncü mısradaki -kézär ve -bézär kelimelerinde –zär’leri redif alcak olursak -é’ler ise yarım kafiye oluşturur.

Roy bérärdi äcäb hâdisä¹⁵²:

Hättâ cigmäs insân äqligä

Dävrädägi äyâqlär ästä

Kirär tüyâq, çâvut şäkligä.

bu dörtlükte ise birinci ve üçüncü mısranın son kelimelerindeki -ä sesleri yarım kafiye için güzel bir örnektir.

Bälälärning qolläri këräk¹⁵³

Däräxtlärdä, érgä, mäysägä,

Bälälärning tilläri këräk

Dünyâgi hâr bir närsägä.

-läri këräk’ler redif –l’ler ise yarım kafiye.

Yâ mämlük böläylik, e qânim¹⁵⁴,

Kétäylik yâ ündän närigä,

Tüşäylik ädämzât qâning

Hämişä müsäffâ qä’rigä.

İkinci ve dördüncü mısra sonundaki rigä’lar redif ä’lar ise yarım kafiyedir.

Mänä, cännät mäkängä¹⁵⁵

Ülär häyrân qäräydi:

Ärçäzâr näryâgüdä

¹⁵² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 12.

¹⁵³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 3.

¹⁵⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 62.

¹⁵⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Tümän quşlär säyräydi.

İkinci ve dördüncü mısra sonlarındaki –äydil’ler redif -r’ler ise yarım kafiyedir.

3.3.2. Tam Kafiye

Genellikle bir ünlü bir ünsüz veya bir ünsüz bir ünlü şeklinde iki sestem oluşur. Tam kafiyedeki aksaklıklar ise yarım kafiyedeki aksaklıklara benzer niteliktedir.

Ulär péşvâz bârişär¹⁵⁶

Qänçä-qänçä sähärgä.

Köp edi-dä dünyädä

Uxlâyâtgän şähärlär...

Dörtlüğünde birinci ve dördüncü mısra sonlarındaki –är sesleri tam kafiye oluşturmaktadır.

157

Tâgäm bâplär imârät qordi,

Sâyqällädi här bir gıştini.

Körâlmägän qoni-qoşnilär

İcrâqomgä bârib äytişdi.

Bu dörtlükte ise birinci ve dördüncü mısradaki -di’ler tam kafiyelidir.

Çâr âtrâfgä qârär dârgäzâb¹⁵⁸:

Hättâ songgi quşi särgäydi.

Kötärgänçä bom-boş qullärni,

¹⁵⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁵⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁵⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

U t şb gır k zni **q r**g ydi.

İkinci ve d rd nc  mısra sonlarındaki –g ydi’ler redif – r ise tam kafiyedir.

Kimdir  t yet kl b  t r  z** nd **¹⁵⁹,

 zil r k ç ning s h rgi t şi.

T s td n  t kişn b y r rg n ** nd **

Ő şilib eşinki  çdi bir kişi.

Birinci ve  ç nc  mısradaki –d ’lar redif  n lar ise tam kafiyedir.

3.3.3. Zengin Kafiye

Zengin kafiyeler  ç veya daha fazla sesin uyaklanmasıyla oluşmaktadır.

Ul r uz q m nzild n k lg n¹⁶⁰,

N  b l g  b şl rin **tutib**,

Endi t r r bu k ç l rd ,

T r dil r kiml rni **k tib**?

D rtl kte ikinci ve d rd nc  mısra sonlarındaki –tib’ler zengin kafiyedir.

Kiçik t gl r bir z m nl r h m¹⁶¹

M ’lum b lg n kop **ins nl rg **,

N g   sm y q lg n bu t gl r,

T ng k lm g n Tiy n**ş nl rg **

Burada ise ikinci d rd nc  mısralardaki –l rg ’lar redif diğ r s n ve ő n ise zengin kafiyedir.

“Ciy n,  zing y xŐi bil s n¹⁶²,

¹⁵⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik K nler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁶⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik K nler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁶¹ Rahman, Şevket (1984) Acik K nler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Uy qálmägän átám nâmidän,
Ümrim kiçik hucradä ötdi,
Çäkä tâmär edi tâmidän...”.

Zengin kafiyei oluşturan sesler ikinci ve dördüncü mısra sonlarındaki –dän sesleridir.

3.3.4. Tunç Kafiye

Tunç kafiye, mısra sonunda kafiye teşkil eden ses grubunun birisinin diğerinin içinde yer almasıdır.

Singigändi cismigä ämäl¹⁶³,
Uni türlü köygä **sâldilär.**
Ul-bir câyin âğritib, késib,
Ämâlini şilib **âldilär.**

Dörtlüğünde dördüncü mısranın son kelimesi olan **âldilär** kelimesi ikinci mısranın son kelimesi olan **sâldilär** kelimesinin içinde geçmektedir.

Köhnä şähär¹⁶⁴,
Köhnä mäydânlär,
Köhnä cimlik yüräkni **ezär,**
Bu sukutgâf dünyâ âräläb
Fäqätginä säyyâhlär **kézär.**

Bu beşlikte ise üçüncü mısranın son kelimesi olan **ezär** kelimesi, beşliğin sun mısrasında geçmektedir.

Ğäpirmäsdi fäqät bir âdäm¹⁶⁵,

¹⁶² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁶³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁶⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Nä aş érdi, nä içär **ärâq**,
Bu gälâti dâvrägä qärâb,
Fäqät közin açär kättärâq:

Tunç kafiyeyi oluşturan sesler bu kez de ikinci ve dördüncü mısralarda yer almaktadır. İkinci mısranın son kelimesi olan **ärâq** dördüncü mısranın son kelimesinin içinde aynen yer almaktadır.

Bir küni¹⁶⁶
Äsligä qäytädi âdâm,
Älämgä tikilär bälälärdäy **sâf**.
Bir küni qutülär ârtiqä yükdän,
Bir küni qäytädi diyânät, **insâf**.

3.3.5. Bentlerde Kafiyeli Mısraların Dizilişi

Bentlerdeki kafiyeli mısraların dizilişinde ise en çok tercih edilen çapraz kafiyedir. Sadece dörtlüklerde değil on ve daha fazla mısralı bentlerde de zaman zaman çapraz kafiye kullanmıştır.

3.4. Yansıma Kelimeler

Şair, ifadeyi güçlendirmek ve şiirdeki ahengi artırmak için eş sesli, eş anlamlı, zıt anlamlı veya ilave yoluyla ya da pekiştirmeyele tekrar eden yansıma kelimeler kullanmıştır.

Çâr âtrâfgä qärär dârgäzâb¹⁶⁷:
Hättâ songgi quşi särgäydi.
Kötärgänçä **bom-boş** qullärni,
U tâşbâgır küzni qärgäydi.

¹⁶⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁶⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁶⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Yol yürsə həm **mol** yürär, âxır¹⁶⁸

Çâr âtrâfgä sévinib qärär-

Bägri tolär säyrâq quşlärgä,

Yänib säyräy başläydi däraxt.

Kirib kétدی **qâp qârä** şärpä¹⁶⁹,

Kirib kétدی u mämnun bölib,

Därvazä həm läng açiq edi,

Birär kimsä tösmädi yolin.

Şundä ilk bärä¹⁷⁰

Eşitdim qälbimning çüqur yığısın...

Bärliqni unutdim.

Uxlädim lähzä,

Rühimdän sidrilib kétégändäy göllär...

Song çöçib uygândim

Küz näfäsüdän;

Särgänib kétégändi **qıp-qızıl** güllär...

Bäsib älädigän yävlär, pāşşälär¹⁷¹,

¹⁶⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁶⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁷⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁷¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Ätilgän, äsilgän, ålâvdä küygän –
Äcäl qämälidä qalgän åşyânlär.
Şundäy mähälläri
Siquvgä ålib,
Bäsib kélgänidä **läk-läk** läşkärляр

Bugün kélär istägän kimsä¹⁷²,
Bérib tä'mä ilincigä zéb,
Nâmin yâzär tâğ tâşlärigä,
Pälâncilär **kélib kétégän** déb.
Küzätärkän årsiz, vicdânsiz

3.4.1. Kelime ve İfade Tekrarları

Yansıma kelimelerden farklı olarak, şiirde kelimenin manasını vurgulamak ve şiirdeki ahengi sağlamak için kelime, birden fazla kullanılmıştır. Bu bir kelime olduğu gibi bir söz dizesi de olabilir. Bentlerde ahengi sadece kafiyeye bırakmayan şair kelime ve ifade tekrarları ile bu ahengi artırmıştır.

3.4.2. Mısra İçi Kelime Tekrarları

Mısra içinde kelime tekrarı, bir kelimenin arka arkaya gelmesi, bir mısranın ilk ve son kelimesinin aynı olması veya içinde kelimenin vurgulanmak için birden fazla tekrarı yoluyla yapılmıştır.

Ämmâ kimdir ânçädän buyân¹⁷³

Çidäb-çidäb, åxırı-töydi,

Täxti-päxti bilän kötärrib,

¹⁷² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁷³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Bir kün érgä tüşirib qoydi.

Tün yärmidä ¹⁷⁴

Şärqänä, köhnä

Târ köçälär tinçini buzgän

İkki şâir, **ikki** âgäyni

Pägä-pägä bulutlär térsäk¹⁷⁵.

Qoşiq äytsäk,

Qoşıqlärimiz

Tolkinläniñ, tékis tärälsä,

Köylägändä körinsä äsmän

Gängä sâhilidä¹⁷⁶

Hindu qızläri

Äbädiy müzlägän tâglärgä qäräb,

Bir qoşiq äytädi **qädim-qädim**dän,

Bir qoşiq äytädi dünyâgä qäräb.

Qızımning kitâbin açdim¹⁷⁷,

Mänä, **öşä** räsım, **öşä** “äyyâr” çâl,

Bir äyâqläb türär,

¹⁷⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁷⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁷⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁷⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Başini qämir

Gälä-gälä tüstävüqlär¹⁷⁸,

Kiyik öynär säyhändä.

3.4.3. Mısralar Arası Kelime ve İfade Tekrarları

Kelime ve ifade tekrarları manayı vurgulamak adına yapılmıştır. Bu tekrarlar bent içinde birkaç türlü şekilde yapılmaktadır.

Tämäritning därextzâridä¹⁷⁹

Päydâ boldi qäläyi itlär,

Bu şaxlärning sälinmäğini,

Bu şaxlärning sinmäğın istäb.

Gäh äyrib qoysä häm hüşümdän¹⁸⁰.

Gäh tülki,

Gäh böri şäkildä

Yirtqıçlär kirsä häm tüşimgä.

Säbitmän,

Qäytmäsmän yolimdän,

Häli köp sinävgä yäräymän.

Ğurbätlärdä yigläğäni zâr¹⁸¹.

¹⁷⁸Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁷⁹Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁸⁰Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁸¹Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Tängri bünyäd etgändäy büyän

Qänçä älçäq,

Qänçä yätlärgä

Quçäq açgän yurt tärlik qıldı

Qänçä ädil,

Ulär kälär¹⁸²...

Nähät eşitgän¹⁸³,

Nähät u-lär bölgän xəbärdär –

İkki däryä äräligidä

Häq-ädälät tärpdi déb qarär.

Birädärlär,

Öttiz üç yaşimdä¹⁸⁴

Öttiz üç ming yil

Häsräti, dägı bär qaräşlärimdä,

Sängtäräş xorsinär qädimdän büyän

Äriyät,

Ändişä fé'limdä küçli,

Kärdän-dä bättärsiz degim kelmädi,

Ätäy älib qaçdim nigählärimni,

Gärdän-dä bättärsiz degim kelmädi.

Äblähsiz demädim,

¹⁸² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁸³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁸⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Bir küni¹⁸⁵

Äsligä qäytädi ädäm,

Älämgä tikilär bälälärdäy sáf.

Bir küni qutülär ârtiqça yükdän,

Bir küni qäytädi diyânät, insâf.

Göyâ érlük emäsdi ulär¹⁸⁶,

Göyâ özgä säyyarälärdän

Kélgändäydi,

3.4.4. Serbest Şiirde Ahenk

Belli bir kafiye düzeni olmayan ve vezinsiz olarak mısraların alt alta dizilişi ile oluşan serbest şiirde ahenk, mısra içinde ünlü ve ünsüz tekrarı yanında, beklenmeyen yerlerde mısraların kırılması, bunların bazen kafiyeli olması, kelime ve ifade tekrarlarıyla sağlanır¹⁸⁷.

3.4.5. Mısraların Kırılması ve Kesilmesiyle Oluşan Ahenk

Vezinsiz yazılan bu şiirlerde kelimenin dizilişi ve iç ahenk çok önemlidir. Şair, mısrada vurgulamak istediği kelime veya ifadeyi, mısrayı keserek bir alt satırda yazmak suretiyle belli eder.

Şevket Rahman'ın bu şekilde yazdığı şiire örnekler şöyledir:

Bu köhnä **sädâimdir**¹⁸⁸,

¹⁸⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁸⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁸⁷ Hikmet Koraş, Özbek Şairi Rauf Parfi, Kömen Yayınları, Konya 2009,s.105.

¹⁸⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Quyuc aççiq soqlärni tâtimgän sädâim.
Mänä, yälär, yälär tãvãnlärimni
Nãmçil, zãif qırqquqlãqlär ärä cim.
Vây, cëvgimning köhnä **sädâsi**,
Vây, häqiqätim sädâsi,
Vây, yirtilgän biqınlärim **sädâsi**,
Tillärimdän âqärdi xob öşä künläri¹⁸⁹
Älämning bär gülläri,
Bëpärvä ät cägining bir tükis qırsilläşi
Mäysälärning tüşigä
Kirmägändi hättäki.
Qãnlärimni içärlär bundä,
İçädilär bälä ruhim şãvqı mädârin,
Älyüminiy vä mästlärning şãvqını ilä
Közlärimni sindirgändä bu dünyãning şãmâli.
Ötkävãring mēni qãpqädän,
Mãmâ Hävâ çümälilär yeyädirgän mäkãngä kiräy,
Ädäm Ätä äq bälilär bãqädirgän mäkãngä
kiräy,
Ötkävãring, mäst bütäzãrlär¹⁹⁰,
Hävälänib uçüşlärü cãvlãnlär tçlä
Köhnä mäkãngä kiräy.
Zãngläb kētgän tögnägiçlãrdän

¹⁸⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁹⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Fäydälänmäq sirlärini bilämän yaxşı,
Bilämän ümrlik sâpâl tâvâqdä
Tösätdän uygângän közlär dähşätin.
Méngä häyâl **kéräk**mäs, â, äcib sädâ,
Fäqät bädning eng qârângı küncidä tñnhâ
Qâlib kêtgän erkim **kéräk**, âedämiy sévgim
kéräk,

Âdämiy sévgim, xâlâs¹⁹¹.
Déngiz köppäkläri bir-birin quvâr,
Däräxtlärning tinç lähzäsin äsrär şâmâl-dä,
Â, äcâyib sädâ, yândir tiling-lä
Qâtgän, zähär tilimni yândir.
Yıglägim **kélär**, çünki yıglägim **kélär**,
Yıglägim kélär hâzir eng bécârä bälädäwy,
Äqxır nä käs, nä şair, nä bärğmân, özgä yâqdän
Tetib kélgän yärädâr bir yüräkmän, **sädâmän**.
Yoq, yoq tälâb qılmäsmän, fäqät iltimâs
Qollärimni yäläsin erkin, qohnä **sädâim**,
Qop-yälängâç vücüdüm niqâblär mütâhidä
Kül qoplägän säät ilä äydän âlär cüzâsin.
Şundäy dedim,
Şundäy dedim pâézdlärni Zühäl töxtätgän
çâği,

¹⁹¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Méni izläb kézgänidä Ölim, tümän hämdä xáb,

Méni izlägändä

Sãmânâyâq sigirlär bökirgän câydan –

İkki dünyâ pälläsi ärä.

Mısra içinde tekrar eden ünsüz ve kelimeler yanında mısra başı ve içi kelime tekrarları ile mısra kırılmalılarının oluşturduğu kompozisyon bu şiirin ahengini sağlayan temel hususlardır. Ayrıca şiirde tekrar eden seda kelimesi özenle seçilmiş olup şairin sedasını en iyi gösteren husustur.

Qärä qötäslär¹⁹²,

Témir xälqälär bär burunläridä,

Bir câyda äylänär

Büyük çöllärning

Därägä qämälgän

Quyunläridäy¹⁹³.

Qämçilär tärsillär,

Yärilär hävä,

Qıy-çuvlär,

Huštäklär¹⁹⁴,

Suränlär coşär.

Härsillär,

Gül dirär öcär qötäslär,

Cân kirib quturgän

Täglärgä oxşär.

¹⁹² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁹³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁹⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Qarlär qäräyädi...

Ärqädä qälär

Qämçinlär äväzi,

Bäqırıq, säslär.

Mänä, birin-kétin kénklickä emäs,

Çoqqılärgä örlär öcär qotâslär¹⁹⁵.

Bu yol ezgu yoldir,

Yägänä yoldir,

Ulärni nä şämäl,

Nä qâyä tösär,

Bu şiirde de durum aynı şekilde devam etmekte mısra sonu kırılmaları ise dikkat çekmektedir.

4. MUHTEVA

Şevket Rahman'ın elimizdeki şiir kitaplarından hareketle ilk şiiri 1972 yılında Moskova' da yazdığını görmekteyiz. Son şiiri ise 1985 yılında yazmıştır

Bu zaman aralığında yazdığı şiirlerinde ilk bakışta tabiat tasvirlerinin yapıldığı ancak tabiattaki unsurları mazmun olarak kullanıldığı, hürriyet, istiklal, vatan, özgürlük, eşitlik, tarih, sanat konularının işlendiği şiirler, genellikle gerçek üstü anlayışla, bazen potre şiiri olarak, bazen beşlik ve altılık nazım birimlerinin de kullanılmasıyla, şekil ve muhteva olarak hep farklı olma gayretiyle verilmiştir.

Şevket Rahman, şiire bir mesuliyet duygusuyla yaklaşır. Var olan rejimin baskılarına karşılık inancını ve fikirlerini ifade etmek konusunda şiiri kullanır halkın bilinçlenmesi ve kendine gelmesi için eserler verir¹⁹⁶.

¹⁹⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

¹⁹⁶ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Özbek Edebiyatı 3, c. 16, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.306.

Şiirlerinde beyitten dörtlüğe, beşlikten otuzlu mısralara kadar her türlü nazım şeklini denemiştir. Yeni ifade tarzlarını, millî şiir şeklini bozmadan, eski hece ölçüsünün çeşitli şekillerine başvurarak güzel bir şekilde yeteniğini sergilemiştir¹⁹⁷.

Şiirlerinin genelinde bir karamsarlık hakim olmasına rağmen hep ümitli ve gelecekte büyük beklentiler içinde yazılan şiirlerde ithaflar ve epigraflar dikkat çeker. Şiirde işlediği konular Rahman'ın olduğu kadar içinde yaşadığı toplumun da geçirdiği sancılı bir dönemi aksettirir. Özellikle 1970'li yıllardan sonra yazdığı şiirlerindeki görülen kendini, toplumu, zamanı sorgulama ve fikir çilesi yeni bir doğum sancısıdır.

Bu yönüyle kısa bir ömür geçirip bolca şiir kitabı yayımlanan Şevket Rahman Özbek Edebiyatı ve şiirin altmışlı yıllardan sonraki gelişiminde büyük tesire sahiptir¹⁹⁸.

Rahman'ın ilk şiirlerinde genellikle, tabiat unsurları mazmun olarak kullanıldığı sürrealist şiirlerdir. Bazen tabiat unsurları bize pastoral şiiri anımsatır.

Körgänmisiz **mä'yus bähârin**¹⁹⁹?

Gâh-gâh **mä'yus** kélâdi **bähâr** –

Öş ätrâfi-âdir, qırlärdä

Üni **mä'yus** kördim néçä bâr.

Dörtlükte ilk bakıldığında baharın gelişiyiyle pastoral bir şiir edası var sanılırken, baharla ferahlık, kurtuluş, özgürlük ve mutluluk sembolize edilmiştir. İlk dönem şiirlerinin geliştirilmesiyle pastoral şiir duruşu, yerini lirik şiire bırakmıştır.

Rahman'ın en çok kullandığı temler arasında vatan yer almaktadır. Onun için vatan yaşanılan coğrafi bir yer olmaktan ziyade, kendisinin de bir ferdi olduğu

¹⁹⁷ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Özbek Edebiyatı 3, c. 16, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.306.

¹⁹⁸ www.ziyouz.com

¹⁹⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

milletinin yarattığı medeniyetin bulunduğu, binlerce yıllık geçmişe sahip, özgür yaşanan mekân, ana dilinin özgürce konuşulduğu yerdir.

Bu **yurt** yavgä böyinsünmägän,²⁰⁰

Tilänmägän yälvär şäfqätin.

Bälki tåglär uluğvâr éring

Qâtib qâlgän köhnä näfräti.

Tarih Rahman için baskı ve zulümden kaçış gibi görülsede, özgür olarak yaşanmış bir dönemi ve günün güzelliğini, hürriyetle yaratılmış bir medeniyeti ifade, gelecek için insanlara vaat edilen bir ümittir.

İkki şâir başlädik suhbät²⁰¹:

Mänä, endi ertädän başläb

Bu moysäfid minârlär ärä

Şé'rlärimiz cärängläb kêtär

Qâyil qâlär äzim Buxârâ

Buxârâ qädim²⁰²,

Här ağabeydä cäxängä nä'lum,

Şundän bälki Tâşkəntgä kətmäs

Buxârâlik Sädriddin Sälim.

Verilen iki bent aynı şirden alınmış bölümlerdir. Şiirde anlatılan Taşkent ve Buhara özgür bir hayat ve medeni bir dünyanın timsalidir. Bununla beraber Rahman'ın "Buharada" adlı şiiride bulunmaktadır.

²⁰⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

²⁰¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

²⁰² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

BUXĀRĀDĀ²⁰³

Köhnä şähär,
Köhnä mäydānlär,
Köhnä cimlik yüräkni ezär,
Bu sukutgāf dünyā āräläb
Fäqätginä säyyāhlär kězär.

Buhara eskimiş şehir, eskimiş meydanlar, çağ dışı kalmış sessizlik ama medeniyetin yaşandığı o özgür şehir.

Bu küräş yolidir²⁰⁴,
Tälé yolidir,
Lénin bu yollärdä yürmäsä ägär,
Ägär bir däqiqä yumsä közini,
Bu rävān yollärni bäsib kétmäsmi
Qılviri, oğrilär,
Āläböcilär.
Quläy vāqt kütärkän
Ulär hāzirçä
Sāfdil ädämlärning imānin yülär.
Lénin közlärigä bérālmāy bārdāş,
Pänä-pänälärgä yaşrinär ülär.
Ulärning subrätin yādingdä säqlä,
Undäylär cüdä köp häyétimizdä

²⁰³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

²⁰⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Sâfdillär **Léningä** yüzmä-yüz türär,

Rahman daha kendisi doğmadan çok önce ölen Lenin'i çok iyi çalışmış ne kadar zulümkâr bir kişi olduğunu şiirlerinde dile getirmiştir. Halkın ezilmişliğini hatırlatan Rahman'ın bu şiiri bir bakıma öğretici sayılır.

Sonbahar, yağmur ve şiddetli esen rüzgar, istibdat, zulüm ve mutsuzluğun sembolü olarak kullanılmıştır.

Quşlaridän ayrilgän däraxt²⁰⁵

Cimlik bilän yaşalmäs birgä.

Küz tünidä kézinär güdräb,

Hér künikä älmäy täqdirgä.

Sähärgäçä tabässum bolmäs,

Şämäl kézär zérikib, uflär,

Xäyr, ey qız, ey séxrgär qız,

Yäxşi tüşlär körgänçä uxlä

Xählägänin qılär ämäldâr,

Qâr yağdirär, **yamğır** yağdirär.

Özin büyük qudräti bilän

Köpçilikni esdän äğdirär.

Küz çözdü härigän äyâqlärini²⁰⁶,

Zängäri sänhändäy bäğrimni açdim.

²⁰⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

²⁰⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Ülkän çinâr böldim,
Âltin âftâbdän
Tängäçälär yäsäb,
Köksigä saçdim.

Közättim²⁰⁷,
Här âlmä-rängin säyârä,
Sâllänib türär hür şäbbädälärdä,
Limillägän änhâr eşilib âqâr
Şämäldä tébrängän
Şäläbbâ pädä.

Gül, gonca, zambak veya menekşe genel anlamıyla çiçek kelimeleri mutluğun, onların açması ümidin ve baharın gelmesinin müjdecisidir, sembolüdür.

Bähäybät yäprâqlär diyâridämän²⁰⁸,
Ülkändir bu yerning **gülü** taşlari,
Äylänär kök äsmân yâyilmäsidadä
Bähäybät suvlärning
Güldürâslari...

Mängülik çağırläringdän²⁰⁹.
...Birdän äfsänäviy mäkân açildi,
Simirdim qıp-qızıl **güllärning** isin.

²⁰⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

²⁰⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

²⁰⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Álám gözál ekán –

Zämbäráklär müzégä kirdi,

Särkärdälär kirdi tärixgä,

Cismi tölä qánlárin tökib

Günâhsizlär

Zämin tägigä²¹⁰.

Gündüz, aydınlık, ışık gibi kelimeler gece ve zulümün karşıtı gibi görölür ve hürriyetin, esaretten kurtuluşun sembolleridir.

Här fikr-ruhimning häräkätidän²¹¹.

Birâq öcär **kündüz**

Távlänär ekán,

Yäřil zämzämáli yirâq tâğládän

Közläri cädugä tölgän qızlärni

Bäřläb kélär tářzâr

Qırğáqlärimgä

Hättâki özgälär günâhi üçün²¹²

Yüzingni bäsğänçä yerning yüzigä,

Silkinib-silkinib

Yığläydidän kün méndän nimä qálur,

Äbädiy **nurlär**

²¹⁰ Rahman, şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

²¹¹ Rahman, şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

²¹² Rahman, şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Mén buni üqämän²¹³

Här bir närsädän

Yâğılgän çağıdâ bähäybät bir **nur**,

Çöyän özänlärgä sigmäsdän suvlär

Közingizni açing, qorqmäng,²¹⁴

Ziyädän qämäşsin, âğrisin, mäyli,

Mäyliğä yaşämäk bolsin qıyınraq

Âçıqlığı tufäyli.

Âçiq külib, söyläb **yâruğ** söz²¹⁵,

Quyâş, yergä şükränä äytä,

Mén här kécä yümäyäpmän köz,

Tuğılyäpmän här sähär qäytä.

Güneş, gökyüzü, ay, yıldız gibi ışık saöan ve karanlığı aydınlatan gök cisimleri ile yine ışık veren çıra, mum gibi aydınlatma vasıtaları geleceğın aydınlatılması manasında özgürlüğün sembolü olarak kullanılmıştır.

Âftâb çiqär bälälär üçün²¹⁶,

Bälälär-çün yaşäydi şämäl.

Dünyâ türär bir bändi kâbi,

Köksidä gäm, közidä mäläl.

²¹³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

²¹⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

²¹⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

²¹⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Közläridä qâtgän yildirim²¹⁷,

Åsmânlärni ränggä qârâdir.

Cäränqlätib söngäklärini,

Borânlärini yirtib bârâdir

Gälä-gälä tüstävüqlär²¹⁸,

Kiyik öynär säyhândä.

Sädâ bérär kâkliklär,

Ġâzlär uçâr **åsmândä**.

Källäklängän tütlär²¹⁹ –

Birâdärlärim,

Åsmânni kötärüb türibsiz hämân.

Mäyışib kätibdi qâmâtläringiz,

Ezib täşlägändäy şäfqätsiz **åsmân**

Bähäybät yäprâqlär diyâridämân,

Ülkändir bu yerning gülü täşläri,

Äylänär kök **åsmân** yâyilmäsüdä

Bähäybät suvlärning

Bâş kötärüb qârây **quyâşgä**²²⁰,

²¹⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

²¹⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

²¹⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

²²⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

Tåkim közlärimdä yånsin häqıqät,
Tåkim tåş misåli télmåsin başgä
Mén yåşây ålmägän
Här bir däqıqä.

Büyürävér²²¹,
Kötäräy, tåkim
Méndän yåqın turgın **quyåşgä**,
Séning nurli tångläring üçün

Ämmå uyqusidän²²²
Uygånär gözäl,
Häyrät qåmråb ålär hämmå nårsåni.
Şårq **quyåş** singäri öygångän mähäl

Özbek edebiyatının son dönemdeki büyük şairlerinden birisi olan Rahman, sadece lirik bir şair değil aynı zamanda vatanperver ve milliyetçi bir dava adamıdır²²³.

Her ne kadar bir şiir anlayışı olmamasına rağmen görüşlerini açıkca tespit edebileceğimiz şiirleri vardır. O, insanın kendisini sanat, hayatı şiir olarak kabul etmiş, şiirin merkezine insanı ve onun değerlerini oturtmuş, kendisi de bütün insanlar için istediği insanın temel hak ve hürriyetlerini kendisi ve milleti için istemiş, onun

²²¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

²²² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

²²³ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Özbek Edebiyatı 3, c. 16, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.306.

mücadelesini vermiştir. Bütün baskılara rağmen şiir yazmaktan geri adım atmamıştır²²⁴.

Yirmi iki yaşında şiir yazmağa başladığını tespit ettiğimiz Rahman şiirde kabiliyetli ve donanımlıdır. Sürekli olarak da şiir hakkında araştırmalar yapmış ve kendisini geliştirmeye devam etmiştir.

Yazdığı şiirlerde hemen hemen bütün nazım birimlerini ve türlerini denemiş hepsinde de başarılı olmuştur. Bu başarının temelinde yatan gerçek onun ana diline olan hakimiyeti ile engin kültürü ve şiir sevgisidir. Aydın bir çevreden en yüksek derecede faydalanmış, kısa hayatı boyunca peşinden koştuğu özgürlük, istiklal ve milli değerlerini yaşatma fikrinin ilk kıvılcımlarını bu çevreden almıştır²²⁵.

Hep yeniliğe açık olan şiirde değişmeyen hususların başında lirik bir üslup ve özgürlüğe düşkünlük ve mensubu olduğu milletin istiklali gelir. Şiirlerinde, bağımsızlığı yaşamamış ve onun ne demek olduğunu bilmeyen genç nesle özgürlüğü ve istiklali hedef göstermiş, bunu da, Özbekler ve Türk dünyasının büyük bir bölümüne esareti reva gören rejim ve anlayışı teşhir etmiş, insanlara gerçeği haykırmıştır.

Şevket Rahman'ı büyük şair yapan onun fikirleri yanında, Özbek şiirinin şekline sadık kalarak yeni renkler, yeni düşünceler ve duyular, duyguları tipler vasıtasıyla lirik şekilde anlatmasıdır²²⁶.

²²⁴ K. Yoldaşév, C.Yoldaşbékáv, B. Turdiquláv, U. Musäévä, Özbek Edebiyatı 7, Almatı 2008,s.237.

²²⁵ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Özbek Edebiyatı 3, c. 16, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.306.

²²⁶ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Özbek Edebiyatı 3, c. 16, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.306.

5. LATİN ALFABESİNE AKTARILMIŞ SEÇME ŞİİRLER

ÖCÄR DÄRÄXT²²⁷

Quşlaridän ayrilgän däraxt
Cimlik bilän yaşalmäs birgä.
Küz tünidä kézinär gudrab,
Hér künikä älmäy täqdirgä.

Çär ätrâfgä qärär dârgäzâb:
Hättâ songgi quşi särgäydi.
Kötärgänçä bom-boş qullärni,
U tâşbâgır küzni qärgäydi.

Yäşâb bolmäs bu gämgin bâgdä
Qâtib qâlgän qärä çäqmâqdäy.
Quş tângridä väzmin, xâtircäm
Yolgä tüşär qarlı soqmâqdän.

Yol yürsä häm mol yürär, âxır
Çär ätrâfgä sévinib qärär-
Bâgri tolär säyrâq quşlârgä,
Yänib säyrây başläydi däraxt.

1979

* * *

Bälälärning közläri këräk²²⁸,
Cüdä këräk häyrätli çoğlär
Bu dünyâning bär gözälligin
Fäqät sözlär u qärä közlär.

²²⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 3.

²²⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 3.

Bålälärning qolläri këräk
Däräxtlärdä, érgä, mäysägä,
Bålälärning tilläri këräk
Dünyâgi här bir närsägä.

Âftâb çiqâr bålälär üçün,
Bålälär-çün yaşâydi şâmâl.
Dünyâ türär bir bändi kâbi,
Köksidä gäm, közidä mälâl.

Dünyâ faqät bålälärniki...
Hâyât qılgän ulärgä târtiq.
Faqät zorlik bilän dünyâni
Bålälärdän âlmängiz târtib!..

1981

* * *

Körgänmisiz mä'yus bähârin²²⁹?
Gâh-gâh mä'yus kélâdi bähâr –
Öş ätrâfi-âdir, qırlärdä
Üni mä'yus kördim néçä bâr.

Ġrä-şirä tâng çâğı här yil
Päydâ bölär härir köyläkdä-
Rângi ciniq, saçläri yâziq-
Misil şärpä, misil kölänkä.

U qäbristân cimligi çökkän

²²⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 4.

Äfsänäviy kénlikdä kézär:

Tävâf qılâr här bir äskäni,

Soqmäqlärni gullärgä bészär.

Söngrä térär qârä tâşlärgä

Ärguvân mäy tölä câmlärni,

Kimlärnidir yâdlâb, şivirlär

Üzüq-yuluq, cirli nâmlärni.

Mén körgänmän mä'yus bähârni,

Uning mä'yus suvräti häm bâr,

Här yil kélär öş qırlärigä

Télbä bähâr, cädugär bähâr!..

* * *

Bärgänimdä här säfär Öşgä²³⁰,

Ärävängä, Nâvqät yaqlärgä,

Eng abbälâ, nâzärim tüşär

Dâvruğı yoq kiçik tâğlärgä.

Kiçik tâğlär bir zämânlär häm

Mä'lum bölgän kop insânlärgä,

Nägä ösmäy qâlgän bu tâğlär,

Téng kélmägän Tiyanşânlärgä?

Bu yurt yâvgä böyinsünmägän,

Tilänmägän yâlvär şâfqätin.

Bälki tâğlär uluğvâr érnig

²³⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 5.

Qatib qalgan köhnä näfräti.
Yâ çindän häm yaşdir bu tağlar,
Kélsä hämki ming yillär aşib,
Yâ häyatni bäländ kötarib,
Çokkän büyük tağlarning başı.

1981

NÂDIRÄNING ŞÉ'RI²³¹

Kättä şähär uyqudä,
Körär rängin tüşçälär.
Päydä böldi sähärdä
Yäşil, säriq quşçälär.
Bogâtlärni täläşib,
Säyrädilär gämlä-gäl.
Kättä şähär goldiräb,
Közlärini açdı säl.
Säyrädilär tinimsiz,
Mäzäh qılıb ğurräxni
Kättä şähär miriqıb,
Väränğlätär xurräkni.
Birân bälâ bolgänmi,
Yâ cänidän töygänmi,
Yâ kécägi bäyrämdä
Koprâq içib qoygänmi?

²³¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 6.

Kättä şähär häliyäm
Yâtär edi sölcäyib.
Yetib kélđi Quyâşvây,
Qäräb turđi ilcäyib.

Äxır ränđin quşçälär
Säyrämäs häç béhudä.
Kättä şähär sökinib,
Bâş kötärdi uyqudän.

Mâşinlärin yürgizär
Bârlıq tolär surängä.
Yâşıl, säriq quşçälär
Uçär Mägrib tãmängä.

Ulär péşvâz bârişär
Qänçä-qänçä sähürgä.
Köp edi-dä dünyädä
Uxlâyâtğän şähärlär...

1981

SÉHRGÄR QIZ²³²

Déräzängdän bâqäsän sirli,
Titraq sâlib kündüz cänigä.
Sâçläringni yâzäsän – tunni
Kirgizäsän ästä xânänggä.

Birdänigä bärçä dărăxtlär

²³² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 7.

⁸² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 7.

Qāvcirātib tokādi bārgin,
Uxlāb qālār šox öspirinlār
Xāfā bölgän bālälār kābi...

Sähärgäçä tábässum bolmäs,
Şämäl kězär zérikib, uflār,
Xäyr, ey qız, ey séxrgār qız,
Yäxşi tüşlār körgänçä uxlä!

Cudä zārur sähärdän başlāb
Köçälärni suyib bāsmāging,
Qātib qālgän sāvuuq yüzlärgä
İliq tábässümlār āsmāging.

1981

NUR²³³

Kāinātning cāvuuq qā'ridän
Kélär bizdän xābār ālgāni,
Kélär çéksiz boşliqdä kězgan
Söqıb yerdä māngu qālgāni...

Hār gäl özgä säyyārälärdän
Bizgä yaruğ sālāmlār äytär,
Birāq néçün yerni erni zulmätgä
Tāşlāb, tägin ārtigä qäytär?
Néçün yerdä māngu qālālmäs?
Xāmuşlānār néçün kėtār çāq?

Qırāv bāsgān qālblārimizdā
Qādr-qımmāt tāpārmi kāmraq?
Yāxud körmäs rāstlikni āslā,
Yāxud bilmäs diyānāt, gurur,
Bālki tā'bān māngu qāılālmäs,
Bālki şundān qāytib yürär nur.

1981

TĀR KÖÇÄ²³⁴

Kün çiqādi-hürāvérär it,
Kün bātsä hām hürāvérädi.
Yärāqletib tiğdäy tişlärin,
Tār köçädä türāvérädi.
Yüräksizlär türär bozärib,
Cäsurlärning türär bārdāşi,
Néçä yılki birāvlär kirär
Öz uyigä dévārdān āşib...
Birāq bārçä vāhmu gömānlär
Tügäydidgān päytlär kélädi.
Mänä, bir kün it āblāvçilär
Värānglätib ātdi ölätni...
Xäyriyätki, qutildi hāmä,
Yoqsä āhvāl nimä kéçärdi?
Xäyriyätki, it āblāvçilär

²³⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 8.

Nâgâx kirdi bu târ köçägä...

1981

BUQÄLÄMUN BİLÄN UÇRÄŞÜV²³⁵

Közläringdän tänidim séni,

Yoliqqändik mâziydä bisyâr

Köngli âçiq pählävân edim,

Sén-bâtiniy münâfiq, äyyâr.

Şâh qızining şartigä körä

Né dévlärgä sâldim täxlikä,

Çäväqläding uxlägän çağım

Séngä xâtin böldi mälikä.

Öldirgänsän köp bârä méni,

Ġâh âğuläb,

Ġâhâ piçâqläb,

Uygâtärdi här gäl ölimdän

Öcâr tuprâq uzâq quçâqläb.

Täğın bizlär dünyâgä kéldlk,

Ey, huzurin öyläydigän zât;

Mén- yupägi läng âçiq şâir

Dâim kézib yurguçi färyäd.

Âldä qänçä uçrâşuvlär bâr,

Bârliq äsl hâligä qäytâr:

Uçrâşärmiz ming yildän kéyin

²³⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 9.

Cānggāhlārdā öqtālib nāyzā...

E yoq,

Öşā päyt hām izimdān

Örmälārsān bāmislī ilān,

Yā yātārmān āydīn vādiydā

Kürāgimdā dūdāmāng bilān...

1981

* * *

QĀRLI UVĀLĀRDĀ²³⁶

Qārā qötāslār,

Témir xālqālār bār burunlāridā,

Bir cāydā äylānār

Büyük çöllārning

Dārāgā qāmālgān

Quyunlāridāy.

Qāmçilār tārsillār,

Yārilār hāvā,

Qıy-çuvlār,

Huştāklār,

Surānlār çoşār.

Hārsillār,

Güldirār öcār qötāslār,

Cān kirib quturgān

Tāglārgā oxşār.

²³⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 10.

Qarlär qarayadi...
Arqada qalär
Qamçinlär avazi,
Baqiriq, saslär.
Mänä, birin-ketin kénkikkä emäs,
Çoqqilärgä örlär öcär qotâslär.
Bu yol ezgu yoldir,
Yägänä yoldir,
Ulärni nä şamäl,
Nä qayä tösär,
Qotâslär örläydi tik çoqqilärgä,
Pâyânsiz bärliqdä çoqqilär ösär...

1981

* * *

Tägäm baplär imârat qordi²³⁷,
Säyqällädi här bir gıştini.
Körâlmägän qoni-qoşnilär
İcrâqomgä bärrib äytişdi.
Tägäm esä pârva qılmädi,
Örtänmädi piçir-piçirdän,
Külib tursä hämki közläri,
Birâq yânär edi içidän...
Cähli çiqıb uy sädläriğä
Ätäy gänçdän näqşlär sâldi,

²³⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 11.

Buni körib bə'zi qoşnilär,

Kéçäläri uxlalmäyqaldi.

İşläyvérdi tağäm hâtircäm,

Färqlämäsdän kündüzü tünni,

Şaşılmäsdän, vâqt häm âqqä

Böyâb qoydi saçlärin öning.

Mänä, âxır bitdi imârät,

Hâvlisidä âlmä, şâftâli,

Yâtär eski soridä tağäm,

Ġäpirişgä kélmäy macâli.

“Ciyän, özing yaxşı biläsän,

Uy qalmägän âtäm nâmidän,

Ümrim kiçik hucradä ötdi,

Çäkä tâmar edi tâmidän...”.

Gül ümrini xâzân äylägän

Uygä uzâq qârär-dä tağäm,

Dâst örnidän türärü äytär:

“Uy böptimi miltiqsiz uy häm!?”

Songrä eski beşâtärini

Âsib qoyär uyning törigä,

Ġärçi âtrâfdä

Kézmäsä häm çiyäbörilär...

DÄVRÄ²³⁸

Bu gärayib dävra qızıgän

Ulfätlärning käyfläri çâğ:

Ġäp cätişär yüksäk ä'mäldän,

İçlärigä quyärkän äräq.

Gâhâ ötmiş, gâh kéläcäkkä

Yol-yoläkäy kirib çiqışlar,

Häl qılışär âläm täqdirni,

Kimni qoyib, kimni yiqışär.

Âğızlärdä buludäy köpik,

Yüzläri âq, içläri-qärä,

Qızığı, bu zâtlär qäylärdä

Kimlärmidir qılar idärä.

Ġäpirmäsdi fäqät bir ädäm,

Nä aş érdi, nä içär äräq,

Bu gäläti dävragä qaräb,

Fäqät közin açär kättäräq:

Roy bérärdi äcäb hädisä:

Hättä cigmäs insân äqligä

Dävradägi äyâqlär ästä

Kirär tüyâq, çävtut şäkligä.

Biridä mäl, biridä emäk,

Bittäsidä tongiz tüyâği,

Böri päncä ösär biridä,

²³⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 12.

Başqäsidä tülki äyâgi...

Titräb kätüdi tösätdän ädäm,

Mänä, nävbät kätüdi özigä

Häyrän bolib tikilib qäldi,

İşänmädi ädäm közigä.

Song örnidän turdi, tüpürdi,

Bu ötirış yäqnädi çägi,

Älib kätüdi äyâqlärini,

Ädämniki edi äyâgi...

RİVÂYÄT²³⁹

Bir ämäldär uzâq ötirdi

Xeşdän qälgän täxti rävändä.

Qälmägändi birär pâyä häm

Täxtgä tütäş témir närvändä.

Xählägänin qılar ämäldär,

Qâr yâğdirär, yâmgır yâğdirär.

Özin büyük qudräti bilän

Köpçilikni esdän äğdirär.

Sürüb qoyär vâqt käftgirin,

Kündüzlärni döndirär tungä,

Pästdä şörlük mэрävlär esä

Siğınärdi xudädäy ungä.

Ämmâ kimdir äñçädän buyân

Çidäb-çidäb, äxırı-töydi,

²³⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 13.

Täxti-päxti bilän kötärib,
Bir kün érgä tüşirib qoydi.
Singigändi cismigä ämäl,
Uni türli köygä sâldilär.
Ul-bir câyin âgritib, kêsib,
Ämâlini şilib âldilär.

Birdän câdir boldi mo'cizâ:
U äyländi mitti âdämğä,
Tili çiqdi, "nännä" häm dëdi,
Häyrätlänib bâqdi âdämğä.
Gül oynädi, kâpäläk quvdi,
Ästâ äqli tölâ başlädi,
Erkälätib qıtiqlâb qoydim,
Şäräqlätib kölib täşlädi.

Kélävëring, dostlär, yâqınrâq,
Yâqâ uşläb, bôlävérmäng lâl,
Endi bärçä bâlälär kâbi
Suysâ bôlär uni bémâlâl.

1981

BUXÂRÂDÄ²⁴⁰

Ây nurigä mängü kömilgän
Âbidälär, gümbâz, binâlar,
Mâydanlârdä ädâşib qâlgän
Yolâvçidék qâtgän minârlär.

²⁴⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 14.

Ulär uzâq mänzildän kélgän,
Né bälâgä bâşlärin tutib,
Endi türär bu kécälärdä,
Türädilär kimläрни күtib?

Köhnä şähär,
Köhnä mäydänläär,
Köhnä cimlik yüräkni ezär,
Bu sukutgâf dünyâ âräläb
Fäqät ginä säyyâhlär kězär.

Unutilgän yolâvçilär-lä
Söyläşärmä endi héc biräv,
Quçâqläşib körışmâq üçün
Bérärmikän yüräkläri dâv?..

1982

“LÄBİ HÂVUZ”DÄ²⁴¹

Tün yärmidä
Şärqânä, köhnä
Târ köçälär tinçini buzgän
İkki şâir, ikki âgäyni
Kélib qâldiq “Läbi Hâvuz”gä.
Ätrâf cimcit,
Kézgändäy fäqät
Mähâbätli säyälär, ruhlär,
Titräb-qäqşäb közgi äyâzdän,

²⁴¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 15.

İkki şair başladik suhbät:

Mänä, endi ertädän başläb

Bu moysäfid minärlär ärä

Şe'rlärimiz cärängläb kêtär

Qâyil qâlär äzim Buxârâ.

Mänä mundäy çäpäklär bölär,

Mänä mundäy közli qızläri

Mänä mundäy tünlär üxlämäy

Şivirläydi bizning sözläri.

Nägäh şundâq yânginämizdän

Bäländ qoyıb şox qähqähäni,

Eşäk mingän Xocä Näsridin

Zir titrätdi bütün dähäni.

Ävväligä qoşilib kuldik,

Käydän kélidi déyâ bu xocä.

Song toxtädik, külâlmäy uzâq,

Qähqähäsin toxtätmäş öcär,

Gäpni burdim:

Buxârâ qädim,

Här ağabeydä cäxângä nä'lum,

Şundän bälki Tâşkəntgä kətmäs

Buxârâlik Sädriddin Sälim.

Bäri békâr,

Xocä Näsridin

Hämân bizdän külärdi qâtib,

Xıçalätdä söridän türdik,
Özimizni säl-päl yoqatib,
Kétdik “Läbi Hâvuz”boyidän
Ötirib düç kélgän täksigä.

Cäränglärdi
Kämbär köçälär
Näsridinning qähqähäsidadän.

1982

ÄVTÁPÄTRÉT²⁴²

Qärä şamâl uxlär başidä,
Qulâqläri täyyârägâhdır.
Sfinksning çehräsi-yüzi
Yärmi qärä, yärmisi âqdir.
Közläridä qatgän yildirim,
Åsmânlärni ränggä qarädır.
Cäränglätib söngäklärini,
Borânlärini yirtib bärädır.

Kölgänidä munis çéçäklär
Pâtrâb çiqâr öngü sölidän.
Bir-biridän çirâyli künlär
Käptärlärdäy uçâr qolidän.

Eng baxtiyâr lähzälärdä hâm
Uning sâkin isyâni sönmäs.
Tuğılmägän şunçäki äslâ,

²⁴² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 16.

U h c q ç n Őun aki  lm s.

1980

* * *

 z m yıġl r²⁴³,
Yıġl r bur lib,
Yıġl yvr r qıŐg ç  dild n
V  billurd y tiniq moldiri
K zd  d n r  ltin Őingilg .
Bu p y nsiz k z  ġuŐid 
Q nd y g z l yıġl ydi  z m!
Şund y b l r h qıqıy yiġi,
K rib qoygin,
Ey, n Őud k zim!

1980

FİKR²⁴⁴

D ry g   yl ndim,
Oyç n d ry g ,
Ruhimd  g l ti  s yiŐt lik.
Q 'rimg  b rkitdim d lg l rimin,
Ruhimg  b ys ndi d ny  iŐl ri...
 yl ym n y Ő m q m hiy tini,
Q ttiġ nig hl rim  sm n x tid ...
Vucudim s zm ym n,

²⁴³ Rahman, Şevket (1984) Acik K nler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 17.

²⁴⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik K nler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 17.

Ləzzät âlâmân
Här fikr-ruhimning hărăkätidän.
Birâq öcär kündüz
Tâvlänär ekän,
Yâşil zämzämâli yirâq tâğlärdän
Közläri cādugä tölgän qızläрни
Bâşläb kélär tâşzâr
Qırğâqlärimgä
Qızlär köyläkläрин
Ötlärgä yâyıb,
Oynätib cärängdâr tâvuşläрини,
Xâyâlçän yüzümgä âqşâmgä qädär
Âtib ötirişär mäydä tâşläрни.
Ruhim hărăkätі toxtämäs,birâq
Här kün dövâm etär bu gözäl yâvlik.
Mëngä âsâyıştä lähzälär këräk,
Cādugär qızlärgä
Şoxlik, äsâvlik.

1983

* * *

Közättim²⁴⁵,
Här âlmä-rängin säyârä,
Sällänib türär hür şäbbädälärdä,
Limillägän änhâr eşilib âqär

²⁴⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 18.

Şamâldä tébrängän

Şäläbbâ pärdä.

Tün kélär,

Qârangi, âsayıştä tün,

Ây häydär bulutlär

Tévälärini,

Sänâqsız qârämtir qälqânlär bilän

Däräxtlär yaşırär mévälärini.

Tünning qâq yärmidä

Bägning içidä

Büzilä başläydi tösätdän sukun,

Tinimiz töpillär...

Sähärgä qädär

Rängin âlmälärni üzib yürär tün.

ŞÄRQNİNG UYGĀNIŞI²⁴⁶

Şärq uyqudän

Uygānir-gözäl,

Quyâş çiqışığä öxşäydi bu hâl,

Hâzirçä u yâzgi cäzirämädä,

Hâzirçä dünyâgä bâqädi müdrâq.

Büzilgän dünyâning bir çékkäsidadä

Şärq gözäl uxläydi,

Yâglärgä öxşäb

Kömib täşläsälär hämki, bäribir,

²⁴⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 19.

Ruhi ösävérär,
İdrâki ösär.
Ämmâ uyqusidän
Uygânär gözäl,
Häyrät qämräb âlär hämmä närsäni.
Şärq quyâş singäri öygângän mähäl
Dünyâ sézib qâlär uxlâyâtgänin...

ÄNÂRGÄ QÄSİDÄ²⁴⁷

Tutilgän ây, qädimgi
Fänârsän, ânâr.
Yâqut tölä qıp-qızıl
Qänârsän, ânâr.
Gâhâ qârâl, gâhidä
Puştisän, ânâr.
Érning qângä böyälgän
Müştisän, ânâr.

1983

* * *

Qıyâqlär²⁴⁸,
Yälpizlär âräsidägi
Özändä âqärdi tâvlänib, oynäb.
Quyâşdän qämäşgän kök közlärigä
Bir lähzä tikilib,

²⁴⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 20.

²⁴⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 20.

Q l m n  yl b.
Bir l hz  tiz  okib,
Quy şni t sdim,
D mini  iq rm y k z tib bu quv,
Song  p  b şl dim,
H r  pg nimd 
Qıqırl b-qıqırl b k l rdi şox suv.
Bir p rix n²⁴⁹
K bi s zl dim
Topr q y g n goz g  q r b:
“ vl dl rning x qqı-h rm ti
 sgin,
 sgin,
P k n  d r xt”.
Şund y  ski,
H tt  eng b l nd
D r xtl r h m q lsinl r d gd .
Şund y  ski,
L ppi m miql r
Bulutl rd y t şsin  n n qd n.
 xır s ng  egil v rib
Y   yt lm y k ngil d rdini,
Q n    vl d q dimd n but n
R stl y lm y  tdi q ddini.

²⁴⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik K nler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 21.

Goza,
Ülkän däraxtgä äyläb,
Åsmån qädär yüksälgin érdän
Oynäb nişiq şaxäläringdän
Pägä-pägä bulutlär térsäk.
Qoşiq äytsäk,
Qoşıqlärimiz
Tolkinlärib, tékis tärälsä,
Köylägändä körinsä åsmån,
Köylägändän qäytä yärälsäk...
Bir pärixån
Käbi birpäsä
Zor däryälär yolini tostim
Ävlädlärning häqqı-hürmäti
Ösgin, gozä,
Gözäcån, ösgin.

1982

* * *

Bizni öylägänmi²⁵⁰
Äcdädlärimiz
Mingändä zülükdäy
Uçqur ätlärgä?
Väyrån bölgänidä bår mämläkätlär
Äcdädlär älgänmi bizni yädlärgä?

²⁵⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 22.

Bizni öylägänmi
Äcdädlärimiz,
Qaşınqâr minârlâr bölgändä bünyâd?
Körkäm âbidälâr âlis ävlâdgä
Büyürsin dëgänmi
Birâr uluğ zât?..
Küzätдим Sämârqänd âbidälârin,
Tärtinmäy yâlgänni söylädi tilim.
Ämmâ bâsib këlди közlärimgäçä
Hämişä râstlikni
Söylägän dilim;
Şundä mën söylädim dilimdägini
Sänâqsız közlärning qähri âstidä,
Tâqı zärgärändä içämiz äräq,
Bâtinkä mäyläymiz
Mâhi xâssädä.

1983

QOŞIQ²⁵¹

Gängä sâhilidä
Hindu qızläri
Äbädiy müzlägän tâglärgä qarâb,
Bir qoşiq äytädi qädim-qädimdän,
Bir qoşiq äytädi dünyâgä qarâb.
Uluğvâr,

²⁵¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 23.

Nurāniy tāglār ārtidā
Térān tāmirlārin üzgān,
Günāhkār
Tāzā bulāqlārdān bēnāsib dūnyā,
Ādāşgān, yıglāgān
Bittā dūnyā bār.
Méhru muhābbātgā,
Sāgıncgā tölgān
Qoşıqlār ötādi tāglārdān aşib,
Ādāşgān dūnyāni çäqırār qızlār,
Lārzāgā yüşādi tāglārning tāşı.
Néçā ming yillārkim
Hindu qızlāri
Xudālār tuğılgān hind tuprāğıdā
Bir qoşıq äytādi
İşānib fāqāt
Qoşıqlār dūnyāni äsrāmāğıdā

1983

* * *

Kirālmāsdi bu uygā ölim²⁵²,
Bölmäsäydik kibrli, ālgır,
Bölmäsäydik tāşbāgır, xudbin,
Āgār ādām qālmāsā yālgız.

Kirib kētdi qāp qārā şārpā,

²⁵² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 23.

Kirib kétdi u məmnun bölib,
Dərvəzə həm ləng açıq edi,
Birər kimsə tösmədi yolin.

Mənə, axır birləşib kəldik,
Həl sorəşdik köz qırımizdə...
Cəbrləngən kimsəni körib,
Uyalmədik bir-birimizdən.

1982

BĀRĀDĪNĀ²⁵³

Zəmbərəklər müzəygə kirdi,
Sərkərdələr kirdi tərrixgə,
Cismi tölə qənlərin təkib
Günəhsizlər
Zəmin təgigə.

Endi köm-kök məysə qəplədi
Bu qorqinçilər cəng məydənini,
Endi quşlər hədiksirəməy
Tərib yürər risqı – dənini.

Çiməlilər, quşlər, məysələr
Büzə başlər çəgərələri-
Şu əbədiy, gözəl tupraqning
Məngü gəlib,
Çin egələri

* * *

²⁵³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 24.

Çir äylänär téntäk älmäxân²⁵⁴,
Néçä çâpâr,
Buning fârqı yoq.
Fârâsâtsiz, bégâm äyiqłâr
Uxlâb yâtâr-
Qârinlâri toq.
Şum mäymünlâr hädeb tircâyâr,
Xâyâl sürâr töngızvây türä,
Qäfâslârgä qârâb ulâr häm
Göyâ qızıq tãmâşâ körâr.

* * *

Köylâlmâdim²⁵⁵
Yâprâqlâr kâbi,
Quruq şâxdây titrâr âvâzim
Solib qâldi yänâ bir bâhâr,
Suvgä çokdi yänâ bir yâzim.
Köylâlmâdim,
Küz kélđi, mänä,
Qolin çözdi riyâhgä, gülgä,
Säyrâdilâr song bârä, bâglâr
Tolib kétđi olik bülbülgä...
Qârlâr yâğđi,
Âğridi cânim,

²⁵⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 25.

²⁵⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 25.

Uxläyâtgän baġlär pâyidä
Küylâlmâsdim vä eng yâmâni
Yâşil edim yâvär' âyidä...

1979

Fâqât yolbärs
Kézär äsäbiy,
Qärâmäs sim çiviqlär âşä,
Néçä yilki
Yolbärs cânigä
Tékkän edi bir xıl tāmâşä.

1982

Muhäbbät²⁵⁶
Bir gözäl qoşçädür,
U kélär,
Dil-dildän âgrinib,
Häyâtni saġinib,
Bir özing
Öylänib qıynâlgän çâġıngdä.
U kélär,
Qolingni uzätsäng,
Étgudäy bir câyda tâvlänär,
Bilmäymän,
Çirâyli bu quşçä
Qäy usul, qäy hâldä ävlänär.

²⁵⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 26.

Ümrimdä köp bärä kçrgänmän,
Här säfär öyläb mën tutışni,
Ärtiqçä häräkät, şärpä-lä
Uçirib qoygänmän bu qoşni.
Bu quşçä sirä häm tutilmäs,
Közätmäq këräkdir yirâqdän,
Näfäsing çiqärmäy bir ümr
Bir ümr
 Bir ümr
 Titrâqdä.

1982

* * *

Dostlärim²⁵⁷,
Äcâyib, méhribân,
Äqlin, xuşçäqçäq kişilär,
Kölgändä
Közläri gäläti qısilär.
Özimin,
Äyblädim özimni,
Néçä bär ulärni äqlädim.
Könglimdä gävhärdäy hür säçgänh
Päkizä tuyğuni säqlädim...
Säqlädim,
Ulärning zärbäläri

²⁵⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 27.

Gäh äyrib qoysä häm hüşümdän.
Gäh tülki,
Gäh böri şäkildä
Yirtqıçlär kirsä häm tüşimgä.
Sâbitmân,
Qäytmäsmân yolimdän,
Häli köp sinâvgä yäräymän.
Här küni dostlärni körgändä
Mö' cizä körkändäy qäräymän.

1983

* * *

Qızil ätirgölni²⁵⁸
Tişläb âlgän qız,
Tizlärin quçaqlab ötirär – xumdäy.
Äsriy müzicklärning gullärin yänçib
Sährâlik sämümgä
Äyländim zümdä.
Şundä u cilmäydi,
Öcär saçlärin
Âq şu'lä – qolläri
Ästä bâylädi.
Bülbüldäy säyrâqı bulâqqä dönib,
Siniq közlärimgä
Räsmin cäylädim.

²⁵⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 27.

Küz çözdü hârigân âyâqlärini,
Zängâri sânhândây bâgrimni açdim.
Ülkân çinâr böldim,
Âltin âftâbdân
Tängäçälär yäsâb,
Köksigä saçdim.

Şundâ yürägimgä başini qoydi,
Unutdi künlärning zil tâşlärini.
İşâ nib tâpşirdi –
Tökdi kâftimgä
Billur zârräläri –
Küz yaşlärini.

1982

BÂBURIYLÄR²⁵⁹

İkki dâryâ ârâligında
Hâq-âdâlât tâpmâdi qârâr –
Bâri kâtdi
Yurtni sâgımb
Ġurbâtlärdä yiglägâni zâr.
Tängri bünyâd etgândây büyân
Qânçâ âlçâq,
Qânçâ yâtlärgä
Quçâq açgân yurt târlik qıldı
Qânçâ âdil,

²⁵⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 28.

Fâzil zâtlärgä.
Kimni eslätäy,
Sänäy qäysi ulug nämlärni,
Qäy iqlimdän körsätäy bugün
Ul zâtlärni yütgän kâmlärni.
Mâziy tölgän müngli sädâgä,
Bir sädâki,
Uluğvâr, kâbir,
Sâhrälärdä ädäşib kêtgän
Kârvânlärning sädâsi kâbi.
Mänä, bugün
Mâziy qä'ridän
Öz yurtidän Äyrilgän, sägır –
Büyük zâtlär sirli hädikdä
Kélyâtgändäy bölär birmä-bir,
Ulär kélär...
Nähât eşitgän,
Nähât u-lär bölgän xäbärdâr –
İkki däryä äräligidä
Häq-ädälät tãpdi déb qârâr.
Birädärlär,
Böling ehtiyât,
Birädärlär,
Yollärgä bāqing –
Tängri kâbi kéksä açündä

Siz üçünçi daryäy aqing.
Häq-ädälät
Dilingizdädir,
Äväyläng, héç zäväl étmäsin,
Ulär kélär...
Tägin mâziygä
Yärim yoldän qäytib kétmäsin.

YÖLÄVÇİ²⁶⁰

Öttiz üç yaşimdä
Öttiz üç ming yil
Häsräti, dâğı bär qäräşlärimdä,
Sängtarâş xorsinär qädimdän büyän
Äläm taşlärimni taräşlä ekän...
Qädäm başgänimdä çäyqälädi Ér,
Çäyqälär yädimning äğirliğidän.
Birär äsr uxläy,
İçäyin çağır,
Bérgin, ér,
Mängülik çağırläringdän.
...Birdän äfsänäviy makän açıldı,
Simirdim qıp-qızıl gülläring isin.
Äläm gözäl ekän –
Şundä ilk bärä
Eşitdim qälbimning çüqur yığısın...

²⁶⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 30.

Bårliqni unutdim.
Uxlådim låhzå,
Rühimdån sidrilib kétégåndåy gollår...
Song çöçib uygåndim
Küz nåfåsidån;
Sårgånib kétégåndi qıp-qızil güllår...

1983

ÅRÅLGÅ²⁶¹

Ålåvlånib,
Cizillåb kuygån
Qumtépålår içidå Årål
Tålvåsådå tolgånib yåtår,
Künlår säyin åhvåli xåråb.
Tégråsidå mæcüsüy kåbi
Gir åylånår såhråyi sāmüm,
Tölib-tölib åqår Sirdåryå,
Våhşiyånå bökirår Åmü.
Såhrå öråb kélår Årålني,
Årål göyå –
Érning bögzidå,
Ériyåtgån åsmångå bårqår –
Cån béråyåtgån ådåm közidåy.
Cåzålårmi üni tâbiåt,
Åmmå üning nédir gühåhi?

²⁶¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 30.

Tinim bilmäy äx ürär Äräl,

Déngizlärgä étmäydi ähi...

Nimä bölgän

Séngä, ey Äräl,

Häyrätlärgä sâlib här yâni,

Ming yillärdän büyân yutâqıb,

Simiräsän,

İkki däryâni...

1983

NÄFRÄT²⁶²

Äriyät,

Ändişä fé'limdä küçli,

Kärdän-dä bättärsiz dégim kélmädi,

Ätäy âlib qaçdim nigâhlärimni,

Ğärdän-dä bättärsiz dégim kélmädi.

Äblähsiz démädim,

Râstini äytsäm,

Bu sözni şünçäki dédim-ü,

Sizdäy kimsäning

Qoligä qolimni bérgim kélmädi.

* * *

Bir küni

Äsligä qäytädi ädäm,

Älämgä tikilär bälälärdäy sâf.

²⁶² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 31.

Bir küni qutulär ârtiqçä yükdän,

Bir küni qäytädi diyânät, insâf.

Üngä néki bérgän bölsä täbiät,

Bärini qäytärär, käytärär âdil,

Özigä âlmäydi këräk bölär déb,

Nä tãmçi härârät,

Nä tãmçi yâgdü.

Äksinqä, hämmädän kéçirim sörär,

Nâpâq işläridän bölib xıçâlät

Vä sâvuq cäsädin yaşirmâqlikkä

Säbrü qänâät-lä sörär icâzät.

Bir küni

İnsâfgä kélädi hämä,

Qäygugä bätädi üngä işänib –

Bâşigä kôtärär qährämân käbi

Dünyâdä eng âdil,

Kämtär insâni.

ÇİNÂR SUVRÄTİ²⁶³

Vâdil güzäridä bir çinâr kördim,

Börânlär qopgüdäy

Här näfäsüdän,

Tärälgüdäy bähâr qäldirâqläri

Pählävân kélbätli

Çinâr säsidän.

²⁶³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 32.

Yerning şahläb kätgän
Nidälärimi,
Yâ érgä säñçilgän dästä çäqınmi,
Åydin şärpäläri säçilgän mähäl
Älvästigä öxşär –
Bölmäs yäqınläb.
Kördim äzim fildäy bücür tänidä
Qılıçlär izlärin.
Oqlär izlerin.
Säätläb tinglädim,
Biräq bähüdä,
Çinärdän bähüdä sädä izlädim.

Yâpiräy,
Bu qändäq köriniş böldi,
Qorsäği öyilgän, ruhi ezilgän,
Gävçüm yol boyidä qädälgän dävriş –
Qulâqläri kârdäy,
Tili késilgän;
Tâmirläri,
Tupraq yüzidä börtgän
Çäyir tâmirläri şarttä çâpilgän.
Bu qändäq suvrätidir,
Qäni, yigitlär,
Öyläşib köräylik,
Qändäy tâpilmä?!

Bälki bu äzämät –
Çinâr emäsdir,
Birâr älpning däydib yürgän ruhidir,
Yä birâr, cähångir,
Yurt tälâvçining
Unutib qâldirgän müdhiş tuğıdır.
Vä yâki bu çinâr
Birâr välining
Érgä sänçib kétgän täyâgimikin?
Bulutlär üstidä däm âläyâtgän
Bähäybät dévning bir äyâgimikin?
..Zämânlär yäratgän çinâr suvrâti –
Bir äsriy timsäl bâr,
Kättä qısmät bâr.
Körärmidi şundâq tärixni, ägär
Kättä yol boyidä
Ösmäsä çinâr.

1983

ŞÉ'RIYÄT²⁶⁴

Şé'riyät, biz séni äldädik,
Köpinça ävrädik, xorlädik.
Väslinggä étişdik nihâyät,
Qızärgän közläring körmädik.
Şé'riyät,

²⁶⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 34.

Xäläcrüh pärizåd,
Üçdingmi, köndingmi yâlgångä:
Üçdingmi kiçkinä dünyâgä,
Köndingmi kündälik yâvgångä.
Sén – hirslär,
Tä' mälär qurbâni,
Özingni här kimgä töşäysän,
Pärimäs,
Äncirdäy ezilgän
Bir şörlük äyâlgä oxşäysän...
Entikib söyläysän şämâlgä:
Ärzülär çéçägisöldi déb,
Bürdi yoq kimsälär qolidä
Bägri qân,
Bägri qân böldi déb.
Şé'riyät,
Közläring qızärgän,
Xorlängän,
Zörlängän gözällik.
Ägırdır közinggä qärämäq,
Közläring,
Öldirär közläring...

1982

ÅVÇILÄR²⁶⁵ ...

Qırçillägän yigitlär
Qomsäb ävning gäştini,
Mäst ätlärni oynätib,
Késdi däla-däştlärdä.

Kün näyzägä kélgändä
Räsä térgä bättilär,
Gähä quyân, gäh çittäk,
Gähä çümçüq ätdilär...

Ämmâ bundäy ermäkdän
Köngilläri tölmädi.
Qäytişdi kün bätärdä,
“Bölmädi äv,bölmädi”.

Åvçilärdän külgändäy
Bölärdi tağ taşlari.
Qäytär edi şörlıklär
Quyi egib başlärin.

Mänä, cännät mäkängä
Ülär häyrân qäräydi:
Ärçazâr näryâgida
Tümän quşlär säyräydi.

Gälä-gälä tüstävüqlär,
Kiyik öynär säyhändä.

²⁶⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 35.

Sådâ bérâr kâkliklâr,
Ġâzlâr üçâr âsmândä.
Âvçilâr “vâh” déyişâr,
“Vâh” déyişâr toplänib.
Miltiqlâri bâr ediyü,
Sâb bolgândi oqlâri...

1981

* * *

Källâklängän tütlâr²⁶⁶ –
Birâdârlârim,
Âsmânni kötârib türibsiz hâmân.
Mâyîşib kâtibdi qâmâtlâringiz,
Ezib tâşlâgândây şâfqâtsiz âsmân.
Türâsiz sänâqsiz
Xâbâşlârdây, yoq,
Türâsiz bir türkiy pâhlâvânlârdây,
Âtâ bâbâllârdân mērâs-düzlâрни
Bâlâ-qâzâlârdân säqlâyâtgândây.
Tilimni,
Dilimni tüşüngüçilâr,
Eng sâdiq,
Eng sâbir birâdârlârim.
Şâmâl bolgân edim
Äritmâq üçün

²⁶⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 36.

Dälälär başidä kézgän dardlärni.
Ämmå bugün bir züm
Tüt bölgim kélidi,
Åsmånni kötärüb türäy bir näfäs,
Bir däf'ä his qıläy
Påsbånlik hissini,
Bir däf'ä ér bilän mén hãm sirläşäy
...Tösätdän qãmätim qısirläb kédidi,
Egildim, bükildim,
Biråq singmädim,
Åsmånni bir çeti élkämğä tüşdi,
Tüpråqqä båtdimü
Bütkül singmädim.
Çünki ér tägidä tinib-tinçimås
Äcdådlärim ötkir ildizlärimğä
Käftlärimni tiräb,
Bärdäm bçl, dëdi,
Xäyålingni üzme yüldüzläringdän.
Ämmå fikrlärim –
Yäşil şaxlärim
Gürkiräb åsmångä ösgän çağıdä
Éngilråq bolsin déb –
Qıynålmåsin déb,
Kålåklär türişär meni gåhidä.

ŞAIRÄNING SÄVÄLİ²⁶⁷

Qızim häyrân bolär
Yol boyläridä –
Ändicân, Riştändä, Léninábaddä –
Toğri nigâhini közinggä qädäb
Lénin külib türär –
Qädrdân, sâddä.
Téz-téz uçrâb qâlär häykälläri häm,
Binälär péşidä –
Ülkän suvräti.
Qähätân qışdä häm sâratändä häm
Közinggä sinâvçän qäräb türädi.

Qızim häli yâşsän,
Änglärsän häli,
Bu yollär – mâşinlär yürügüçi yolmäs,
Bu küräş yolidir,
Tälé yolidir,
Lénin bu yollärdä yürmäsä ägär,
Ägär bir däqıqä yumsä közini,
Bu rävân yollärni bâsib kêtmäsmi
Qılviri, oğrilär,
Äläböcilär.
Quläy vâqt kütärkän
Ulär hâzirçä

²⁶⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 37.

Sâfdil ädâmlärning imânin yülär.
Lénin közlirigä bérâlmây bårdâş,
Pänä-pänälärgä yaşrinär ülär.
Ulärning subrätin yâdingdä säqlä,
Undäylär cüdä köp häyétimizdä
Sâfdillär Léningä yüzmä-yüz türär,
Pänä-pänälärdä
E'tiqâdsizlär.
Birâq şundäylär bâr,
Tik qârlär-ü,
Téskäri bâcârär dâhiy sözlärin,
Pälidlär gäläsin körib tursä häm,
Birâq körmägängä âlär özlärin.
Qızim,
Bittä yâvning ikki yüzini
Mén séngä xâyâlan çizib körsätdim,
Bu häqdä kéyinrâq...
Bulär, älbättä,
Bäfürcä oylâmâq üçün fürsätinç.

1983

ESKİ RÄSM²⁶⁸

Tärix dârsligidä

QIZIQ räsım bâr:

Çiptä çâriçli çâl – bittä âyâqdä,

²⁶⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 39.

Birini kötärgän,

Başını qäşir –

Başqä äyâğını qoysin qäyâqqä?

Uning yägırlägän boyingä mingän

Dünyâning qârindâr ämäldârläri,

Çâl esä ilcäyib,

Bittä äyâqdä

Tärix dârsligidä türär zârlänib.

Bugün esläb qândim

Öşä şörlükni,

Nätävân läqmävây qâldi qäyâqdä,

Tärix dârsligidä barmikin âmân,

Hämân türärmikin

Bittä äyâqdä?

Yâki u tärixni häträtgä sâlib,

Böynidägi yükni âtgän, häynäxây,

Özigä tégişli ekinzârlärdän

Tâpgändir ikkinçi äyâğıgä cây.

Şundäy déb,

Qızımning kitâbin açdim,

Mänä, öşä râsm, öşä “äyyâr” çâl,

Bir äyâqlâb türär,

Başını qämür

Vä hämân ilcäyär äybdârlärçä...

MÉTRÁDÄ²⁶⁹

Göyâ érlik emäsdi ulär,
Göyâ özgä säyyârlärdän
Kélgändäydi,
Bäländä edi
Biz singäri âvârlärdän.
Hämä häyrät
Tölä közlärin
Érliklärning sâkin häyâtin
Väyrân qılgân gözäl qızlârgä
Qädägändi, hüşin yoqâtib.

Erkin, tétik qărăşlâridä
Nä mütélik, nä dimâğ, tämä,
Sézib qâldim:
Sönik nigâhli
Häykällärdäy körinär hämmä.
Ötirärdim,
Yâşäng säslärin,
Kölgülärin tingläb lârzädä,
Toxtämäsä väğânlär mängü,
Çözilsä déb gözäl lâhzälär.
Birâq bündäy bölmäs, ärärdä
Roy bérmasä birâr mö'cizä,
Pâyezd toxtär

²⁶⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy,40.

Ĝâyib bölädi
Nâgâh özgä dünyâli qızlar.
Kö²⁷⁰ niş këräk...
Birâq könişdän
Säl âldinrâq, sinib ümiding,
Bir дәqiqä gângib türäsän
Göyâ tügâb qâlgändäy ümring.

1983

İNSÄNLÄR ÄVÄZİ

Cismimiz örägän
Tikânli simlär,
Tikânli fikrlär içrä rühimiz,
Nigâhimiz kätlä,
Nursiz zindânlär –
Yüräklärdä çirir gäm-ändühimiz.
Zâmin pärçä-pärçä,
Äygä bürilmä –
Köksinggä gârçillâb qädälär tiğlär.
Qaçân ellär tänir bir-birlärini,
Qaçân bu qıt'älär
Tâpişib yığlär?
Hâzirçä pâyânsiz çëgärälärdä
Elätlär bir-birin tinmäy çävâqlär.
Ĝâfil yer üstidä tünläri tinmäy,

²⁷⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 41.

Tinmäy äylänädi

Üçär tavaşqlar.

1983

İKki HÄYKÄL²⁷¹

Äddiyginä häykäl –

On ming yil ÄvvÄl

İbtidâiy âdäm gildän yâratgän,

Qısıq közlârigä ârzüni câylâb,

Bâlâçâ yüzini üfqqa qâratgän!

Nimâni öylâydi

Bu sâddâ âdäm

Özin änglämägän yârimyâvvâyı,

Sâddâ täfâkkürin âvütârmi yâ

Äsmânnıng tävlängän kâmlâk – yâyi?

Yâ säyr etârmi yüldüzlâr ârâ,

Qârlâr sâltânâti etgänmıkin lâl,

Yâ pârlâq künlârning bösâgâsıdâ

Öziçâ cilmâyıb sürârmi xâyâl?

Mänâ, bu häykâling yânidâ şundâk,

Kördim mên Pâdenning mütâfâkkirin,

Dévqâmât

İyâkkâ kâftini tirâb,

Öylänib ötirâr – yıglâb yâşirin.

Entikib bâqmâydi ufqlârgâ hêm,

²⁷¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 41.

Öyçän közläridä körinmäs häyrät,
Ärqändäy eşilgän här tåmiridä
Qåtgängä öxşäydi
Şicåät-gäyrät.
İkki häykäl türär –
İkki sängtäråş
Dåvrlärning äniq suvråti bérگان.
İkki häykäl türär,
Qårşimdä, mänä,
Biri kökkä qårär
Birisi – yergä...

1982

BÅLÅKÅYGÅ²⁷²

Şåhim dëdim,
Pådşåhim dëdim,
Qåni büyür, dëvmån, qulingmån,
Yüyågdån ot çåqnågüvçi
Qånåti bår bir düldülingmån.
Büyüråvér,
Kötäråy, tåkim
Mëndån yåqın turgin quyåşgä,
Séning nurli tångläring üçün
Tupråq bölåy,
Äylånåy tåşgä.

²⁷² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 42.

Közlärindän külib qärägän
Bir dâhiyning siymâsin kördim.
Çökäyâpmän tâbârâ yergä
Séni bâşim üzrâ kötärib.

XÄYÂL²⁷³

Dünyâ,
Dünyâ...
Köp qâdim dünyâ,
Nä tübi bâr, nä çégärâsi...
Sâmân yoli –
Birân nâmâ'lum
Säyyârâning tozân, zärrâsi,
Ämmâ şundäy yârûğ lâhzädä,
Şundäy gözäl,
Yüksäk lâhzädä,
Qârâr qoygin atrâfinggä bir,
Xâyâl sürib ötirgän âdam.
Çünki dosting
Pistirmädä pisib, şaşilib,
Âlmâsin-âv tâğın mölcälgä
Séning yüksäk,
Yârûğ bâşingni.

²⁷³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 43.

SUV BÅŞIDÄ²⁷⁴

Särätanning ülkän aŧtåbi

Kün täftini kötärgän çäqä

Hässä tutgän yolåvçi keldi

Suv båşigä älläqäyâqdän.

Suv båşi bu

Suvning båşidir,

Suv boyidä kättä mähällä,

Xäyål sürib turdim –

Yolåvçi

Suv båşigä ötirgän pällä:

Né qılärkin yolåvçi, suvgä

Sålärmikän hässä-täyâğın,

Çänqâğını båsib kêtärmi,

Yüvärmikin yâki âyâğın?..

İnsâflimi,

İmâni bütmi,

Né qäldirär –

İşânçmi,ğuluv,

Eng âxırgi xânädängä häm

Yetärmikin pâkligiçä suv...

Birinä şu lähzä içidä

Ming bir xäyål båşimdän kéçdi.

Sälqınländi yolåvçi uzâq,

²⁷⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 43.

Çānggā bātġān etigin yeçdi.
Küz öngimdān ötdi šu zāmān
Suvġā çēlāk bātirġān kēlin,
Hāvuçidā suv içġān bālā,
Suv boyidā yāšāġān elim...

Mānā, suvġā egilādi u,
Mānā yöyib bāsār çānqāġın,
Etiklārin kiyār, xāyriyāt,
Ming xāyriyāt, yüvmās āyāġın.

1983

SÜLÄYMĀN TĀĢI ETĀĢIDĀ ÖYLĀĢĀNLĀRİM²⁷⁵

Diyānātli, ārli ācdādlār
Bu hāybātli tāšlār tĀġidā
Birār lāhzā xāyāl sürmāġān
Sāxtā šührāt, tā'mā hāqıdā...

Yāšārkānlār yurtdā sārgārdān,
Kézārkānlār ġurbātdā yāxud,
Sülāymān tĀĢ pāyidā bir kün kōmilmākni qılġānlār ārzu.
Bundān né-né āllāmā ötgān,
Né cāhāngir, néçālāb šāir.
Birāq āziz tĀĢ yūksālib türār
Bir elātning büyük yādıdāy,
Hāyrān bölüb pāyigā bugün
Kēlgüvçilār e'tiqādidān...

²⁷⁵ Rahman, ševket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Nešriyatı, Taškent, sy, 45.

Bugün kélär istägän kimsä,
Bérib tä'mä ilincigä zéb,
Nâmin yâzâr tâğ tâşlârigä,
Pâlâncılâr kélîb kêtgân déb.
Küzätârkân ârsiz, vicdânsiz
Kimsälârdân töygân künlârni,
Bir häyâcân,
Titrâqdä toydim
Yer tâgidân kélgân ulârni.
Sülâymân tâğ –
Muqâddäs yâdim,
Körsâm yüräk-bâgrimni dâğlâr,
Bétâyinlâr nâmin kötârib
Sâât säyin ösâr qâyälâr.

1983

SÜLÄYMÂN TÂĞIDÄ ÖYLÄGÄNLÄRİM²⁷⁶...

“...Hävâsi xob vä âhâr süyi fârâvân-
dür. Bâxâri bisyâr yâxşi bölür. Öşning
fâzilätidä xéyli âhâdis vârdi bölibtür.

Qorgânining şârqiy -cânübiy cânibidä
bir mâvzün tâğ tüşübtür, bârâköhgä
mâvsüm. Bu tâğning qulläsüdä Sultân
Mâhmudxân bir hücrä sâlibtür, ul hücrä-
râdin quyirâq üşbu tâğning tümşügüdä

²⁷⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 46.

tärix toqqız yüz ikkidämén bir äyvânliq
hücrä säldim. Ägärçi ul hücrä mündin
mürtäfé' dir. Välé bu hücrä bisyâr yaxşırâq
vâqé bölübtür: tāmāmi şähr vä mähällât
âyâg âstindädür..”.

Bâbür, 1495 yil.

Yüksäkdä bolsä-dä,
Bâşim egilgän –
Yüksäkkä çıqdım déb, kérilgänim yoq.
Bir dām külgänim yoq,
Süyülgänim yoq,
Sâkin lähzälärgä bérilgänim yoq.
Yâ bégäm yānbāşlāb törälär kâbi,
Ötkir kân'yäk içib,
Qâzi yemädim,
Yâki barmâğımni pāstlikkâ nuqıb,
“e, äfsüs, şülär hām xälqmi?”, démädim.
Öylädim:
Yüksäkkä çıqqän çağımdä
Öz zâtin, öz âtin unutgänläрни,
Qâdimiy bulâqlär közini kömib,
Äzimdäryälärni quritgänläрни.
Ölsäm-dä yâdimdän çıqmâydi biri:
Kibrü hävâ bilän pāstni küzätib,
Büzdirib täşlädi

Yarim kéçäsi
Tört yüzü ältiŝ yil türgänhücräni.
Tört yüz ältmiŝ yillik
Quyâş häm, suv häm,
Eng qättäl düŝmän häm qılmägän işni
Tongızfé'l bir nâkäs bęcärib kétdi,
Ävlâd-äcdâdigä älib qärgiŝni.
Bundäylär kim özi –
Äbädiyätning
Nürli izläri ni yoqätyätgänlär,
Elning qälbin büzib,
Qärgiŝü lä'nätgä bätib yätgänlär?!
Yüksäkdä bölsä-dä
Başim egilgän
Yürägim yölärmikin bu nâkäslärning
Qärä kürsilärgä ötirär çağın?
Ämmâ tölärmikin köngil şu bilän,
şu bilän kétärmä xätirdän gäŝlik,
Yüräklär külärmä,
Qulärmä bütkül
şu bilän yüksäkdä ösgän pästkäŝlik?
Ägär mën bäqırsäm – yârilär äsmän;
Här dämim älämning därdin tözitär,
Ämmâ bäräköhdä başim egildi,
Qäräŝgä är qıldim

Elning közigä.
Ey, mirzâ,
Bâşimni qândâq kôtärây,
Ey mirzâ,
Egikdir mirzâlär bâşi –
Kôtärib bölmäydi,
Âyâq tägidä
Bölsä-dä bähäybät tâğlärning tâşi.

Öş, 1983

* * *

Göyâ bundä²⁷⁷
Här bir närsäning
Közläri bär – xâtiräsi bär,
Yäyräb-yäšnüb qäräşläri gâh
Şäfqät sörüb cävdiräşi bär.
Közi bardäy nüräniy tâğning,
Xâtirämğä sänçilib qälär
Närsälärning ötkir nigâhi.
Qärägändäy
Här bittä närsä
Här bir şärpä tâvüşlärimğä,
Suv içämän,
Yaruğ nigâhlär
Tölib kêtär hävüçlärimğä.

²⁷⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 48.

Göyå şu yer
Körmäydi déb oylämäq xätå.
Göyyåki yer ülkän bir közdir,
İlgäb türär oyingni hättå.
Göyå şu yer
Şu xåkisår yer
Färqlär yäxşi, yámån – bärini,
Tänib åläb bir kün bäribir
Özin åsl cällådlärini:
Töqlänär ülkän ädirilər,
Dåv-däräxtlär yåpilär läk-läk,
Qättål дәvr, åsrlärni u
Sälåbåti bilån ezäcäk.
Neki yålgån,
Åmånåtbolså,
Hålåk bölär bari bir zümdä,
Qulär, çökär, tözångä dönär
Eng ådli vä qät'iy hükmdän.

ÄFŞÅNÄDÄGI İBN SİNÅ HÄYKÄLİGÄ²⁷⁸

Büyük häkim öylänib qåldi
Äfşånäning qåq örtäsidadä –
Göyå üşläb cån tåmirini
Qulåq sålär
Yerning säsigä...

²⁷⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 49.

Särätanning äsmäni ezgän,
Häldän täygän,
Dälv äyidäy
Ränggi röyi qumday bözarib
Yer yätädi
Häkim päyidä.
Ming yilki yer
Bâr, ârzüsini,
Bâr häväsin köksidä yâqdi,
Qârâ térgä bätib ming yilki
Diyânätsiz käslärni bâqdi...
Öz hâligä qoysälär ägär,
Qılmäsälär zörligü zinâ,
Tügärmidi tölgâqdägi yer
Här yilidä
Bittädän Sinâ.
Tilsiz yerning äzâblärini
Sigdirâlsäm qäniydi şe'rgä –
Hämân köplär tüpürib yürär
Büyüklärni yäratgän yergä.
Bu kimsälär suvning örnigä
Zähär-zäqqum bérmaqqa yärär.
Yerning dârdi şu qädär âgır,
Hättâ yetdi
Sinâgä xäbär.

Mänä, häkim...
Néçün Häyällär,
Néçün uzâq tinglär säsini,
Qäy usuldä dävälây âlär
Yerning büyük xâtiräsini.
Yüz yil, ming yil,
Bälki uzâqrâq,
Kéräk bölär mängülik bälkim –
Üşläb terning cân tâmirini,
Xâyâl sürär nurâniy häkim.

1983

KÜZGİ YER KÖRİNİŞİ²⁷⁹

Qurigän,
Bähäybät yäprâqdir yerim,
Yerim,
Özim kâbi giyâvând yerim,
Yâtibmân küzâkning bir pärçäsidadä,
Yâtibmân,
Bägringgä bägrimni bérib.
Tägimdä sâmandây särgäygän mäysä,
Küzâtdim bözärgän âsmânläringni,
Xâtirläb cännätiy giyâhläringü
Bägringdä bögülän
Ormânläringni.

²⁷⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 50.

Zilål suvläringni qomsäb yätämän,
Qomsäymän räng-bäräng çerätänlärgä,
Ertäklärgä tölä
Qéçäläringni.
Nägäh sädä kélidi
Qälbing qä'ridän:
İntizâr türibdi pâyânsiz âläm
Mäysämni hidlämä,
İçmä suvimni,
Särgäygän bägrimdä yätmägin, bäläm.
Yerim,
Bâr büdidän äyirilgän, yerim,
Cânim câningdädür –
Öcâr bälängmän,
Mén séning âsmängä yetmäsdän tägin
Bägringgä güp etib tüşgän nälängmän.
Kéçmâq vä unutmâq
Mümkindür bälkim
Kiçkinä käslärning şährçäsüdäy,
Séndän kétib bolmäs,
Yätmäsam bolmäs
Bägringdä küzäkning bir pârçäsüdäy.
Şu mähäl
Çéçäklär izläb tâpmägän,
Qäçândür bir vâhşiy gözäl qährimdän

Yärälgän cân oğlim –
Åsmångä qädär
Östirgän bir arzum yätidi bägrimgä.
“Bäläkäy,
Hidlämä giyâhlärimni,
Suvlärimni içmä,
Dünyälär gözäl,
Kimsäsiz bägrimgä yätmägin”, dédim,
Bägrimgä qättiqraq yapışdi, öcär.

Yätibmiz,
Yerimning qâq ortäsida,
Yätibmiz çârläsä hämki yüldüzlär –
Özgä dünyälärning däriçäläri...

Öş, 1983

* * *

Yürägim²⁸⁰,
Pâézdlä, täyyâralärdä
Séndän âlisläbmän häddän ziyädä,
Ming yillik yllärdän şaşib, entikib
Sén tãmân qäytyäpmän
Endi piyädä.

* * *

Bägri yãmân bättällärgä bär²⁸¹,

²⁸⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 51.

²⁸¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 52.

Qähri yámán qättállärgä bår;
Qån yälägän qässåblärgä bår
Söz oynägän kazzåblärgä bår;
İmånidän kéçgänläwrgä bår,
Bår-yoğini yeçgänlärgä bår;
Négä méngä kéläsän, ey dård,
Négä méngä kéläsän, ey gäm!

DÄM ÄLİŞ KÜNLÄRİ²⁸² ...

Ortädä päncärä,
Närgi tãmändä
Kop emäs, äzginäynigän dünyå...
Bérigi tãmändä kök, säriq, qızil
Måşinlär türgüvçi umumgärac bår.
Näryågdä här sähär dérüzälärgä
Yol-yol töşäkçälär yáyib taşlänär...
Quyåş qåräygünçä,
Kélişilgändäy,
Äçiq hävålärdä säyr başlänär.
Hårdiq çiqärädi här kim öziçä;
Biri qoşiq äytär,
Biridä – gäzét,
Biri xäyål sürär,
Dängäsäläri
Biz tãmångä qäab külişär hädeb.

²⁸² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 52.

Béryâgdä bélänib mâtâr mâyigä,
Témir-térsäklärgä yâpişvâlgänlär,
Bäqırıb, çäqırıb cäncälläşgänü
Gâhâ bir-birini boğıb sâlgänlär.
Cinnilär âlämi,
Ortädä päncärä, yâ'ni çégärä.
Däm âliş künläri tāmāşä tékin,
Gâhâ biz qäräymiz,
Gâh ulär qärär...

QIZILÄSKÄRLÄR²⁸³

Tört tāmân –
Çöglängän qum tépäläri,
Pänâhsız, näcâtsiz Äräsät дәşti,
Äksärlär cân säqlär,
Yâvdän çekilib,
Nürägän bir qorğân xärâbäsidadä.
Tört tāmân –
Pâyânsız, sädâsiz, nursız –
Bähäybät quyâşni yutib böldi qum.
Tälväsägä tüşdi qämäldägilär,
Qâlmädi birâr oq,
Birâr qultum suv.
Böldi yâv qoligä tirik tüşmäy déb,
Özin çévâqlägän, özin äsgänlär,

²⁸³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 53.

Qālgānlār hām öläy-öläy dēgāndā,
Birdān yetib kēlār qızılāskārlār.
Bir lävhä söylādim sizgä māziydān,
Bu açilgān el qāmāl tüşgāni,
Himāyā kütgāni,
İzlāgāni rāst.
Bölgān-kü, yer tügöl,
Güvālāni hām
Bāsib ālādigān yāvlār, pāşşālār,
Ātilgān, āsilgān, ālāvdā küygān –
Ācāl qāmālidā qālgān āşyānlār.
Şundāy mähāllāri
Siquvgä ālib,
Bāsib kēlgānidā lāk-lāk lāşkārlār,
Kēçikib bolsä-dä, yetib kēlārđi
Sürānli, üryānli qızılāskārlār.
Bugün qāysi nāmārd yāv qālmāđi dēr,
Yālgān söylāgānlār kāmđi yāvlārđān?
Kördik-kü, sérrāygān,
Gérdāygānlārđi,
Cirkānç işlārđi kördik āmāldā.
Kopinçā bēgānlār qāldi qāmāldā.
Bilāmiz,
Bundāylār ertāmi, kēçmi,
Bāribir bir küni bölār māsxārā,

Tåpşirär tégişli cüzälärini
Kéçikib bolsä-dä qızıläskärläwr.
Ey siz,
Qämäldägi cäbrdiydälär,
Suingiz, oqingiz bölgändä tümâm,
Äskärlär kélär déb, yüpätdik sizni.
Tåşdäy säbr-tâqät,
Tilärdik, ämmâ
Körib-bilib türib ähvålingizni,
Néçä biz ätrâfgä qäräymiz sérgäk? –
Bizgä nimä boldi,
Kimmiz özimiz,
Qızıläskärlärni kütämiz négä?

* * *

Ümr – qumsåät hãm ²⁸⁴
Yärimläb qåldi...
Könglim tölgäni yoq bilgänlärimdän.
Yådimni ågritär kéçirgänlärim,
Köpdür qılmägänim qılğänlärimdän.
Kéçälär tåbärä åydinläşädi,
Közingdä quyåşning çéçägi solmäs,
Yåşäging kélädi,
Fåqät ümrni
Qumsåät singäri tönkärib bolmäs.

²⁸⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 55.

Gözällär yâdimdän öçdilär bir-bir,
Dostlärim yâdimdän öçdilär bir-bir,
Yillärim üzilib tüşdilär bir-bir,
Fäqät bu köngilni
Toldirib bolmäs.
Kün kælde,
Ähläring üçädigän kün,
Yüräging älämgä siğmäydidigän kün,
Yüzingni bäsänä yerning yüzigä,
Silkinib-silkinib
Yıgläydidigän kün.
Kimni baxtli qıldim,
Kimni ümidvâr,
Kimlärgä könglimni yârib söylädim.
Mén nimä bérâldim, mâziy qâ'ridän
Çözilgän sänâqsız âciz qollärgä?!
Quyâş däläsidadä egilgänläarning
Yengilrâq qıldimmi âğırligini?
Äytdimmi kimläarning äsl dostligin,
Kimläarning häqıqıy yâğıyligini?!
Kün kælde,
Bâşingni egädigän kün,
Hättâki özgälär günâhi üçün
Yüzingni bäsänçä yerning yüzigä,
Silkinib-silkinib

Yıǵläydidǵan kün méndän nimä qålur,
Äbädiy nurlär
Bärq ürib yaşnǵan dünyâ tãmändä?
Ürinib-sürünib, sirä tolmǵan
Bir köngil qälädi
Qälsä häm méndän.

* * *

Müräsä, mädarä täşvişläri-lä²⁸⁵
Köz açib, yümǵünçä ötädi fürsät.
Äcäblänib yürmäng, başarǵızgä
Ertägä biräntä bälä tüpürsä.

Çünki siz –
Ösişdän toxtǵan ädäm,
Didgä älämni mäsläǵan kimsä,
Kékäcäk täşvişi bir yaqdä qälib,
Özining täşvişin räsläǵan kimsä.
Bilämän,
Bu xıldä häqärätlänmäq –
Bärçä näxuşlıkdän âǵır näxuşlık.
Biräq bälälärni töxtätib bolmäs,
Çünki bälälärning közläri küçlik.
Yirtilür çirâyli sözlär niqâbi,
Sizgä näf bérmäydi quvlik, ävsärlik –
Bälälär yädidä qäerdä, qäçän

²⁸⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 56.

Käzzâblik qılğänsiz,
Qılğänsiz gärlük.
Bälälär yâdidä
Äcdâdlär yâdin
Qäérdädir bölgäb täşlägäningiz,
Yâ umum baxtidän säfsätä sâtib,
Çüntäk qäppäytirib yäşägäningiz.
Démäk, siz
Kéläcäk – bälälär üçün
Köp qıngır yollärni tüzätmädingsiz.
Démäk, siz,
Kéläcäk çökäyâtgän mähäl
Küçli qolingizni uzätmädingsiz.
Äcäblänib yürmäng, ertägä ägär,
Didigä âlämni mâsläb äelgän zât,
Birântä öspirin başărăngizgä
Âsib qoyädigän bolsä mükâfât.
Şundâq qılmäsälär ägärdä ulär,
Bilingki
Ârçäläb öz yüklärini –
Yâ sizgä ergäşgän vä yâki sizdän
Qızgändän hättâki tüpüklärini...

UMMÂN²⁸⁶

Ägärdä bu ummân tägidä

²⁸⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 57.

Qudrätli däryälär bolmäsä,
Tübläri gâh issiq, gâh sâvuq,
Nävqırân suvlärgä yolmäsä
Bolmäsä xılmä-xıl häräkät,
Bu qädär ummânlik qäyâqdä,
Pâyânsız bir kölmäk bolärdi,
Bâtqâqqä dönärdi,
Bâtqâqqä.

**MÄHMUD TÄRÄBIYNİNG BİR XÄİN
YURTDÄŞİ XUSÜSİDÄ ÄYTGÄNİ²⁸⁷**

Äzäliy közläri
İt közläridäy...
Yüzidä äzäliy dârdi bâr edi.
Qâmäti hämişä kältäbinlärğä
Egilgän başığä säyâr dâr edi.
Här nâkäs kélärü bârini âlär,
Qoynidä tölgängän yârini âlär,
Qâvuşgän qollärgä külib qärärü
Âğır nigâh bilän zârini âlär.
Särvâz etikläri âstidä dünyâ –
Dünyâ kéläcäkkä kirmäkdä yänib.
Türär u qollärin qâvuştirgänçä,
Âqâr säncâqdägi ruhidän qâni.
Cânim-cigärimsäñ,

²⁸⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 57.

Sén-dä ädämsän,
Lääqäl közingdä bir yâş körsäydüm.
Lääqäl qavuşıb qalgän qolingdä
Songgisi bolsä-dä,
Bir tâş körsäydüm.
Bittä tâş körsäydüm,
Fäqät bittä tâş –
Zülimlär başını sindirädigän,
Gözäl dünyälärni täptägänlärning
Fäsiq közlärini tindirädigän.
Qäy bir qarâ kündä tuğilgän eding,
Séni çetlär ötar işqdir, iqbâldir.
Ummân çölgä dönär,
Çöllär – ummängä,
Tâglär qumgä dönär,
Fäqät sén qâlding.
Türäsän kéläcäk bösägäsidadä,
Bölgäb pâq quyâşning ziyälärini,
Öz suvrätिंग bilän büzmâqlıq üçün
Bäxtli bälälärning dünyälärini.
E, yoğ-ey,
Mén séni boğıb täşlärmän,
Kéläcäk körmäsin séndäy beârni.
Nimädır qärs etdi,
Bir âh dédimü

Yüztübän yıqıldım,
Çängälläb qârni.
Börilär hidsiräb kélđi ätrâfdän...
Yüztübän yâtgänim körmädi héç kim –
Öz kolim özimni mâhv etđi bugün,
Öz yerim özimning qânimni içdi.
Qâtilim bilmädım,
Kördim hämmädän –
Yüz bârä, ming bârä bâtdım günâhgä.
Sén ötding kéläçäk bösägäsüdän,
Méndän-dä kerâkrâq eding dünyâgä.
Séni älgädilär
Kiftinggä qâqıb,
Mäqtâblär yâğıldı âqquş päridäy.
Mén esä yıglädım enä yerimning
Tâptâlgän qârângu âğuşlärüdä.
Enä-éy,
Enä-ér,
Qânimni içgil,
Tézrâq ädâ bolsın cismimdä xorlik.
Eşitdim tâglärning güldüräsini,
Kökâtlär kökkäçä ösgänin kördim...

* * *

Qārātállär²⁸⁸,
Qārigän tállär,
Qādimgi tār köçälär böyläb,
Törttä fäsl dāiräsida
Äylänärkin nélärni öyläb,
Esimdä bār,
Sāylär yāqäläb,
Köçälärgä bir sävlät qoşib,
Öygä bātib fäyläsüflärdäy,
Türärdilär kün täftin tösib,
Bir xorsiniq bilän eslädim,
Körärkänmän kéksä tállärni,
Törttä fäsl päiräsida
Çiqıb kētgän dānā çällärin.

* * *

Ölim birläştirär²⁸⁹,
Bégänälärni,
Ädämlär bir yāqdän yıgılä kélär,
Bir közdän tikiläb “cäbrängän”gä,
Fäqät bir yüräkdän yıgıllär kélär.
Ölim birläştirär
Bépärvälärni,
Kibrü äldävlärning niqābin yirtär,

²⁸⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 59.

²⁸⁹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 60.

Yirtiqçmäs,
Düşmännäs ädämgä ädäm,
Birädär ekänin eslätib kêtär.
...Mänä, bégänälär,
Bépärvälär yoq,
Nihâyät birädär- téngdir.
Ölimgä baş egdim,
Qorqqänimdänmäs,
Hürmät qılğanimdän başimni egdim.

* * *

Här qändäy himmät-dä²⁹⁰
Çégärälidir -
Çégäräsi bårdır näfsänıyätning –
Qäy bir äybi üçün
Pärvärdigärlär
Yergä qämäb qoygän insänıyätını.
İnsänıyät sıgmäy
Täşbältälärdä
Yönılgän qıt'älär – gil sälläriğä,
Äzälgän tikilər säyyärlärgä
Färyädi, xäyälı, lisänläridän.
Qäydän kélgän ülər –
Äzäl-äzäldän
Ürişib töymägän cinäyätkärlär?

²⁹⁰ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 60.

Bu qadim nizalär, ürinişlärä
Göyä bir gäläti sinâät bårdäy.
Çäyqälib süzärkän müdhiş sällärdä
Häläkät, hävâtir suvläri arä,
Bir elät Mirrixgä,
Biri – Zuhälgä,
Bir elät tikilib yätär Zührägä.
Çégärsiz bolsä insän imkâni,
Täbiät ädäbgä bir qänät bėrsä,
Yergä qälärmikin birärtä ädäm,
Äbädiy külfätlär mäskäni – yerdä?

YÜLDÜZLÄR QULÄGÄN TÜNLÄRİ²⁹¹

Yüldüzlär kulägän tünläri
Yerü kök bir sirli lärzädä.
Xävâtir, häläkät säfläri
Ärälab yügürär lähzälär...
Yüldüzlär qulägän tünläri
Göyâ bir dähşätli ân yäqın,
Göyâ bir sähärsiz, sädäsiz ,
Çähräsiz, äbädiy şâm yäqın.
Qıt'älär üstidä äylänär
Häläkät täşigän qozğunlär
Dünyâning erigän süvräti –
Häfizäm ärqäğı üzilär...

²⁹¹ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 61.

Qānimgä, qādimgi qānimgä
Bäqırdım: - Kétäylik māziygä,
Kétäylik türkölär äytişib,
Yäşäylik Yusuf Häs-Hācibdäy.

Yâ mämlük böläylik, e qānim,
Kétäylik yâ ündän nārigä,
Tüşäylik ādāmzāt qāning
Hämişä müsāffā qā'rigä.

Cāhillär,
Cällādlär yeridän
Yırāqdä yäşäylik öylänib,
...Bir tirik pāncārä misāli
Yüksälär bālälär qolläri...

Şiddätli nālälär, sādälär
Gürkiräb yüksälär yānimdä.
Gürkiräb yüksälär Bāxgä xäs
Qudrätli müsiquä qānimdä.

...Yüldüzlär tinimsiz qoläydi
Boşliqni kēsärāq lāvülläb,
Qäydädir bähäybät köllärdä
Üçgänin sēzāmān pāvilläb.
Yâ tinsiz çēkärmi zāminning
Bu zābün hālidän gängiräb,
Sänāqsiz säyyārä –
Tāşlārdä

Kéngäşib çtirgän tängirilär?

BÄLÄND DÄRÄXTLÄR²⁹²

Bäländ dәрәwxtlär bär,
Bäländ dәрәxtlär –
Yerning yürägidän kün-quvvät sörgän,
Bäquvvät, çätişgän şax-şäbbälärdä
Däbürü Poyriráz oylini tösgän...
Çeksiz gäm-gussälär kältirär Däbür,
Milsiz qıynäqlär kältirär Poyrız.
Pästdä, päst dәрәxtlär äräläridä
Sämüm Säbä bilän öynäşäsi säz...
Sämüm – äläv şämäl,
Säbä näfisdir,
Kézärkän vädiyning bağ-räglärini,
Härärät, näfäsät dämüdä täblär
Pätsäk dәрәxtlärning gor şäxlärini.
Päst dәрәxtlär esä
Künni tösdä déb,
Egälläb äldi déb, yüksäk älämni,
Bäländ dәрәxtlärning gıybätin qılär
Här ötgän yölävçi telgä zärlänib.
Şörlıklär,
Bilmäslär öşä yüksäkdä
Yävüz şämällärgä tutib başlärin,

²⁹² Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 62.

Vâdiydä gül tükkän päst dâraxtlârnıng
Ümrını äsrâgän märd qârdâşlârin.
Âsmân – qâsirgälâr,
Müzlâr mäskâni,
Büyük âlişüvlâr qızıgän mäydân,
Dünyâdâ bâr ekän bäländ dâraxtlâr
Yürtimiz bâglâri bölmäydi väyrân.
Bäländ dâraxtlâr bâr,
Qulâgändâ hâm
Hêç kimgä äytmâslâr qıynâqlârinı,
Hêç kimsâ eşitmâs,
Eşitâ âlmâs
Bäländ dâraxtlârnıng ingrâqlârinı...

ÖŞNİ KÉZGÄNDÄ ÖYLÄGÄNLÄRİM²⁹³

Bähäybät yâprâqlâr diyâridâmân,
Ülkändir bu yernıng gülü tâşlâri,
Äylänâr kök âsmân yâyilmâsidâ
Bähäybät suvlârnıng
Güldürâslâri...
Sâbrü irâdädân törâlgän tâglâr
Ülkân dâryâlârnıng yölçilâridir.
Ädirilâr –
Ummânnıg bir kôtârilıb,
Mângü töxtâb qâlgän tölqınlâridir.

²⁹³ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 63.

Bundä här bir çéçäk,
Här bir giyähning
Åsmänni tösgüdäy häybäti bårdır.
Bu diyâr şu qädär ulug bolsä-dä,
Ülkän ädämlärgä näqädär zårdır.

Mén buni üqämän
Här bir närsädän
Yâğılgän çağıdä bähäybät bir nur,
Çöyän özänlärgä sigmäsdän suvlär
Güldiräb çâpgändä uyur vä uyur.

Mén büni üqämän
Erkäläb zämin,
Häm äsräb bägridä köz qärâğıdäy,
Bähäybät bölgın déb,
Här bir bäläning
Mitti tåvânlärin öpgän çağıdä.

Ämmâ qäni ülär,
Zämin älgägän,
Ümidvâr tikilgän mitti dähälär?
Birining közidä gälät därd kördim,
Birining közidä kördim cähälät.
Tåbärä kiçräyib körinär ülär
Kiçkinä taşvişlär iskäncäsidadä.
Şundâq sönib bårär Yer arzüläri
Hirsü tämälärning kir pāncäsidadä.

Nä'ra tårtäymikin
Töqsân töqqız ming
Pählävân bâbâming âvâzin yigıb,
Dähmälär qâpqağın täqıltäymi,
Färyâd qıläymikin âsmânni yirtib?!

Qopârdim
Yürägim häyqırıgını,
Häyqırıq yergä-yü kökkä sıgmädi.
Bu yâmân hâlimdän yârıldı tağlar,
“Suvlâri sirqırâbtâşlar yıglâdi”
Mänâ şu lâhzädä –
Pâlâpânlârin
Pärvâzdän, âsmândän yirâq göşädä,
Süyibmäs, çoqılab ülgäytäyâtgän
Bir yirtqıç,
Bir vâhşiy qoşgä öxşäymän.

YER BİLÄN SİRLÄŞGÄNİM²⁹⁴ ...

Tâbârä yâqındır
Cäsârät âni –
Mingtä quyâşi bâr gözâl däqıqä –
Méngä hâm bir küni bölür nâmâyân
Köpgä nâsib bülgän büyük häqıqât.

Mén sévgän dâryâlär şundâq qâlurmi,

Méni öylätgän yol qâlurmi şundâq?

²⁹⁴ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 65.

Mén süyängän tağlar şundâq qâlurmi,

Şundâq qâlurmikän yüräklärdä dâğ?

Nâgähân

Xâyâlim yârişib kêtâr,

Eslâb kélâcäkning uluğlarini –

Mén sâçib kêtâmân köhnâ bağringgä

Ölmäs gâyalarning uruğlarini.

FÉDÉRIKÂ GÄRSIÄ LÄRKÄ

EDÉM KÖLİNİNG ÄKSLÄNGÄN ŞÉ'RI²⁹⁵

Bu köhnâ sädâimdir,

Quyuy aççiq soqlärni tâtimägän sädâim.

Mänâ, yälär, yälär tâvânlärimni

Nämçil, zäif qırqqulâqlär ärä cim.

Vây, cévgimning köhnâ sädâsi,

Vây, häqıqätim sädâsi,

Vây, yırtılğan bıqınlärim sädâsi,

Tillärimdän âqärdi xob öşä künläri

Älämning bâr gülläri,

Bépärvâ ât cägıning bir tékis qırsilläşi

Mäysälarning tüşigä

Kirmägändi hättäki.

Qânlärimni içärlär bundä,

İçädilär bälä ruhim şävqı mädârin,

Älyüminiy vä mästlärning şävqını ilä

²⁹⁵ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 66.

Yoq, yoq tälüb qilmäsmän, fäqät iltimâs
Qollärimni yäläsin erkin, qohnä sädâim,
Qop-yälängäç vüçüdim niqâblär mütâhidä
Kül qoplägän säät ilä âydän âlär cüzâsin.

Şundäy dëdim,

Şundäy dëdim påézdläрни Zühäl töxtätgän

çâği,

Mëni izläb kézgänidä Ölim, tümän hämdä xâb,

Mëni izlägändä

Sâmânâyâq sigirlär bökirgän câydan –

İkki dünyâ pälläsi ärâ.

ŞÄXLÄRGÄ QÄSIDÄ²⁹⁶

Tämäritning därextzâridä

Päydâ boldi qäläyi itlär,

Bu şâxlärning sälinmäğini,

Bu şâxlärning sinmäğın istäb.

Tämäritdä bir tüp älmä bâr,

Här mëväsi limmâlim zârgä,

Ündä üçgän bolbol äxini

Qırğävüllär kömär gubârgä.

Ämmâ şâxlär häli quvnâqdir,

Göyâ bizgä öxşâydi ülär –

Därextlärgä döngändäy här şâx

Yâmgırlärni öylämäy, uxlär.

²⁹⁶ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 67.

Suvgä bätib tizzäsığaçä
Közni kütär ikkitä vâdiy.
Däräxtlärning säflärin yârib,
Qârângılık kélär – fil âdim.

Tämäritning däräxtzâridä
Yâruğ közli bälälär ötar,
Şâxlärimning sâlinmâgını,
Şâxlärimning sinmâgın istâb.

ÄÇÇIQ İLDİZ HÄQIDÄ GÄZÄL²⁹⁷

Bir aççiq ildiz bâr,
Bârdır mingtä közli bir dünyâ.
Eng kiçkinä qolçälär hättâ
Büzâlmäs suv dârvâzäsini.

Qäérgä, äyt, qäydän, qäyâqqä?
Bârdır mingtä közli bir âsmân,
- ärilärning äppâq tözâni -
Hämdä bittä aççiq ildiz bâr.

Äççiq.
Yüz içidä toplängän âgriq
Tâvângaçä tüşädi sizib.
Hâzirginä késilgän tünning
Tänäsidadä âgriydi yüzim.

Sévgi, räqıbim méning,
Äççiq ildizing kémir.

²⁹⁷ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 68.

BÂTİN SÉVGI HÂQIDÄ GÄZÄL²⁹⁸

Fäqät bir bâr
Eşitmâqqä Vélä câmini,
Séngä sâvgä qıldim tizimgüldän tâc.
Qulmâqlärgä öränib âlgän
Bir ây edi Ğarnâtä.

Fäqät bir bâr
Eşitmâqqä Vélä câmini
Kärtäxén bağını äylädim päyhân.
Pärpiräklär ârtidä püşti
Buğu edi Ğarnâtä.

Fäqät bir bâr
Eşitmâqqä Vélä câmini,
Qäysi âğuş ekänin bilmäy,
Séning âğuşingdä tânggäçä yândim.

* * *

Mén yoğımdä²⁹⁹
Güllär açılär,
Täşnä bölüb sälqın yellärgä,
Mäyin, tiniq böyläb sâçılär
Yâlgızâyâq,
Sâkin yollärgä.
Mén yoğımdä

²⁹⁸ Rahman, Şevket (1984) Acik Künler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 69.

²⁹⁹ Rahman, Şevket (1986) Uygak Tağlar, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 3.

Tikilib yölgä,
Xursinmaqda yäläng qârâtâl,
Xâtirlärdän färâmüŝ bolgän
Bulâqlärning közidä mälâl.
Mén yoğımdä
Tâğlik ŝämälär
Âğuŝidä räyhân külädi,
Güzärlärdä müdrägän çällär
Tünlär bir-bir gâyib bölädi.
Mén yoğımdä...
Figân etärmüŝ
Kökkä qaräb karnäy-sürnäylär.
Mén yoğımdä täŝläb kêtärmüŝ
Färgänäni äppâq turnälär.

Mâskvä, 1972

* * *

Yeçinädi miläŝlär yänä³⁰⁰,
Târ yoläklär yänä särgärär,
Qâvcirägän küz tēpäsidadä
Äylänädi qarä qarğälär.
Tolib kētdi qarğägä äsmân,
Hättä äräng körinädi kün,
Qarğälärmäs,
Göyâ qägülläb,

³⁰⁰ Rahman, Şevket (1986) Uygak Tağlar, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 4.

Üçib yürär pärçälängän tün.

Måskvä, 1972

* * *

Üçib ötdi säyärä gâzlär³⁰¹,

Säriq sädâ boğıldi, tindi,

İzgıb qâldi qârä äyâzlär,

Kättä qârlär yâgâdi endi.

Boz tümänlär yâyilib âqâr

Ġärq qılgänçä ormân etägin,

Endi âlis baxârgä qädär

Tügämäydi qışning ertägi...

1973

ESKİ MÄHÄLLÄ³⁰²

Kimdir ât yetäklâb ötar äzändä,

Üzilär köçäning sähârgi tüşi.

Tösätdän ât kişnâb yürârgän ândä

Şâşilib eşinki âçdi bir kişi.

Tängdä ât yetäklâb ötib bârär kim,

Qâp-qârä âlâvdäy lâvillär yällär.

Kämpirlär älängläb qulâq sâldi cim,

Bir séskänib kétdi

Nurâniy Çâllär.

1973

³⁰¹ Rahman, Şevket (1986) Uygak Tağlar, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 5.

³⁰² Rahman, Şevket (1986) Uygak Tağlar, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 6.

* * *

Sähär türdim³⁰³,
Quyâşni kütdim,
Şudringlârdä yüvdim yüzimni,
Bulâqlârgä läbimni tütdim
Vä bârlikdä kördim özimni.
Közlârimdän tâşdi sürürim,
Tölib kêtidi bägrimgä nävâ,
Äbâdiydan tüyüldi ümrim,
Äbâdiydan tüyüldi dünyâ.

1976

ŞÄHÄR³⁰⁴

Duçâr kâlib qändâydir gâmgä,
Tinmäy çekdi, kâzdi tün boyi,
Hâsrât qılın uzâq yâlkâmgä
Témir-bétân qollârin qoyib.

Sähâr päyti, közlâri tâlib,
Bir dâqıqâ müdrâgân kâzdä,
Uning cindék dârdini âlib,
Cönâb kâtdim tânggi pâézddä.

1974

* * *

Bolsä hämki tâxır aççiq³⁰⁵,

³⁰³ Rahman, Şevket (1986) Uygak Tağlar, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy. 7.

³⁰⁴ Rahman, Şevket (1986) Uygak Tağlar, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy. 8.

Yäşirmäsdän bär-yoq äybimni,
Häyât, bäsdim läbinggä qättiq
Härâratgä täşnä läbimni.

Âçiq külib, söyläb yaruğ söz,
Quyâş, yergä şükranä äytä,
Mén här kéçä yümäyärmän köz,
Tuğlyärmän här sähär qäytä.

* * *

Yäşämägim zärür³⁰⁶
Här däqiqäni
Gäzäb bilän, sévgi bilän töldirib,
Dünyädägi bärçä qârä närsäni
Yaruğ lähzälärdä öldirib.
Tâkim
Baş kötärib qäray quyâşgä,
Tâkim közlärimdä yänsin häqiqät,
Tâkim tâş misäli télmäsin başgä
Mén yäşäy älmägän
Här bir däqiqä.

1974

* * *

Közingizni açing, qorqmäng³⁰⁷,

³⁰⁵ Rahman, Şevket (1986) Uygak Tağlar, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 9.

³⁰⁶ Rahman, Şevket (1986) Uygak Tağlar, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 10.

Ziyâdân qämäşsin, âğrisin, mäyli,
Mäyliğä yäşämäk bolsin qıyınraq
Âçıqlığı tüfäyli.

Läzzät bär här qändäy âğriqdä,
Kéçälär âğriqdän ingräb yätämän
Vä öşä âğriqsiz yüzlärgä âtämän...
Âğriqsiz yuzlärgä âtämän...

İzgiringä yüring, âçing kökräkni,
Yiqqing, bäribir keräksiz.
Qıynäng, öz hâligä qoymäng yüräkni
Yäşämäslik üçün yüräksiz...

1975

* * *

³⁰⁷ Rahman, Şevket (1986) Uygak Tağlar, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, sy, 11.

SONUÇ

Şevket Rahman özbek edebiyatının son dönemdeki büyük şairlerindedir. Sadece lirik şiirin bir öncüsü olarak değil milliyetçi ve vatanperver kişiliği ile Özbek insanı için örnek bir şahsiyettir.

Şiir yazmaya başladığı küçük yaşından itibaren sürekli bir arayış içinde olan şairimiz hemen bütün nazım şekilleriyle şiirler yazmıştır. Son dönem Özbek şairlerin aksine Avrupalı tarzı Özbek şiirine sokarken eski milli şiirin şekline sadık kalmış ve hece ölçüsünden yararlanmıştır. Bu hususiyet onu diğer şairlerden ayıran en büyük özelliktir. Serbest tarzda yazdığı şiirler dışında hece ölçüsünden hiç vazgeçmemiştir.

Şiirleri sağlam bir kafiye üzerine oturtulmuş, yazmış olduğu serbest şiirlerinde ise ahenk, mısra kırılmaları ile ses ve ifade tekrarlarıyla sağlanmıştır. Hiç bir zaman şiiri kafiyeye kurban etmemiş, dilin bütün imkânlarını şiirde ahenk için kullanmıştır. Muhtevayı oluşturan konular özgürlük, istiklal ve esaretin mutsuzluğu gibi konular olmuştur. Sadece Özbek Türklüğünün değil mağdur ve mazlum durumdaki bütün Türklüğün yaşadığı ızdırabı kalbinin derinliklerinde hissetmiş, âdeta onların sesi olmuştur.

Şiirlerinde, bağımsızlığı yaşamamış ve onun ne demek olduğunu bilmeyen genç nesle özgürlüğü ve istiklali hedef göstermiş, bunu da Özbekler ve Türk dünyasının büyük bir bölümüne esareti reva gören rejim ve anlayışı anlatmış, insanlara gerçeği haykırmıştır. Bunları yaparken sadece karşıdaki düşmanı hedef göstermekle kalmamış, kendi içlerindeki cehalet ve vurdumduymazlığa dikkat çekmiş, uyuyan kitleleri uyandırmaya çalışmıştır.

Şevket Rahman'ın duygularının ve kişiliğinin gelişiminde etkilendiği kişi çok önemlidir. Rahman'da İspanyol şair Federico Garsia Lorke etkili olmuştur. Kendisinin bazı şiirlerini Özbek Türkçesine tercüme etmiştir. Yaşadığı yüzyılın en büyük iki şairinden biri olarak kabul edilen Lorke, şiirde politikada ve ahlakta modernliğin savunucusudur. Rahman'ın her türlü yeniliğe açık olmasında payı büyüktür.

KAYNAKLAR

- AKAR, Metin- DENİZ Sabahatvd. Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatı, Yesevi Yayıncılık, (1994), İstanbul.
- BOZKURT, Fuat(2002),Türklerin Dili, 2.Baskı, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara.
- BURAN, Ahmet –ALKAYA, Ercan (1999), Çağdaş Türk Lehçeleri, TİSAV Elazığ Şubesi Yayınları, Elazığ.
- COŞKUN, Volkan (2000), Özbek Türkçesi Grameri, TDK Yayınları, Ankara.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2000), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi, Ankara.
- HAMİDİY, H.-Abdullayeva, Ş.,İbrahimova, S,(1967),Adabiyotşunoslik Terminlari Luğati,Okutuvçi Neşriyatı, Taşkent.
- KAHHAR, Tahir (2000), “Giriş”Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, C.1, Özbek Edebiyatı, Ankara.
- KARAKAŞ, Şuayip (2002), Özbek Hikayeci Mirkerim Asım, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, Bişkek.
- KOCAAĞLU, Timur(1996),”Çağdaş Özbek Şiiri”Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi,S.1, Bahar1996, TDK yayınları,Ankara,s.3-53.
- KORAŞ, Hikmet (2009), Özbek Şairi Rauf Parfi, Kömen Yayınevi, Konya.
- ÖZBAY, Hüseyin (2007),”Men Alemden Ötdüm” Kardeş Kalemler, S.1 Ocak 2007, Ankara. Özbek Tilinig İzahlik Lügati, C. 1,2.
- MERHAN, Aziz (2007),”Yazılı Özbek Edebiyatı” Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi C. 31, no:2, Sivas.
- MİRZAYEV, Saydulla-Şermuhamedov, Said(1993),Hazirgi Zaman Özbek Edebiyatı Tarihi, Özbekistan Neşriyat, Taşkent.

RAHMAN, Şevket (1984), Acik K nler, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

RAHMAN, Şevket (1986), Uygak Tağlar, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

RÁSONYI, László (1971), Tarihte T rkl k, T rk K lt r n  Araştırma Enstit s  Yayınları, Ankara.

TOGAN, A.Zeki Velidi, Bug nk  T rkili T rkistan ve Y/akın Tarihi, Enderun Kitapevi, İstanbul.

T rkiye Dışındaki T rkiye Dışındaki T rk Edebiyatları Antolojisi (2000), 16  zbek Edebiyatı 3, K lt r Bakanlığı, Ankara.

UÇAR, Fuat(2007),Dış T rkler T rk D nyasının Parlayan 5 Yıldızı Orta Asya T rkl ğ n n Tarihsel ve K lt rel Yapısı, Fark Yayınları, Ankara.

YAMAN, Ertuğrul-MAHMUD Nizamiddin(1998), zbek T rk esi-T rkiye T rk esi ve T rkiye T rk esi- zbek T rk esi Karşılıklar Kılavuzu, TDK Yayınları, Ankara.

YELOK, Veli Savaş(2006), Erkin Vahidov'un Şiirleri  zerine Dil ve  slub  alışması(Gazi  niversitesi Sosyal Bilimler Enstit s  Basılmamış Doktora Tezi),Ankara.

www.ziyouz.com